

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ BÖLÜMÜ ANA BİLİM DALI

**KÖR VEYA AZ GÖREN ÇOCUKLARIN DESTEKLENMESİNDE ÇOCUK
KÜTÜPHANELERİNİN ROLÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TUĞBA GÜLERYÜZ

İSTANBUL 2023

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ BÖLÜMÜ ANA BİLİM DALI

**KÖR VEYA AZ GÖREN ÇOCUKLARIN DESTEKLENMESİNDE ÇOCUK
KÜTÜPHANELERİNİN ROLÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TUĞBA GÜLERYÜZ

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. ASİYE KAKIRMAN YILDIZ

İSTANBUL 2023

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖN SÖZ	IV
ÖZET	VI
ABSTRACT.....	VII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	VIII
TABLolar LİSTESİ	X
BİRİNCİ BÖLÜM	1
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Konunun Önemi	2
1.2. Araştırmanın Amacı, Problemi ve Hipotezi.....	2
1.3. Araştırmanın Kapsamı	4
1.4. Araştırmanın Evreni ve Sınırlılıkları	4
1.5. Araştırmanın Yöntemi ve Veri Toplama Teknikleri	11
1.6. Verilerin Güvenilirliği.....	12
İKİNCİ BÖLÜM.....	13
2. ENGELSİZ ÇOCUK KÜTÜPHANELERİ.....	13
2.1. Çocuk Kütüphanelerinin Tanımı, Önemi ve Amaçları.....	13
2.2. Çocuk Kütüphanelerinin Hizmet Alanları.....	16
2.3. Engelsiz Çocuk Kütüphaneleri ve Erişilebilirlik Kavramı.....	17

2.3.1.	Evrensel Tasarım İlkesi Çerçevesinde Çocuk Kütüphaneleri	21
2.3.2.	Kör veya Az Gören Çocuklar için Çocuk Kütüphanelerinin Hizmeti 23	
2.4.	Kör veya Az Gören Çocukların Kütüphane Kullanımında Yaşadığı Zorluklar	27
2.5.	Kör veya Az Gören Çocukların Çocuk Kütüphaneleri ile Desteklenmesi 29	
2.6.	Dünyada Kör veya Az Gören Çocukların Çocuk Kütüphaneleri ile Desteklenmesi.....	34
2.7.	Kör veya Az Gören Çocukların Kütüphane Alışkanlığı Kazanımı	43
2.7.1.	Lekotek Oyuncak Kütüphaneleri	45
2.7.2.	Engelsiz Çocuk Kütüphanelerinde Bütünleştirme Eğitimi	47
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM		52
3. KÖR VEYA AZ GÖREN ÇOCUKLARIN ÖĞRENİM SÜRECİ VE OKUMA ALIŞKANLIKLARI		52
3.1.	Çocukların Öğrenim Sürecinde İhtiyaç Duyduğu Alanlar	53
3.2.	Kör veya Az Gören Çocukların Öğrenim Sürecinde İhtiyaç Duyduğu Alanlar ile Desteklenmesi.....	58
3.3.	Çocukluk Döneminde Okuma Alışkanlıkları	62
3.4.	Çocuk Kütüphaneleri Kapsamında Kör veya Az Gören Çocukların Gelişimi.....	65
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM		72

4. ARAŞTIRMADA EDİNİLEN BULGULAR VE DEĞERLENDİRİLMESİ..	72
Modül 1: Kütüphanecinin Eğitim Durumunun Değerlendirilmesi.....	74
Modül 2: Kütüphane Hizmetlerinin Değerlendirilmesi	76
Modül 3: Kütüphanenin Yurt İçi ve Yurt Dışı Kurum ve Kuruluşlar ile İlişkisinin Değerlendirilmesi	80
Modül 4: Kütüphane Dermesinin Değerlendirilmesi	82
Modül 5: Kütüphanedeki Yönlendirme ve Eğitimlerin Değerlendirilmesi..	85
Modül 6: Kör veya Az Gören Çocukların Becerilerinin Desteklenmesinin Değerlendirilmesi	87
Modül 7: Kütüphanede Bütünleştirici Uygulamalara Yer Verilmesinin Değerlendirilmesi	91
Modül 8: Kütüphanenin Erişilebilirliğinin Değerlendirilmesi	93
Modül 9: Kör veya Az Gören Çocukların Ebeveynlerinin Desteklenmesinin Değerlendirilmesi	95
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	99
KAYNAKÇA	112
EKLER	123
EK 1: Etik Kurul İzni	123
EK 2: Görüşme Soruları.....	124

ÖN SÖZ

Kör veya az gören çocuklar, farkındalık sahibi bilinçli bireyler tarafından doğru yönlendirmeler neticesinde bilinenin aksine gören bir çocuk gibi gelişimini tamamlamaktadır. Kör veya az gören çocukların gelişiminde, çevresel unsurlar göz önünde bulundurularak evrensel tasarım ilkeleri çerçevesinde erişilebilirlik sağlandığı takdirde diğer çocuklar ile fırsat eşitliği sağlanmaktadır. Evrensel tasarım ilkeleri, toplumda farklı özelliklere sahip birey gruplarının tümüne uygun ve erişilebilirliğin sağlandığı tasarımın desteklenmesini amaçlamaktadır. Çocuk kütüphanelerinin, engelsiz bir misyon edinerek kör veya az gören çocukların gelişimini desteklemesi ile herkes için erişilebilirlik mümkün kılınabilmektedir. Bu çalışmada; çocuk kütüphanelerinin, kör veya az gören çocukların gelişimini desteklemedeki rolü incelenerek, literatürde yapılan araştırmalar ışığında elde edilen veriler değerlendirilmiştir.

Bu tez çalışması, öğrencilik dönemimde İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı çatısı altında bulunan Engelsiz Bilgi Merkezi bünyesinde kör veya az gören bireyler ile uzun süre birlikte vakit geçirmem neticesinde ortaya çıkmıştır. Yüksek lisans öğrenimimi gerçekleştirdiğim dönemde, yakından ilgili olduğum konu üzerinde düşünürken kör veya az gören bireyler için kütüphaneler tarafından üniversite dönemi ve sonrasına ait bireylere hizmet verildiğinin yaygın olduğunu gözlemledim. Kütüphanecilik alanında, kör veya az gören çocuklara yönelik hizmet eksikliği ve literatürde eksiklik olduğunu saptamam üzerine bu çalışmaya başladım. Çalışma kapsamında, kör veya az gören çocuklara hizmet eden kurumlar arasında uygun nitelikte olan İBB Sesli Kütüphane bünyesinde bir kütüphaneci ile mülakat gerçekleştirdim. Bu çalışma ile kör veya az gören çocuklara yönelik kütüphane hizmetleri kapsamında gözlemlediğim eksiklerin duyurulması ve söz konusu eksikliğin giderilmesi amaçlanmıştır.

Her şeyden önce, kör veya az gören bireylerin kütüphane hizmetlerine yönelik bir tez çalışması gerçekleştirmeyi planlarken; yüksek lisans eğitimimin ders döneminde gelişimin çocukluk döneminden başlamasının önemini vurgulaması ile kör veya az gören çocuklara yönelmemi sağlayan ve mesleki yetkinliği ile desteğini hiç esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Asiye KAKIKRMAN YILDIZ'a,

Tez jürimde bulunan değerli hocalarım; mesleki bilgi ve deneyimini esirgmeden değerli görüşleri ile destek veren Doç. Dr. Bahattin YALÇINKAYA'ya ve lisans eğitimim boyunca ve sonrasında desteklerini, emeklerini hiç esirgemeyen Prof. Dr. Ümit KONYA'ya,

Bu çalışmayı gerçekleştirebilmemdeki kör veya az gören bireyler alanında edindiğim algıyı ve farkındalığı kazandıran İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı Engelsiz Bilgi Merkezi'nde birlikte çalıştığım Ilgın AYDINOĞLU'na,

Yüksek lisans süreci boyunca, birbirimize destek verdiğimiz ve aynı zamanda mezun olduğum; bu tez çalışmasındaki en büyük motivasyonlarımdan biri olan, lisans ve yüksek lisans arkadaşım, sevgili dostum Buse KARABULUT'a,

Tez dönemim boyunca, bana desteğini hiç esirgmeden her zaman yanımda olan değerli dostum Orhan ALTUNDAĞ'a,

Tez dönemimin yanı sıra hayatım boyunca her zaman destekçim olan değerli ailem; annem, ablam, abime ve en büyük motivasyonum olarak her zaman yanımda olan Yasin ÖZDAŞ'a,

Tez çalışmama görüşleriyle destek olan değerli kütüphanecimize, büyük bir teşekkürü borç bilirim.

ÖZET

Engeli olan anlamına gelen engelli sözcüğü, erişilebilirlik olduğu sürece anlamını yitirmektedir. Erişilebilirlik, her kesime hitap ederek ve tüm alanlarda kullanılarak hayatımızın büyük bir kısmını kapsmalıdır. Erişilebilirlik algısının okul öncesi ağırlıklı olmakla birlikte çocukluk döneminde kazandırılması, çocukların yaşlarının ilerlemesiyle olumsuz tutumlarının artması ve değişime dirençli hale gelmesini önlemesi yönünden oldukça faydalı olacaktır.

Temelini okul öncesi dönemde inşa ettiğimiz yaşam becerilerinin, bütünleştirici uygulamalar yoluyla çocukların gelişiminin desteklenmesi ile oluşabilecek olumlu veya olumsuz, dolaylı veya dolaysız ayrımcı tutumların engellenmesi sağlanabilmektedir.

Okul öncesi eğitimin zorunlu olmaması ile dezavantajlı çocukların, gelişimi ve geri kalan eğitim hayatı diğer çocuklarla karşılaştırıldığında bir eşitsizlik gözlemlenmektedir. Bütünleştirici uygulamaların çocukluk döneminde ülkemizde kullanımının pek yaygın olmamakla birlikte özel eğitim hizmetlerinin etkinliği söz konusudur. Çocuk kütüphanelerinin ise çocuklara, bütünleştirici uygulamalar ile evrensel tasarım ilkesi çerçevesinde birlikte öğrenerek karşılıklı fayda sağlayacağı etkinlikler düzenlemesi ve erişilebilir materyaller sağlaması, eğitimde mevcut açıklığın giderilmesine destek olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışma, Türkiye'deki çocuk kütüphanelerinin kör veya az gören çocukların beceri ve alışkanlık kazanımını nasıl desteklediğini incelemek amacıyla yapılmaktadır. Bu çalışma sonucunda ise Türkiye'de mevcut durum ve program önerisi ile kör veya az gören çocukların kütüphane alışkanlıklarının kazanılması, engelsiz çocuk kütüphaneleri algısının oluşturulması ve literatürde sık kullanılan "engelli" kelimesi yerine "erişilebilirlik" kelimesinin yaygınlaşması hedeflenmektedir.

Anahtar Sözcükler:

Çocuk Kütüphaneleri, Engelsiz Çocuk Kütüphaneleri, Evrensel Tasarım İlkesi, Kör veya Az Gören Çocuklar, Bütünleştirici Uygulamalar

ABSTRACT

The word disabled, which means having a disability loses its meaning as long as there is accessibility. Accessibility should cover a large part of our lives by appealing to all segments and being used in all areas. Gaining the perception of accessibility in childhood, predominantly in preschool will be very useful in terms of preventing children from increasing their negative attitudes and becoming resistant to change as they get older.

It is possible to prevent positive or negative, indirect or direct discriminatory attitudes that may occur by supporting the development of children through integrative practices and the life skills that we build in the pre-school period.

With the non-compulsory pre-school education, an inequality is observed when the development of disadvantaged children and the rest of their education life are compared with other children. Although the use of integrative practices in childhood is not common in our country, the effectiveness of special education services is in question.

It is considered that children's libraries, on the other hand, will support the elimination of the existing gap in education by organizing activities that will provide mutual benefit to children by learning together within the framework of integrative practices and universal design principle and providing accessible materials.

This study is conducted to examine how children's libraries in Turkey support the acquisition of skills and habits by blind or low vision children. As a result of this study, with the current situation and program proposal in Turkey, it is aimed to introduce the habit of library to visually impaired or low-vision children, to create the perception of non-disabled children's libraries and to popularize the word "accessibility" instead of the word "disabled" which is frequently used in the literature.

Keywords:

Children's Libraries, Disabled Children's Libraries, Universal Design Principle, Blind or Low Vision Children, Integrative Practices

KISALTMALAR LİSTESİ

s.: Sayfa

v.dğr.: ve diğeri

çev.: çeviren

IFLA: The International Association of Library Associations and Institutions

a.g.e.: Adı geçen eser

WRP: Women Researchers in Play and Disability

ITLA: International Toy Library Association

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

UNICEF: United Nations International Children's Emergency Fund

RNIB: Royal National Institute of Blinds

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

NLS: National Library Service for the Blind and Print Disabled

WTBBL: Washington Talking Book & Braille Library

NFB: The National Federation of the Blind

OLBPD: Ohio Library for the Blind & Print Disabled

UTOS: Ukrayna Körler Derneği

RGDB: Russian State Children's Library

TBBL: Talking Books and Braille Library

BARD: Braille and Audio Reading Download

İBB: İstanbul Büyükşehir Belediyesi

NOPBC: The National Organization of Parents of Blind Children

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1. İstanbul’da engelsiz kütüphane niteliğinde ulaşılan kütüphaneler.....	5
Tablo 1.2. Türkiye’nin diğer illerindeki engelsiz kütüphane niteliğinde ulaşılan kütüphaneler.....	8
Tablo 4.1. Kör veya az gören çocuklar için verilen çocuk kütüphanesi hizmetlerine ilişkin modül ve bileşenler	73
Tablo 4.2. Kütüphanecinin eğitim durumu.....	75
Tablo 4.3. Kütüphane hizmetleri.....	76
Tablo 4.4. Kütüphanenin yurt içi ve yurt dışı kurum ve kuruluşlar ile ilişkisi.....	80
Tablo 4.5. Kütüphane dermesi.....	82
Tablo 4.6. Kütüphanedeki yönlendirme ve eğitimler.....	86
Tablo 4.7. Kör veya az gören çocukların becerilerinin desteklenmesi.....	88
Tablo 4.8. Kütüphanede bütünleştirici uygulamalara yer verilmesi.....	92
Tablo 4.9. Kütüphanenin erişilebilirliğinin değerlendirilmesi.....	94
Tablo 4.10. Kör veya az gören çocukların ebeveynlerinin desteklenmesi.....	96
Tablo 4.11. Kütüphanede çocuklar için program önerisi.....	101
Tablo 4.12. Kütüphanede ebeveynler için program önerisi.....	106

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Engellilik kavramı, Türkiye’de çoğu kişi tarafından duyu organlarından birinin veya birkaçının eksikliği olması durumunda göremeyen, duyamayan veya yürüyemeyen kişiler olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca görmeyen bireylere kör, duymayan bireylere sağır denilmesinin kaba olduğu düşünülerek görme engelli veya işitme engelli kelimesi kullanılmaktadır.

Bilimsel anlamda kör veya sağır olarak tanımlanan bireyler genellikle halk arasında görme engelli veya işitme engelli olarak adlandırılmaktadır. Kör veya sağır kavramlarının kullanılması gerektiğini bir örnek ile açıklayacak olursak; gören ve görmeyen bir birey aynı kitaptan faydalanmak üzere bir kütüphaneye başvurduğunda, gören birey kitabın basılı nüshasına erişebilmektedir ancak görmeyen birey basılı bir nüshayı okuyamamaktadır. Kitabın, görmeyen birey tarafından okunabilecek bir formda sunulması ile erişilebilirliği sağlamak mümkün olacaktır. Kitap; Braille alfabesi, sesli kitap veya elektronik formda sunulduğunda engellilik durumu ortadan kalkacaktır. Bu durumda, bireyin basılı kitabı okuyamamasının nedeni görme engelli olması değil kör olmasıdır. Tıbbi bir terim olan körlük, evrensel tasarım ilkeleri çerçevesinde erişilebilirliğin sağlanmadığı durumlarda engellilik kavramını doğurmaktadır. Bu çalışma kapsamında ise erişilebilirlik savunularak görme engelli kavramı yerine “kör veya az gören” kavramları ele alınacaktır. Ayrıca çalışma kapsamında, “dezavantajlı” kavramı; kör veya az gören, sağır gibi hedefe ulaşma esnasında bir engelle karşılan bireyler için kullanılmaktadır. Bu kavramlara ek olarak; “koleksiyon” kavramı, kütüphane kaynaklarının tamamını kapsayan dermenin içerisinde çeşitli türde bulunan kaynaklara ait bölümlerden bahsedilmek üzere ele alınacaktır.

Demokrasinin temel ilkelerinden biri olan eşitlik doğrultusunda; herkes için eşitlik ilkesi ile hareket eden Birleşmiş Milletler, İnsan Hakları Evrensel Beyanname’si’ni yayımlayarak eğitimde fırsat eşitliğine hak temelli bir yaklaşım getirmiştir. Çocuklar için eğitimde fırsat eşitliği ve evrensel tasarım ilkesi göz önünde bulundurularak bütünleştirme yoluyla eğitim, karşılıklı tutum ve bireysel kazanımlar yönünden fayda sağlamaktadır. Bütünleştirme yoluyla eğitim, ülkemizde oldukça az uygulanmaktadır ve bunun yerine çoğunlukla özel eğitim hizmetleri yaygın bir şekilde görülmektedir. Bu

esnada çocuk kütüphaneleri, bütünleştirici uygulamaları bünyesine dahil ederek çocuk kütüphanelerini engelsiz bir mekân haline getirmesi ve birlikte öğrenme ortamı oluşturarak karşılıklı fayda sağlamalarını desteklemelidir.¹

1.1. Konunun Önemi

Çocuk kütüphaneleri, günümüzde çocukların eğitim ve gelişimini destekleyecek ücretsiz programları barındıran imkanların sunulduğu bir mekandır.

Bireylerin, kazanım ve kavrama becerileri temelini oluşturmanın çocukluk döneminde gerçekleşmesinin önemi göz önünde bulundurularak; kör veya az gören çocukların çocuk kütüphanelerini kullanımı ve çocuk kütüphanelerinde bütünleştirici uygulamalarının önemi üzerine yapılacak bu çalışmanın, literatürdeki eksikliği giderilerek bir yenilik getireceği ve zihinlerde engelsiz çocuk kütüphaneleri algısını oluşturmayı destekleyeceği düşünülmektedir.

Çalışma sonunda ortaya konulacak bilgiler doğrultusunda; çocuk kütüphanelerinde veya kütüphanelerin çocuk bölümlerinde, kör veya az gören çocuklar için sunulan hizmetlerin analizi neticesinde bu konuda neler yapıldığı araştırılarak fayda sağlayacak öneriler geliştirileceği öngörülmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı, Problemi ve Hipotezi

Bireyler için çocukluk dönemi; fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimi destekleyen son derece önemli ve aynı zamanda eğitim ve gelişimde en verimli ve önemsenmesi gereken süreçtir.² Çocukluk döneminde, bilgiler hızlı bir şekilde edinildiği gibi kalıcı etkileri ile temel oluşturmakta ve bu dönemdeki eğitim ilköğretim sürecini destekler niteliktedir.

¹ Hatice Güneş v.dğr., "Eğitim." *Engelsiz Türkiye İçin: Yolun Neresindeyiz? Mevcut Durum ve Öneriler* içinde, Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2013, s. 174.

²Güneş v.dğr., a.g.e.

Bilişsel zekanın gelişmesi ve motor becerilerinin edinilmesi hususunda önemli bir zaman dilimini kapsayan çocukluk döneminde, her bir çocuğa herhangi bir ayrımcı tutum ve uygulamalar olmaksızın eşit şartlarda eğitim verilmelidir. Çocukların, gelişim evreleri ve bu evrelerde kullanılan uygun materyal türleri dikkate alınarak eğitime dahil edilmelidir. Kör veya az gören bir çocuk, genel eğitim sistemi içerisinde uygun bir alt yapı ile evrensel tasarım ilkeleri çerçevesinde eğitim görmelidir.

Evrensel tasarım ilkeleri çerçevesinde bir eğitim için bütünleştirme eğitimi, çocuk kütüphanelerinde etkin bir rol oynamalıdır. Bütünleştirici uygulamalar ile desteklenen eğitim hizmeti, çocukların motor becerilerinin gelişmesinde oldukça etkili olmaktadır ve çocuklar arasında kurulan iletişim esnasında paylaşılan bilişsel, motor, dil, duygusal ve sosyal becerileri kazanmalarına da katkı sağlayacaktır.³

Bu tez çalışmasının amaçları şu şekilde sıralanabilmektedir:

- Kör veya az gören bir çocuğun gelişim sürecinde ihtiyaç duyulan alanların ve çocuk kütüphanelerinin rolünün neler olduğunu,
- Lekotek oyuncak kütüphaneleri ve kütüphanelerde bütünleştirici uygulamaların yer almasının, kütüphane alışkanlıkları kazanımı sürecinde ne ölçüde etkili olduğu,
- Bütünleştirme eğitiminin kör veya az gören çocukların bilişsel, sosyal ve motor becerilerinin kazanımında ne ölçüde etkili olduğunu,
- Kör veya az gören çocukların okuma ve kütüphane alışkanlıkları kazanımını literatürde araştırmalar yaparak saptamaktır.

Bu tez çalışmasının hedefleri şu şekilde sıralanabilmektedir:

- Çocuk kütüphaneleri kullanımının alışkanlık edinilmesi,
- Çocuk kütüphanelerinin evrensel tasarım ilkesi çerçevesinde erişilebilir bir ortam ve materyallerin sunulmasına ek olarak bütünleştirici uygulamalar desteğiyle kör veya az

³ Ruveyda Şahin ve Selda Özdemir, "Okul Öncesi Dönem Görme Engelli Çocukların Oyun Çeşitlilik ve Karmaşıklık Düzeyini Artırmada Genişletme Tekniğinin Etkililiği", *Özel Eğitim Dergisi*, 2, 16 (2015), s. 104.

gören çocuklar için engelsiz bir mekân haline gelmesini destekleyecek nitelikte olmasını sağlama,

- Çalışma sonucunda engelsiz çocuk kütüphaneleri algısı oluşturmak ve literatürde erişilebilirlik kavramının yaygınlaştırılmasını desteklemektir.

Bu çalışmanın problemi, “Kör veya az gören çocukların desteklenmesinde çocuk kütüphanelerinin rolü nedir?” şeklindedir.

Çalışmanın hipotezleri ise şu şekilde belirlenmiştir:

H1: Kör veya az gören bir çocuğun kütüphane kullanımı; eğitimini, gelişimini ve genel tutumunu olumlu yönde etkilemektedir.

H2: Çocuk kütüphanelerinde bütünleştirici uygulamalar, kör veya az gören çocukların gelişimini olumlu yönde etkilemektedir.

H3: Türkiye’de yer alan çocuk kütüphaneleri, yeterince erişilebilir olmamakla birlikte bütünleştirici uygulamalara pek sık rastlanmamaktadır.

1.3. Araştırmanın Kapsamı

Bu çalışmanın kapsamında, İstanbul’da bulunan çocuk kütüphanelerinde kör veya az gören çocuklar için ne gibi hizmetlerin verildiği ve bu hizmetlerin ne ölçüde erişilebilir olduğu ile hangi kesime hitap ettiği irdelenecektir. Türkiye’de mevcut hizmetler ve dünyadaki hizmetler araştırılarak kör veya az gören çocukların desteklenmesinde çocuk kütüphanelerinin rolü bir program önerisi tasarlanarak ortaya konulacaktır.

1.4. Araştırmanın Evreni ve Sınırlılıkları

Bu çalışmanın evreni, kör veya az gören çocuklara hizmet eden kütüphanelerin kütüphanecileridir. Çalışmanın sınırlılıkları ise İstanbul’da bulunan 81 adet il ve ilçe halk

kütüphanesi⁴ ve 60 adet belediye kütüphanesindeki⁵ kör veya az gören çocuklara hizmet eden çocuk kütüphaneleri veya kütüphanelerde çocuklar için ayrılmış çocuk bölümleridir. Çalışmada, İstanbul ve diğer illerde kör veya az gören çocukların kullanabileceği nitelikte kütüphaneler hakkında taramalar yapılarak ülkemizdeki hangi kütüphanelerde kör veya az gören çocuklar için kütüphanecilik hizmeti olduğu sorgulanmıştır. Kütüphane taraması yapılırken; internet üzerinden “engelsiz çocuk kütüphanesi”, “kör çocuklar için çocuk kütüphanesi”, “az gören çocuklar için çocuk kütüphanesi”, “görme engelli çocuklar için çocuk kütüphanesi”, “erişilebilir çocuk kütüphanesi” şeklinde anahtar kelimeler kullanılmıştır. Aynı zamanda kurumları yerinde ziyaret ederek ve arayarak da kütüphaneler hakkında bilgi edinilmiştir. Tarama neticesinde, İstanbul’da engelsiz kütüphane niteliğinde ulaşılan kütüphaneler (Tablo 1.1.) ile Türkiye’nin diğer illerindeki engelsiz kütüphane niteliğinde ulaşılan kütüphaneler (Tablo 1.2.) tablo ile gösterilmiştir. İstanbul’da kör veya az gören çocuklara hizmet eden veya daha önce etmiş kütüphanelerin çeşitli taramalar sonucunda elde edilen verileri Tablo 1.1.’de yer almaktadır.

Tablo 1.1. İstanbul’da engelsiz kütüphane niteliğinde ulaşılan kütüphaneler

Kütüphane İsmi	Braille Kitap	Sesli Kitap	Elektronik Kitap	Kör veya Az Gören Kullanıcı	Etkinliklerde Kör veya Az Gören Çocukların Bulunması	Hizmet Devamlılığı	Hizmet Sunumu
İBB Sesli Kütüphane	√	√	√	√	√	√	Fiziksel / On-line

⁴ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, “Kütüphane Listesi”, <http://earsiv.gov.tr/Kutuphane-Listesi.aspx>, [Erişim tarihi: 18.06.2023]

⁵ İBB Atatürk Kitaplığı, “Kütüphanelerimiz”, <https://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/tr/Kitaplik/Kutuphanelerimiz>, [Erişim tarihi: 18.06.2023]

Bakırköy Rıfat Ilgaz İlçe Halk Kütüphanesi	√	√	X	X	X	X	Fiziksel
Bostancı Serap Sedat Çocuk Kütüphanesi	X	X	X	√	X	X	Fiziksel
İstanbul Çatalca İlçe Halk Kütüphanesi	X	√	X	X	X	X	Fiziksel
Kadıköy Belediyesi Görme Engelliler Sesli Kütüphanesi	√	√	√	√	√	√	On-line
Rami Kütüphanesi	X	X	X	X	√	√	Fiziksel
Ahmet Telli Çocuk ve Halk Kütüphanesi	√	√	√	√	√	X	Fiziksel
Turabi Baba Kütüphanesi	√	√	X	√	X	X	Fiziksel
Başakşehir Millet Kütüphanesi	√	X	X	X	X	X	Fiziksel

Bu çalışmanın örneklemini, İBB Sesli Kütüphanede görevli kütüphaneciler oluşturmaktadır. Hizmetin varlığı ve devamlılığı konusunda sadece bir kurum öne çıkmaktadır. İBB Sesli Kütüphane, kör veya az gören çocuklar için uygun hizmet vererek gerekli koleksiyonlara dermelerinde yer vermektedir. Söz konusu kütüphane dışındakilerin hizmet varlığı ve devamlılığı, örneklem oluşturabilecek nitelikte değildir. Bakırköy Rıfat Ilgaz İlçe Halk Kütüphanesi, sesli ve Braille kitaba yer vermektedir ancak kör veya az gören bir kullanıcı veya verilen bir hizmet bulunmamaktadır. Bostancı Serap Sedat Çocuk Kütüphanesi, kör veya az gören bir kullanıcıya sahip ancak kullanıcıya sunulacak formda koleksiyon veya hizmet bulunmamaktadır. İstanbul Çatalca İlçe Halk Kütüphanesinde sesli kitap koleksiyonu yer almaktadır ancak bu koleksiyonu kullanan kör veya az gören kullanıcı olmaması nedeniyle hizmet yoktur. Kadıköy Belediyesi Görme Engelliler Sesli Kütüphanesi on-line hizmet veren bir kütüphanedir. Önceleri kütüphanesi bulunması nedeniyle Braille kitapları vardır ancak şu an için sadece on-line hizmeti mevcuttur. Kadıköy Belediyesi Görme Engelliler Sesli Kütüphanesi, fiziksel olarak bulunmaması nedeniyle bu çalışmanın örnekleme dahil edilememiştir. Rami Kütüphanesi, yeni açılması nedeniyle ilgili bölüm henüz faaliyete geçememiştir ancak çocuk etkinliklerinde kör veya az gören çocuklara yer verilmektedir. Ahmet Telli Çocuk ve Halk Kütüphanesi, bir proje kapsamında kör veya az gören çocuklara 1 yıllık bir hizmet vermiş ancak hizmetin devamlılığı sağlanmamıştır. Turabi Baba Kütüphanesi dermesinde, sesli ve Braille kitap ve kör veya az gören kullanıcı üyesi bulunmaktadır. Turabi Baba Kütüphanesinde önceden hizmet varmış ancak şu an uygun formdaki koleksiyonu kullanan bir kullanıcı bulunmamaktadır. Başakşehir Millet Kütüphanesinde Braille kitap bulunmaktadır ancak herhangi bir hizmet veya kullanıcı mevcut değildir. Önceleri hizmet verilen kütüphanelerin kütüphanecileri, hizmetin var olduğu dönemde bulunmadığı için mülakata uygun değildir. Bahsedilen sebepler dolayısıyla araştırmanın sınırlılıkları mülakata uygun bir kurumla belirlenmiştir.

Türkiye'nin diğer illerindeki kör veya az gören çocuklara hizmet eden veya daha önce etmiş kütüphanelerin çeşitli taramalar sonucunda elde edilen verileri Tablo 1.2'de yer almaktadır.

Tablo 1.2. Türkiye'nin diğer illerindeki engelsiz kütüphane niteliğinde ulaşılan kütüphaneler

Kütüphane İsmi	Braille Kitap	Sesli Kitap	Elektronik Kitap	Kör veya Az Gören Kullanıcı	Etkinliklerde Kör veya Az Gören Çocukların Bulunması	Hizmet Devamlılığı	Hizmet Sunumu
Mudanya Belediyesi Kütüphanesi	√	√	√	X	X	X	Fiziksel
Akkılıç Kütüphanesi	√	X	X	X	X	X	Fiziksel
Muğla Belediyesi Çocuk Kütüphanesi	√	√	X	X	X	X	Fiziksel
Şehbal-Hilmi Şerif Baydur Kütüphanesi	√	√	X	X	X	X	Fiziksel
Balıkesir İl Halk Kütüphanesi	√	√	X	X	X	X	Fiziksel

Giresun Belediyesi Çocuk Kütüphanesi	√	√	X	X	X	X	Fiziksel
Antalya Tekelioğlu İl Halk Kütüphanesi	√	√	X	X	X	X	Fiziksel
Adana Çağdaş Çocuk Kütüphanesi	X	√	X	X	X	X	Fiziksel
Düzce İl Halk Kütüphanesi	√	√	X	√	X	X	Fiziksel
İzmir İl Halk Kütüphanesi	√	√	√	X	X	X	Fiziksel
İzmir – TÜRGÖK	√	√	X	√	X	√	Fiziksel
Altı Nokta Körler Derneği Kütüphanesi	√	√	√	√	X	√	On-line

Gaziantep Çocuk Kütüphane si	√	√	√	√	√	√	Fiziksel
Hasan Celal Güzel Çocuk Kütüphane si	√	√	√	√	√	√	Fiziksel
Güvenevle r Çocuk Kütüphane si	√	√	√	√	√	√	Fiziksel
KOP Çocuk Kütüphane si	X	X	√	X	√	X	Fiziksel
Halil Hamit Paşa İl Halk Kütüphane si	√	√	√	√	√	X	Fiziksel

Mudanya Belediyesi Kütüphanesi dermesinde sesli, Braille ve elektronik kitaplara yer vermektedir ancak kör veya az gören bir kullanıcısı olmaması nedeniyle hizmet verilmemektedir. Akkılıç Kütüphanesi dermesinde Braille kitap koleksiyonu bulunmaktadır ancak bunun dışında bir hizmet yoktur. Muğla Belediyesi Çocuk Kütüphanesi, Şehbal-Hilmi Şerif Baydur Kütüphanesi, Balıkesir İl Halk Kütüphanesi, Giresun Belediyesi Çocuk Kütüphanesi ve Antalya Tekelioğlu İl Halk Kütüphanesi

dermelerinde, Braille ve sesli kitap koleksiyonlarına yer verilmektedir ancak hizmet verebilecekleri bir kullanıcıları bulunmamaktadır. Adana Çağdaş Çocuk Kütüphanesinde sesli kitap yer almaktadır ancak bunun dışında bir hizmet mevcut değildir. Düzce İl Halk Kütüphanesinde Braille ve sesli kitap ile bir kör kullanıcı üyeliği bulunmaktadır ancak hizmet devamlılığı yoktur. İzmir İl Halk Kütüphanesinde; Braille, sesli ve elektronik kitap bulunmaktadır ancak kör veya az görenlere hizmet, çocuk bölümünden değil kör veya az görenlere ait ilgili birim tarafından verilmektedir. TÜRGÖK, bir derneğin uygun formdaki koleksiyonunu yararlandığı kitaplıktır. Söz konusu kitaplık, kütüphane gibi hizmet vermemesi nedeniyle sınırlılıklara dahil edilememiştir. Altı Nokta Körler Derneği Kütüphanesi'nin fiziksel olarak kullanımı mevcut değildir, burada on-line bir şekilde hizmet verilmektedir. Gaziantep'te bulunan Gaziantep Çocuk Kütüphanesi, Hasan Celal Güzel Çocuk Kütüphanesi ve Güvenevler Çocuk Kütüphanesi isimli kütüphaneler; kör veya az gören çocuklara uygun hizmet vermektedir ancak deprem dolayısıyla kütüphaneler ile iletişim kurulamamıştır. Selçuklu Belediyesi KOP Çocuk Kütüphanesi tarafından kör veya az gören çocuklar için elektronik kitap ve etkinlik hizmeti verildiği bilgisine ulaşılmıştır ancak hizmet devamlılığı konusunda bilgi alınabilecek muhatap bulunamamıştır. Halil Hamit Paşa İl Halk Kütüphanesi hakkında toplanan veriler neticesinde hizmetlerin bilgisine ulaşılmıştır ancak hizmet devamlılığı konusunda bir bilgi bulunmamaktadır. Bahsedilen sebepler dolayısıyla bu araştırmanın sınırlılıkları İstanbul'da uygun nitelikli bir kurum olarak belirlenmiştir.

1.5. Araştırmanın Yöntemi ve Veri Toplama Teknikleri

Araştırmanın evreni ve sınırlılıkları doğrultusunda mülakat için örneklem olarak en uygun olan İBB Sesli Kütüphane isimli kurum belirlenmiştir. Belirlenen kurumun bağlı bulunduğu İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü'ne yazılı olarak müracaat edilmiş ve ilgili Müdürlük tarafından olumlu yanıt verilmiştir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sesli Kütüphanede görevli bir kütüphaneci katılımcı olarak seçilmiştir. Seçilen katılımcı ile 45 dakika süren bir mülakat gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada, nitel araştırma tekniği olan yarı yapılandırılmış mülakat veri toplama yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan yarı yapılandırılmış mülakat, araştırmacının konuyla ilgili hazırladığı soruları görüşme

esnasında katılımcıya yöneltmesidir. Yarı yapılandırılmış mülakat soruları, katılımcı tarafından anlaşılır ve açık olacak bir şekilde oluşturulmaktadır. Katılımcı tarafından anlaşılmayan sorular, örnekler ile desteklenebilmektedir ve araştırmacı tarafından sorular anlaşılır hale getirilerek tekrar yöneltilebilmektedir. Araştırmada, yarı yapılandırılmış mülakat sorularının yanıtlarını doğru analiz edebilmek amacıyla içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi, elde edilen verilerin belirli kalıplar ile kavramlara ulaşarak incelenmesi ve yorumlanmasıdır. Veri analizi adımları sırasıyla; mülakat sorularının hazırlanması, hazırlanan soruların kontrol amacıyla bir uzmana gönderilmesi, düzenlenmiş bir şekilde dönüş alınan soruların danışman ile incelenerek değerlendirilmesi, değerlendirme sonucu soruların düzenlenmesi, gerekli kurum izni için müracaat edilmesi, onaylanan kurum izni sonrasında mülakatın gerçekleşmesi ve mülakat neticesinde katılımcının yanıtlarının değerlendirilerek tartışılması olarak sıralanmaktadır. Ek 2’de yer alan görüşme sorularının hazırlanma aşamaları, belirlenen örnekleme mülakatın gerçekleşmesi, Tablo 1.1. ile Tablo 1.2.’de yer alan kütüphanelerden verilerin edinilmesi ve analizi süreci 28 Mart – 1 Haziran 2023 tarih aralığında tamamlanmıştır.

1.6. Verilerin Güvenilirliği

Araştırma konusunun doğrudan muhatabı çocuklar olmamasına rağmen çocukları konu alması sebebiyle Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü etik kurula başvuru yapılmıştır. Aynı zamanda başvuru kapsamında, hazırlanan mülakat soruları da yer almaktadır. İlgili başvuru neticesinde Marmara Üniversitesi Etik Kurul Onayı alınmıştır.

Araştırmanın güvenilirliği kapsamında, araştırma verileri dışında katılımcının kişisel bilgileri yer almamaktadır. Katılımcılar, araştırma konusu ve içeriği hakkında görüşme öncesinde bilgilendirilmiştir. Araştırmanın yöntemi ve tekniği doğrultusunda analiz gerçekleştirilerek bulgular, literatür kapsamında değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında edinilen veriler, ihtiyaç duyulabilmesi nedeniyle saklı tutulacaktır ancak araştırma tamamlandığı takdirde, bahsedilen veriler imha edilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ENGELSİZ ÇOCUK KÜTÜPHANELERİ

Çocuk kütüphaneleri, çocukların yaşam boyu öğrenme ve okuryazarlık becerileri ile donatılarak topluma katılımlarını destekleyen aynı zamanda bilgi, kültür ve eğlenme gereksinimlerini karşılamalarına katkıda bulunan kurumlar arasında önemli bir rol oynamaktadır.⁶

Günümüzde kütüphaneler, modernleşerek bir kültür merkezinin bünyesinde düzenlenen etkinlikler gibi faaliyetlere kendi programları içerisinde yer vermektedir. Çocuk kütüphaneleri kapsamında ise çocukların birtakım beceriler edinerek gelişmesine katkıda bulunacak programlara yer verilerek çocuklara okuma alışkanlığı kazandırılması hedeflenmektedir.

Çocuk kütüphaneleri, bünyesinde yer alan programlar ile çocuklara ücretsiz hizmetler sunmaktadır. Çocuk kütüphaneleri tarafından sunulan hizmetler, evrensel tasarım ilkesi çerçevesinde tasarlanan mekanlar ile her bir çocuk için ilgi çekici ve uygun ortam oluşturularak desteklenebilmektedir. Dezavantajlı çocuklar için sunulan hizmetlerin ücretleri göz önünde bulundurulduğunda, çocuk kütüphaneleri tarafından ücretsiz ve her kesime uygun sunulan hizmetler fırsat eşitliği sağlayabilmektedir. Çocuk kütüphanelerinin, sağlanacak fırsat eşitliği ile engelsiz bir ortam sunularak engelsiz çocuk kütüphaneleri kavramına evrilmesi mümkündür. Engelli çocuklara hizmet sunulan çocuk kütüphanelerinde kullanılan “engelli” kelimesi, çocukların materyallere erişimi mümkün kılındığında ortada bir engel kalmayarak anlamını yitirmektedir. Bu çalışma kapsamında, terimlerin doğru anlamda kullanılması sebebiyle engelsiz çocuk kütüphaneleri kavramı kullanılması uygun görülmektedir.

2.1. Çocuk Kütüphanelerinin Tanımı, Önemi ve Amaçları

1982 yılında Resmî Gazete'nin 17789. sayısında yayınlanan Halk ve Çocuk Kütüphaneleri Yönetmeliği'nde çocuk kütüphaneleri, “16 yaşına kadar olan çocukların

⁶IFLA, "Çocuk Kütüphanesi Hizmetleri İçin İlkeler", çev. Bülent Yılmaz ve Selda Ekici, *Türk Kütüphaneciliği*, 25, 4 (2011), s. 546.

fikir ve ruh gelişimini sağlamak, kendi işlekleri ile bilgilerini geliştirmek, onları içinde buldukları Milli varlığa türlü yönlerden daha yararlı bir hale getirmek amacıyla Halk Kütüphanelerinde çocuk bölümleri kurulur. Gerekli hallerde, Halk Kütüphanesine bağlı olarak ayrı binalarda çocuk kütüphanesi açılır. Tek salondan ibaret olan Halk Kütüphanelerinde çocuk kitapları için bir köşe ayrılır." olarak tanımlanmaktadır.⁷

2012 yılında ise 28170 sayılı Resmî Gazete tarafından tekrar tanımlanan çocuk kütüphaneleri hakkında "İl veya ilçe halk kütüphanesine bağlı olarak on dört yaşına kadar olan çocuklara ayrı bir binada hizmet veren kütüphane" olarak söz edilmiştir.⁸

IFLA'nın Çocuk ve Genç Yetişkinlere Kütüphane Hizmetleri Bölümü tarafından 2018 yılında revize ederek yayınladığı "IFLA 0-18 Yaş Grubundaki Çocuklar İçin Kütüphane Hizmetleri Rehberi" isimli rehber, çocuk kütüphanelerini yaş aralığını genişleterek aşağıdaki gibi tanımlamaktadır:

...çocuk kütüphanesi, ticari olmayan bir kamusal alanda yerel topluluktaki herkes için hizmet ve programlar sağlayacaktır. Bu, ırk, din, cinsiyet, kültürel geçmiş, sosyo-ekonomik durum, zihinsel ya da fiziksel becerileri ne olursa olsun tüm çocukları içermelidir. Bu Rehber geniş bir yaş aralığını kapsıyor olması nedeniyle, çocukluk ve yetişkinlik arasındakiler olarak tanımlanabilecek olan "genç yetişkin" hedef grubu ile kaçınılmaz bir örtüşme söz konusudur. On iki ile on sekiz arasındaki yaşlar, genç yetişkin kütüphane hizmetleri için bir aralık olarak kullanılmaktadır. Bu aralık on sekiz yılın üstüne de genişletilebilir. Her kütüphane, kültürel geçmişe ve ülkeye göre değişebilen genç yetişkin olarak gördükleri şey için kendi yaş aralıklarını belirleyecektir.⁹

Çocuk Kütüphaneleri Çalıştay kitabının takdim bölümünde, çocuk kütüphanelerinden "Okul öncesi eğitim alanlar ile almayanlar veya okulunda kütüphane ve kütüphaneci olanlar ile olmayanlar arasındaki akademik ve bilişsel gelişim uçurumunu kapatabilecek ve çocuklar arasındaki fırsat eşitsizliğini giderebilecek yegâne kurum" şeklinde bahsedilmektedir.¹⁰

⁷T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, "Halk ve Çocuk Kütüphaneleri Yönetmeliği", <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-264443/halk-ve-cocuk-kutuphanleri-yonetmeliği.html>, [Erişim tarihi: 12.11.2022].

⁸T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, "Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği", <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-264032/halk-kutuphaneleri-yonetmeliği.html>, [Erişim tarihi: 12.11.2022].

⁹ IFLA, "IFLA 0-18 Yaş Grubundaki Çocuklar İçin Kütüphane Hizmetleri Rehberi" çev. Coşkun Polat, E. Burak Eroğlu, Sami Çuhadar, Ali Kavak ve Burak Tan, <https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/253/1/ifla-guidelines-for-library-services-to-children-aged-0-18-tr.pdf>, [Erişim tarihi: 18.06.2023].

¹⁰ Asiye Kakırman Yıldız, "Takdim", *Çocuk Kütüphaneleri Çalıştay (16-18 Kasım 2017)* içinde, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2018, s. 8.

Çocuk Kütüphanesi Hizmetleri Kılavuzu kitabının giriş bölümünde ise “Bir kütüphane türü olarak çocuk kütüphanesi, çocuğun temel yaşam becerilerini elde etmede belirleyici rol oynayan, kütüphane kültürünü başlatan, doğru bilgiye erişimini sağlayan, okuma kültürünü, eğitimini, kültürel gelişimini, olumlu kişilik özellikleri geliştirme ve toplumsallaşma sürecini destekleyen güvenilir bir kuruluştur.” biçiminde söz edilmiştir.¹¹

Halk kütüphaneleri çatısı altında yer alan çocuk kütüphaneleri; okul öncesi dönemdeki çocukların bilişsel zekasının ve motor becerilerinin gelişmesini destekleyebilecek, onlara okuma ve kütüphane kültürünü kazandırabilecek ve çocuklar arasında öğrenim eşitliğini sağlayabilecek nitelikte hizmetler sunan bir kurumdur.

Öğrenmenin en belirgin ve kalıcı bir şekilde oluşmaya başladığı dönem olan okul öncesi, çocukların gereken eğitimi alarak okul ve mesleki hayatlarında başarılı olmalarında büyük önem arz etmektedir. Okul öncesi dönemde çocukların gereksinim duyduğu eğitimi verebilecek kurumların hizmetleri ücretlidir ve söz konusu dönemde eğitimin zorunlu olmaması nedeniyle çocukların arasında bir eğitim farkı bulunmaktadır. Çocuk kütüphaneleri ise çocuklar arasındaki eğitim farkının kapanmasını destekleyerek herkesin erişebileceği, ücretsiz ve eşit şartlarda sunulan hizmetten fayda sağlayarak sosyalleşebilecekleri mekanlardır.¹²

Çocuk kütüphaneleri, toplumun uzun vadede gelişmesi adına en küçük yapı taşının en küçük bireylerine ulaşarak kütüphane ve okuma alışkanlığını kazandırma hedefiyle çocuklara rehberlik edecek kitapları sunarak kitap okuma ihtiyacını karşılayacak önemli bir mekandır.

Çocukların değerli bir yatırım olarak nitelendirilmesi doğrultusunda çocuk kütüphaneleri, çocukların becerilerini geliştirerek onları topluma gelişmiş bireyler olarak kazandırma hedefiyle hizmet vermektedir. Çocuk kütüphanelerinin amaçları ise doğru bilgiye ulaşmanın verdiği farkındalık ile çocuklara küçük yaşlarda okuma sevgisi kazandırma, hayal dünyalarını kütüphanelerde düzenlenen çeşitli programlar ile geliştirme, okumayı öğrenme sürecini destekleyerek akademik hayatlarını daha başarılı kılma, çocukları kendilerine güvenen, güçlü bireyler olmasını sağlama, kütüphane

¹¹ Bülent Yılmaz, *Çocuk Kütüphanesi Hizmetleri Kılavuzu*, Hiperlink, İstanbul 2019, s. 11.

¹² Arif Yılmaz, “Okulöncesi Çocuklara Yönelik Kütüphane Hizmetlerinin Önemi ve Başarılı Bir Kütüphane Örneği”, *Türk Kütüphaneciliği*, 22, 2 (2008), s. 170.

alışkanlığı kazandırarak kütüphane kullanıcısı olmalarını sağlama, çocukların eşit haklarda gereksinimlerini karşılayarak her çocuğun hakkı olan okuryazarlık, gelişim ve öğrenmeyi destekleme ile çocuklara aidiyet hissini verebilecek bir mekan sunma şeklinde özetlenebilmektedir.¹³

2.2. Çocuk Kütüphanelerinin Hizmet Alanları

Geçmişin belleğini geleceğe aktararak toplumu şekillendirecek olan çocukların, gelişim sürecinde önemli olan okul öncesi ile orta ve geç çocukluk döneminde gereksinim duyulan becerilerini edinmelerine özen gösterilmelidir. Çocuk kütüphaneleri ise çocukların, okuryazarlık becerilerini edinerek gelişmesini destekleyecek program ve etkinlikler sunabilen aynı zamanda kullanıcılardan maddi bir beklentisi olmadan hizmet verebilen kurumlardır.

Kütüphanelerde sunulan hizmetler konusunda belirleyici bir unsur olan hedef kitle, çocuk kütüphane hizmetlerinin şekillendirilmesinde de önemli bir etkidir. Çocuk kütüphanelerinin hizmetleri, çocuklara gereksinim duydukları becerileri edinmesi konusunda destek olacak niteliktedir. Çocuk kütüphaneleri, çocukların bilgi, kültür ve eğlenme gereksinimlerini karşılayacak aynı zamanda onların yaşam boyu gelişmelerini destekleyebilecek okuryazarlık bilgisini edinmelerini sağlayacak çeşitli hizmetler sunmaktadır.¹⁴

Çocuk kütüphanelerinde yer alan programlar, diğer kütüphanelerin programlarından farklılık göstermektedir. Bu farklılığın nedeni ise çocuklara okuma kültürünün çocukluk döneminde kazandırılması gerekliliğidir. Çocuklardan, yetişkin bir birey gibi kitaplarla ilgilenmesi ve onları benimsemesi beklenmemektedir. Çocuk kütüphanelerinde bu durumu destekleyecek, çocukların zamanlarını nasıl değerlendireceği konusunda bilgi sahibi olarak okuma alışkanlığını ve kültürünü çocuklara kazandırma konusunda uzman kütüphanecilerin katkıları büyük bir öneme sahiptir.

¹³ IFLA, a.g.e., s. 545-552.

¹⁴ IFLA, a.g.e., s. 549.

Çocuk kütüphaneleri, her kütüphane gibi hizmetlerini kendi kütüphane politikası, öncelikleri, olanakları, koşulları ve tercihleri doğrultusunda kullanıcısının özellikleri ve gereksinimlerine uygun biçimde planlar ve gerçekleştirir.¹⁵

Çocuk kütüphanesi kullanıcı hizmetleri arasında yer alan ödünç verme, materyal seçiminde yardım etme ve bilgi ile danışma hizmeti sunma; çocukların kütüphane kullanım alışkanlığı kazanımını sağlayacaktır. Bu kazanım ile çocukların bilgi okuryazarlığı becerisini deneyimleyerek küçük yaşta edinmelerine fayda sağlayacaktır. Çocukların, kütüphane faaliyetlerine katılarak özgüven kazanımını destekleyecek, iletişim becerilerini geliştirecek ve yeteneklerini fark edebilmelerini sağlamak adına onlara fırsat tanıyacak hizmetler; materyal seçimi ve kütüphane hizmetlerinin geliştirilmesi sürecine çocukların dahil edilmesi ile güdüleyici etkinlikler, yaratıcı ve okuma programları düzenlemektir. Çocuk kütüphanelerinin hizmetleri arasında yer alan ebeveynlere, kütüphanecilere ve öğretmenlere danışma hizmeti sunarak eğitim verme ise bireylerin davranışlarını taklit eden çocukların çevresindekilerin bilinçlendirilmesi yönünde faydalı olabileceği düşünülmektedir.¹⁶

Çocukların gelişimini destekleyecek ve yaşam boyu tutumunu şekillendirebilecek nitelikte olan çocuk kütüphanelerinin temel hizmetleri, “çocuklarda olumlu kişilik oluşturma ve geliştirmeye katkı sağlama, konuşma ve diğer dil becerilerini geliştirmelerini destekleme, bilgiye erişim becerisi ve kütüphane kullanım alışkanlığı kazandırma, basılı ve elektronik kaynakları en iyi biçimde kullanabilmelerini öğretme, okumanın zevk ve gücünü keşfetmelerine olanak sunma” şeklinde özetlenebilmektedir.¹⁷

2.3. Engelsiz Çocuk Kütüphaneleri ve Erişilebilirlik Kavramı

Toplumun her kesiminden bireylerin, hizmetlere herhangi bir engel teşkil etmeden ulaşımının mümkün olması anlamına gelen erişilebilirlik, literatürde engelli teriminin yerini alma yolunda ilerlemektedir. Bulduğumuz dijital çağa uygun olan erişilebilirliğin sağlandığı her koşulda, engelli terimi karşılıksız kalarak anlamını

¹⁵Yılmaz, a.g.e., s. 65.

¹⁶IFLA, a.g.e., s. 549-550.

¹⁷ Yılmaz, a.g.e., s. 11.

ytirmektedir. Erişilebilirlik ile her birey, istediği veriye istediği zaman kolayca ulaşabilmektedir.¹⁸ Erişilebilirlik, uygun altyapı ve donanım ile her bireyin talep edilen veriye erişiminin mümkün olduğu formda ulaşılabilmesini sağlamaktadır.

Doğuştan ya da sonradan bir hastalık yoluyla gözün görme kaybının 1/10 ve altında olduğu bireylere kör; doğuştan görme bozukluğu, kalıtsal hastalık, yaralanma veya şeker hastalığı gibi görme kaybına yol açacak hastalıklar ya da yaşlanma sonucunda, gözün görme kaybının 3/10 ve altında olduğu bireylere de az gören denmektedir.¹⁹ Kör veya az gören bireylerin okuma eylemini gerçekleştirebilmeleri için 1825 yılında Louis Braille tarafından 6 noktalı kombinasyonlardan oluşan “Braille” isimli bir alfabe geliştirilmiştir. Söz konusu tarih öncesinde kör veya az görenler için okuma materyali bulunmamaktadır. Körlere yönelik ilk kütüphane hizmeti, 1868 yılında ABD’de bulunan Boston Halk Kütüphanesi tarafından Braille kitapların ödünç verilmesidir. Ardından 1904 yılında çıkarılan bir yasa ile Braille kitapların kullanıcılarına ücretsiz gönderim hizmeti verilmiştir. 1931 yılında Pratt-Smoot Yasa Tasarısı ile Kongre Kütüphanesinde Braille kitap oluşturmak ve kullanıcılarına sunmak adına Körlük Bölümü olarak yıllık 100.000 \$ bütçe belirlenmiştir. Fonografin icadı ile 1932 yılında ilk kez kitaplar sesli olarak kayıt alınmaya başlamıştır. Kör veya az gören çocukların kütüphane kullanımı için Pratt-Smoot Yasası 1952 yılında revize edilerek çocukların hizmet almasına uygun hale getirildi.²⁰

Çocuk kütüphaneleri, dezavantajlı çocuklara yönelik sunulan hizmetleri ile öğrenme esnasında engel teşkil edecek unsurları ortadan kaldırarak edindikleri “engelsiz kütüphane” misyonu ile engelsiz çocuk kütüphaneleri olarak tanımlanabilecektir. Çocuk kütüphaneleri, engelleri ortadan kaldırmak adına evrensel tasarım ilkesi çerçevesinde mekanlar tasarlayarak ve erişilebilir materyal ile hizmetler sunarak engelsiz çocuk kütüphaneleri kavramı altında değerlendirilebilmektedir. Engelsiz çocuk kütüphaneleri, eşit imkanlara sahip olmayan dezavantajlı çocuklar için bütünleştirici programlar ile her kesimden çocuğa hitap ederek çocukların birlikte sosyalleşerek öğrenmelerini desteklemektedir. Engelsiz kütüphane misyonu ile hizmet sunan çocuk kütüphaneleri,

¹⁸Gamze Çalışkan, “Erişilebilirlik ve Web Erişilebilirliği Nedir?”, <https://124.im/DrwAT>, [Erişim tarihi: 04.02.2023].

¹⁹Sosyal Güvenlik Kurumu, “Optik”, <https://www.sgk.gov.tr/Content/Post/29aa9928-48df-47af-9fc6-03c74da9cc0a/Optik-2022-05-14-10-33-09>, [Erişim tarihi: 18.06.2023]

²⁰Duane Gerstenberger, “Library Services for the Blind a Brief Review and Overview”, *Future Reflections*, 4, 2 (1985).

çocukların motor ve sosyal becerilerinin gelişimlerinde fırsat eşitliği göz önünde bulundurarak eşit imkanlar sunmaktadır.

Türkiye’de bulunan engelsiz çocuk kütüphaneleri misyonu ile hizmet sunan çocuk kütüphanelerine birkaç örnek verilecek olursa, bunlardan ilki Gaziantep Büyükşehir Belediyesi çatısı altında bulunan “Gaziantep Çocuk Kütüphanesi”, “Hasan Celal Güzel Çocuk Kütüphanesi” ve “Güvenevler Çocuk Kütüphanesi” isimli 3 adet kütüphanedir. Gaziantep’te yer alan 3 kütüphane, çocuk dostu bir mekân tasarlayarak her çocuğa hitap edebilecek engelsiz kütüphane olma niteliği taşımaktadır. Aynı zamanda bahsedilen engelsiz çocuk kütüphanelerinde, bütünleştirici programlar ile çocukların hayal gücünü geliştirerek zihin geliştirici atölye çalışmalarına da yer verilmektedir. 100. Yıl Parkı içerisinde yer alan Türkiye’nin ilk uygulamalı çocuk kütüphanesi olarak tanımlanan Gaziantep Çocuk Kütüphanesi, çocuk dostu ve engelsiz kütüphane olma niteliği ile okul öncesi dönemdeki çocuklara çevre bilincini aşılama amacıyla hizmet etmektedir. Çevre dostu olarak nitelendirilebilecek ve ana teması ağaç olan çocuk kütüphanesi, uygulamalı programları ile çocukların motor becerilerinin gelişmesine destek olmaktadır.²¹ Hasan Celal Güzel Çocuk Kütüphanesi, çocukların sosyal becerilerini geliştirmeyi hedefleyen hizmetler sunmaktadır. Çocuk kütüphanesinde sunulan “Okuma Şenliği” isimli uygulama, çocuk-yazar buluşmaları ve sosyalleşerek öğreten uygulamalı atölye hizmetleri ise çocuklara okuma sevgisi kazandırma amacıyla sunulmaktadır. Sosyal beceri kazanımını destekleyen kurum-okul iş birlikleri de Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından önem verilerek okullardan çocuk kütüphanesine çocuklar getirilmektedir.²² 2. Uygulamalı çocuk kütüphanesi olan Güvenevler Çocuk Kütüphanesi, bütünleştirici programlara elverişli olarak evrensel tasarım ilkesi çerçevesinde tasarlanan mekân ile her çocuğu misafir ederek çocukların motor ve sosyal becerilerini geliştirmeyi ve onları birer kitap dostu olarak yetiştirmeyi hedeflemektedir.²³

Konya’da bulunan Selçuklu Belediyesi KOP Çocuk Kütüphanesi, çocuklara kütüphane alışkanlığı ile medya okuryazarlığı kazandırma amacıyla erişilebilir ve

²¹Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Kütüphaneleri ve Müzeleri, “Gaziantep Çocuk Kütüphanesi”, <https://kutuphaneler.gaziantep.bel.tr/Kutuphane/gaziantep-cocuk-kutuphanesi-1>, [Erişim tarihi: 04.02.2023]

²²Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Kütüphaneleri ve Müzeleri, “Hasan Celal Güzel Çocuk Kütüphanesi”, <https://kutuphaneler.gaziantep.bel.tr/Kutuphane/hasan-celal-guzel-cocuk-kutuphanesi-2>, [Erişim tarihi: 04.02.2023].

²³Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Kütüphaneleri ve Müzeleri, “Güvenevler Çocuk Kütüphanesi”, <https://kutuphaneler.gaziantep.bel.tr/Kutuphane/guvenevler-cocuk-kutuphanesi-3>, [Erişim tarihi: 04.02.2023].

evrensel tasarım ilkesine uygun tasarlanmış mekânı ile ön plana çıkan bir kütüphane projesidir. Aynı zamanda söz konusu kütüphanenin hizmetleri arasında okul öncesi eğitimi alamayan çocuklar için programlar hazırlanmakta ve bu programlara ebeveynler ile gelerek çocuklara eğitim ve öğrenim desteği verilmektedir.²⁴

Türkiye Görme Özürlüler Kitaplığı (TÜRGÖK), kör bireylerin eğitim ve kültürel gelişmelerine bir ücret talep etmeden hizmet sunan bir kitaplıktır. “Türkiye’nin ilk ve tek görme özürlüler kitaplığı” olarak tanımlanan kitaplıkta, sesli kitaplar içerisinde “çocuğumla kitap okuyorum projesi” adı altında bir liste ile çocuk kitaplarına yer verilmektedir.²⁵

Isparta’da bulunan ilk erişilebilir belgeli kütüphane olarak tanımlanan Halil Hamit Paşa İl Halk Kütüphanesi, toplumun dezavantajlı bireylerine önem vererek aradaki fırsat eşitsizliğini kaldırmayı hedefleyen engelsiz kütüphane niteliğinde bir kütüphanedir. Kütüphane, çocuk bölümü ve özellikle okul öncesi bölümü ile dikkat çekmektedir. Halil Hamit Paşa Kütüphanesi, bütünleştirici programları ve erişilebilirliği ile çocukların motor ve sosyal becerilerinin gelişimini desteklemektedir.²⁶

Engelsiz çocuk kütüphaneleri olarak tanımlanabilecek çocuk kütüphaneleri örneklerinin arasında öne çıkan hizmetler göz önünde bulundurulduğunda, söz konusu kütüphaneler bu tanımı kapsayabilmek için birtakım ortak özelliklere sahip olmaktadır. Bu özellikler arasında en önemlisi, mekânın erişilebilirliği dolayısıyla evrensel tasarım ilkesidir. Mekânın her çocuk için rahat ve en az tehlikeli olabilecek düzeyde olmasına özen gösterilmelidir. Uygun mekân tasarlandığı takdirde ayrımcı bir tutum gözetmeksizin bütün çocuklar, çocuk kütüphanelerinin kullanıcısı olmaktadır. Çocuk kütüphaneleri kullanıcısı olan her bir çocuk için fırsat eşitsizliği ortadan kaldırılarak hizmet sunulmaktadır. Eşit imkân ve fırsatlar sunulan çocuklara, bütünleştirici uygulamaların desteğiyle hayat boyu edinilmesi gereken sosyal becerilerinin kazanımı desteklenmektedir. Sıralanan bu temel özellikler ile çocuk kütüphaneleri, engelsiz çocuk kütüphaneleri kavramı kapsamında değerlendirilebilmektedir.

²⁴Selçuklu Değerler Eğitimi Projesi, “Çocuk Kütüphanesi”, <https://selcukludegerleregitimi.com/cocuk-kutuphanesi/>, [Erişim tarihi: 04.02.2023].

²⁵Türkiye Görme Özürlüler Kitaplığı, “Biz Kimiz”, <https://www.turgok.org/biz-kimiz>, [Erişim tarihi: 04.02.2023].

²⁶T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Isparta İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, “Halil Hamit Paşa İl Halk Kütüphanesi”, <https://isparta.ktb.gov.tr/TR-133376/halil-hamit-pasa-il-halk-kutuphanesi.html>, [Erişim tarihi: 04.02.2023].

2.3.1. Evrensel Tasarım İlkesi Çerçevesinde Çocuk Kütüphaneleri

Evrensel tasarım ile herhangi bir hareket kısıtlılığı olan veya olmayan tüm bireylerin mekânsal, sosyal ve bireysel ihtiyaçları göz önünde bulundurularak tamamen erişilebilir, güvenli ve kullanıcı odaklı bir mekân tasarlanması hedeflenmektedir. Evrensel tasarımı gerçekleştirecek tasarımcının sorumluluğu; ayrımcı bir tutum sergilemeden, toplumun her kesimine hitap edecek tasarımlar geliştirebilmek ve mekânda öngörülen engellerin erişilebilir bir duruma göre tasarlamasıdır.²⁷

Evrensel tasarım ilkeleri, “evrensel tasarım” kavramının anlaşılabilirliğini artırmak adına geliştirilen yedi adet ilkeden oluşmaktadır. Evrensel Tasarım Merkezi (The Center for Universal Design) tarafından 1997 yılında “evrensel tasarım” kavramına rehberlik etmek amacıyla geliştirilen yedi temel ilke aşağıda sıralanmaktadır:²⁸

1. Kullanımda eşdeğerlik,
2. Kullanımda esneklik,
3. Basit ve anlaşılır kullanım,
4. Algılanabilir bilgilendirme,
5. Hata için tolerans,
6. Düşük fiziksel güç,
7. Yaklaşım ve kullanım için uygun mekân ve boyut.

Çocuk kütüphanelerinin “engelsiz çocuk kütüphanesi” olarak tanımlanabilmesi için kütüphane tasarımının evrensel tasarım ilkesi çerçevesinde tasarlanması zorunluluk teşkil etmektedir. Mekân tasarımlarında her bir kullanıcı için eşit imkanlar sunulmasını savunan kullanımda eşdeğerlik ilkesi, temelinde kullanıcıların ötekileştirilmeden fırsat eşitliğinin sağlanmasıdır. Kullanımda eşdeğerlik ilkesi ile çocuk kütüphanelerinin, ulaşım olarak tüm çocukların ebeveynleriyle kolaylıkla gelebileceği bir konumda yer alması, sunulan tüm materyallerin kullanıcı türlerine göre erişebildikleri formda kütüphane koleksiyonunda bulunmasını ve giriş-çıkış veya materyal kullanımı gibi ortak alanların herhangi bir ötekileştirilme ibaresi bulunmadan kullanıma sunulması savunulmaktadır.

²⁷İrem Zeyrek Çepehan ve Ebru Güller, “Evrensel Tasarım Kapsamında Herkes için Erişilebilir Tasarım”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 2, Özel Sayı (2020), s. 385.

²⁸ Zeyrek Çepehan ve Güller, a.g.e., s. 385.

İkinci ilke olan kullanımda esneklik ilkesi ise tüm bireylerin sahip oldukları motor becerilerine hitap edecek uygun fiziksel çevrenin tasarlanmasıdır. Çocuk kütüphanelerinde kullanımda esneklik ilkesi, her bir çocuğun motor beceri düzeyine göre ortak materyal ve kullanım alanlarının esneklik sağlanabilecek biçimde tasarımını savunmaktadır. Basit ve anlaşılır kullanım ilkesi, tüm beceri düzeylerine sahip bireylerin kolaylıkla algılayabileceği tasarımları kapsamaktadır. Çocuk kütüphanelerinde basit ve anlaşılır kullanım ilkesi; kütüphanede sunulan hizmetlerin, mekandaki yönlendirmelerin, kütüphanenin fiziksel çevresi ve materyallerinin kullanımı gibi detayların çocuklar için anlaşılabilir bir şekilde kullanıma sunulmasını savunmaktadır. Aynı zamanda bu ilke çocukların kendilerinin bir faaliyeti başarabilmesini farkında olarak özgüvenlerini artırmaktadır. Algılanabilir bilgilendirme ilkesi ise tasarımın, her bir bireyin özelliklerinden bağımsız yönlendirme ve bilgilendirmelerin, algılanabilir düzey ve konumda yer almasını savunmaktadır. Çocuk kütüphaneleri kapsamında algılanabilir bilgilendirme ilkesi, bilgilendirme ve yönlendirme tabela veya panolarının her kullanıcı için uygun bir formda iletilmesinin tasarlanmasını vurgulamaktadır. Örneğin az gören çocuklar için büyük puntolu veya uygun renk kontrastlı tasarımlar; kör çocuklar için zeminlerde hissedilebilir yüzeyler, koridorlarda hissedilebilir duvarlar tasarlanmaktadır. Hata için tolerans ilkesi, her bir birey için hatayı en aza indirgeyecek biçimde çevrenin tasarlanmasını savunmaktadır. Engelsiz çocuk kütüphanesi kapsamında yer alan kütüphanelerde tehlike arz edebilecek tüm öğeler için önlem alınmaktadır. Çocuk kütüphanelerinde hata için tolerans ilkesinin uygulanması kapsamında öncelikle mobilya, zemin ve en çok temas halinde olunan yüzeylerin zarar verecek kenar ve köşelerine önlem alınmasını gerektirmektedir. Hata için tolerans ilkesi çerçevesinde, kütüphanede; pencereler ile kapıların güvenliği, mobilya konumlandırılması ve alanları planlaması konusunda kullanıcıların çocuklar olması dolayısıyla uygun biçimde tasarlanması vurgulanmaktadır. Bunun yanı sıra öncesinde risklere ve doğal afetlere karşı koruma konusunda araştırma yapılarak uygun donanımlara sahip olunmalıdır. Düşük fiziksel güç ilkesi ise tasarlanan çevrenin en az efor ile hedeflenen bir faaliyetin yerine getirilmesi için kolaylık sağlayan bir biçimde olmasını savunmaktadır. Çocuk kütüphanelerinin, düşük fiziksel güç ile erişimin ve ulaşılabilirliğin kolay olması aynı zamanda her kullanıcı için uygun tasarlanması gerekmektedir. Son olarak; yaklaşım ve kullanım için uygun mekân ve boyut ilkesi, ürün ve mekân tasarımının hitap edilen tüm kitleye uygun olmasını savunmaktadır. Çocuk kütüphanelerinde yaklaşım ve kullanım için uygun mekân ve

boyut ilkesi, çocukların sosyalleşeceği ortak kullanım alanları ile kütüphane hizmeti sunulan alanların tüm kullanıcı türlerine göre uygun ve kaynakların düzeyi ile kaplayacakları yer konusu (örneğin Braille baskılı kitaplar oldukça yer kaplamaktadır) göz önünde bulundurularak tasarlanmasını gerektirmektedir.²⁹

Evrensel tasarım ilkeleri çerçevesinde mekanlar kullanıcılara göre uyarlanarak hareket kısıtlamasını en aza indirgeyecek biçimde tasarlanmaktadır. Evrensel tasarım ilkesinin amacı ise fiziksel çevrenin tek bir tasarımı ile kullanıcıların bütünleştirilmesidir. Evrensel tasarım ilkeleri yedi madde ile sunulmasına rağmen keskin bir ayrım olmamakla birlikte birbirini kapsayabilmektedir ve bu ilkelerin temelinde; kullanıcı odaklılık, mekân, eşitlik, erişilebilirlik ve farkındalık yer almaktadır.³⁰ Çocuk kütüphanelerinde; evrensel tasarım çerçevesinde, kullanıcılara fırsat eşitliği ve erişilebilir, güvenli bir fiziksel çevre sağlanması “engelsiz çocuk kütüphaneleri” için önem arz etmektedir. Engelsiz çocuk kütüphanelerinde evrensel tasarımlar ve bütünleştirici uygulamalar, çocukların erken yaşlarda etkileşim sağlayarak farkındalık kazanmasına ve empati becerisini güçlendirmesine fayda sağlamaktadır.³¹

2.3.2. Kör veya Az Gören Çocuklar için Çocuk Kütüphanelerinin Hizmeti

Bilimsel olarak görme yetisi bulunmayan bireylere kör denmektedir. Görme engelli ise bireylerin görme duyusunun işlevini yerine getirme esnasında hedefe ulaşırken önünde bir engel oluşarak görme işlevinin gerçekleşmemesidir. Görme duyusunun işlevinin yerine getirilememesi durumunda, önünde herhangi bir engel olmayan ve erişilebilirliği sağlanan bireyler görme engelli değil, kör olarak tanımlanmaktadır. Az gören bireyler ise günlük hayatını sürdürebilmelerini engelleyecek derecede görme bozukluğu olan bireyler olarak tanımlanabilmektedir.

²⁹Kristina Kulikauskienė and Laima Liukinevičienė, “The Theoretical Model of an Inclusive Library for People with Disabilities and its Practical Implementation”, *Challenges of the Future*, 5, 2 (2020), s. 84-86.

³⁰Zeyrek Çepehan ve Güller, a.g.e., s. 389.

³¹Zeyrek Çepehan ve Güller, a.g.e., s. 406.

Çocuk kütüphanelerinde, kör veya az gören çocukların görme duyusundaki işlevini yerine getirilememesi veya yetersiz yerine getirilmesi sebebiyle görme işlevini destekleyecek materyal ve donanımlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Çocuk kütüphanelerinin mimari yapılandırılması evrensel tasarım ilkeleri çerçevesinde planlanmaya özen gösterilmelidir. Öncelikle kütüphanenin konumu, kullanıcıların kolay ve güvenli ulaşım sağlayabileceği bir alanda olmalıdır. Kullanıcılar çocuklarla birlikte güvenli bir şekilde dilediği saatte gelip dilediği saatte dönebilmelidir. Kütüphanenin merkezi bir konumda olması, çocukları kütüphaneye çekerek onların sosyalleşmesine fayda sağlayacaktır. Kütüphanenin ana girişi ile faaliyetlerin birçoğunun yürütüldüğü hizmet katı aynı katta yer almalıdır. Bunun nedeni oluşabilecek tehlikeleri en aza indirme çabasıdır. Kör veya az gören çocuklar, tehlike oluşturabilecek nesnelere fark etme ve düşme, çarpma gibi risklerden korunmak adına baston desteği ile hareket etmektedir. Çocuklar, baston kullanımı ile kütüphanenin zemininde yer alan hissedilebilir yüzeyler desteğiyle kütüphane içerisinde bireysel bir şekilde hareket edebilmektedir. Kör veya az gören çocukların, baston kullanımı ile kendi başlarına hareket etmeleri onların motor becerilerini de geliştirmektedir.³² Bu sebeple kütüphanenin en az tehlike arz edecek bir şekilde; giriş-çıkış, faaliyetlerin yürütüldüğü ve lavaboların yer aldığı alanlara hissedilebilir yüzeylerin yerleştirilmesi oldukça faydalı olacaktır. Yönlendirme amacıyla yerleştirilen hissedilebilir yüzeylerin yanı sıra kiosk cihazları ile sesli komutlar verilerek bu işlem gerçekleştirilebilmektedir. Kiosk cihazlarının çok amaçlı kullanımı göz önünde bulundurulduğunda az gören çocuklar için büyük puntolar ve renk kontrastları yöntemiyle de yönlendirme ve bilgilendirme sağlanabilmektedir.³³

Kör veya az gören çocukların hareket alanı mümkün olduğunca geniş olmalı ve mobilyalar sabitlenerek ortada yer almayacak şekilde konumlandırılmalıdır. Kütüphane çevresinde yer alan nesnelere sivri köşe, keskin kenar gibi tehlikeli olabilecek yüzeyleri uygun materyaller ile riskleri en aza indirilip hareket kısıtlamasının önüne geçilmesi faydalı olacaktır. Kör veya az gören çocuklara özgür hareket alanı sağlamak, çocuklara motor becerilerinin ve özgüvenlerinin kazanımını desteklemektedir. Aynı zamanda kör

³²Merry-Noel Chamberlain, "The Preschool Blind Child Can Be a Cane User: an Article Review", *Future Reflections*, 38, 3 (2019).

³³Dianne T.V. Pawluk v.dğr., "Designing Haptic Assistive Technology for Individuals Who Are Blind or Visually Impaired", *IEEE Transactions on Haptics*, 8, 3 (2015), s. 260-261.

veya az gören çocuklar ile gören çocukların bir arada kütüphane etkinlikleri ve atölyeleri programlarında yer alması, çocukların sosyal becerilerini kazanmalarını hızlandırmaktadır. Çocukların kütüphanelerde bir arada etkinlik ve atölye programlarına katılım sağlaması, evrensel tasarım ilkelerini destekler nitelikte ötekileştirmeden uzak bir şekilde sosyalleşme imkânı sunmaktadır. Söz konusu tutumlar, çocukların fırsat eşitsizliğini en aza indirgeyerek her çocuk için aynı tutum sergilenerek eşit imkân ve fırsatlar sunulmasına özen gösterilmektedir. Sosyal becerilere ek olarak, kütüphane programlarında çocukların bir arada bulunması; hayatının geri kalanında empati becerisi yüksek ve farkındalık sahibi bireyler olmasını sağlayacaktır. Kütüphane tarafından sunulan eğitici etkinlikler, her bir çocuğa hitap edecek bir şekilde uyarlanmalıdır. Örneğin, bir tiyatro oyunu veya drama etkinliği mutlaka seslendirilerek erişilebilir olması sağlanmalıdır.³⁴

Kütüphane hizmet ve materyallerinin erişilebilirliği küçük yaşlarda sağlandığı takdirde, çocukların gelişimi ve beceri kazanımını olumlu yönde destekleyecektir. Kütüphanelerde, kör veya az gören çocukların görme işlevinin yerine getirilememesi nedeniyle yardımcı teknoloji olarak adlandırılan destekleyici materyal ve donanımlar kullanılmaktadır. Kütüphanelerde öncelikli olarak kör veya az gören bireylerin kullandığı Braille alfabesi ile çıktı işlemi gerçekleşen “Braille kabartma yazıcı” yer almaktadır. Bu cihazla birlikte metinleri Latin alfabesinden Braille alfabesine çeviren “Braille çeviri programı” da bulunmaktadır. Bu cihazlar ile kütüphanelerde basılı olarak erişilmek istenen her yayın Braille alfabesi ile talep eden kullanıcıya sunulacak şekilde erişilebilirliği sağlanmaktadır. Kütüphane hizmetleri arasında yer alan Braille çıktı alımı veya yayın üretimi, görmeyen çocukların evlerinde Braille yayınların bulunmaması nedeniyle kütüphanelere başvuruyor olmaları neticesinde gerçekleşmektedir. Kör veya az gören çocukların bilgiye erişimi konusunda kütüphaneler, bilgi merkezi niteliğindedir.³⁵

Kör bir çocuğa anlatılanlar, görmediği ve dokunmadığı sürece soyuttur. Yardımcı teknoloji aracılığıyla soyut kavramların somutlaştırılması için “kabartma grafik yazıcı” cihazı kullanılmaktadır. Bahsedilen cihaz; bir şeklin, sembolün veya herhangi bir nesnenin çiziminin ısı yolu ile kabartılması sonucu o şeklin dokunularak öğrenilmesini

³⁴Kulikauskienė and Liukinevičienė, a.g.e., s. 83-84.

³⁵Holly L. Cooper and Sharon K. Nichols, “Technology and Early Braille Literacy: Using the Mountbatten Pro Braille in Primary-grade Classrooms”, *JVIB*, 101, 1 (2007), s. 1.

ve anlaşılmasını sağlamaktadır. Matematik, geometri ve kimya dersleri için önem arz eden bir cihazdır. Kabartma grafik cihazı yolu ile kör bir birey için soyut olan kavram somutlaşmaktadır. Doküman veya yayını okuyan cihazlar ise kör ve az görenlerin tek başına kullanabileceği kolaylıkta tasarlanmıştır. Kör bir kullanıcı sesli okunmasını istediği bir yayını, okuma cihazının ilgili bölümüne yerleştirmesi ile yayının erişilebilirliği sağlanmaktadır. Az gören kullanıcılar için okuma cihazları, renk kontrastları yardımı ile bir ekrana yansıtılarak kolayca okunmasını sağlamaktadır.³⁶

Erişilebilirlik için önemli yardımcı teknolojilerden olan bir diğer donanım ise ekran okuyuculardır. Dijital çağda doğan kör veya az gören çocuklar, gören çocuklar gibi teknolojiyi hayatlarının bir parçası haline getirmeleri çağa adaptasyon amacıyla gereklidir. Aynı zamanda gelişen teknoloji, kör veya az gören çocukların gelişimini olumlu yönde etkileyecektir. Ekran okuyucu programlar, bilgisayar ve telefonların birçoğunda mevcuttur, mevcut olmayanlara ise kolaylıkla yüklenmesi mümkündür. Söz konusu programlar; kör veya az gören çocukların, gören çocuklar gibi bilgisayar okuryazarlığı kazanımını sağlamak adına önem arz etmektedir. Yardımcı teknolojilere ek olarak altı noktalı kabartmalı klavye ve monitör ile bilgisayar okuryazarlığı kazanımına fayda sağlayacaktır. Bahsedilen cihaz ile hem ekrandaki yazılar Braille alfabesi ile okunmakta hem de klavyedeki altı nokta ile metin yazılmaktadır.³⁷

Çocuk kütüphaneleri, erişilebilirlik üzerine yapılandırıldığı sürece kör veya az gören çocuklar için eşit fırsat ve imkanlarla hizmet verebilmektedir. Evrensel tasarım ilkesi çerçevesinde tasarlanan çocuk kütüphaneleri, “engelsiz çocuk kütüphaneleri” olarak tanımlanmaktadır. Engelsiz çocuk kütüphaneleri için görme işlevini destekleyecek materyal ve donanımların kullanımı, her türlü yayın ve cihaza erişilebilirliğin sağlanması ile kullanıcılarının taleplerini karşılayabilmektedir. Erişilebilirlik olduğu sürece engelsiz çocuk kütüphaneleri hizmetlerini kullanıcılarına sunmakta ve kör veya az gören çocuklar ile kitabı tanıştırmektedir. Kitap ile tanışan çocuklarda oluşacak okuma sevgisi sonrasında bir faaliyete dönüşecektir. Okuma sevgisini edinen çocuklar ise okuma alışkanlığı edinerek kütüphane kullanım alışkanlığı kazanacaktır. Kör veya az gören çocukların erken yaşlarda kütüphane kullanıcı olarak alışkanlık kazanmaları ise okuma

³⁶ Pawluk v.dğr., a.g.e., s. 265-266.

³⁷Alexy Bhowmick and Shyamanta M. Hazarika, “An Insight into Assistive Technology for the Visually Impaired and Blind People: State-of-the-Art and Future Trends”, *Journal on Multimodal User Interfaces*, 11, 2 (2017), s. 154.

kültürünü doğrudan etkilemektedir. Kör veya az gören çocukların iyi birer kütüphane kullanıcısı olmaları, çocuk kütüphanelerindeki faaliyetlerin erişilebilir, engelsiz bir hizmetle ve bütünleştirici programlar yoluyla desteklemesi sonucunda gelişmektedir.

2.4. Kör veya Az Gören Çocukların Kütüphane Kullanımında Yaşadığı Zorluklar

Kör veya az gören çocukların eğitim ve öğrenim görmesi, eğitimde fırsat eşitliğini savunan hak temelli yaklaşımlar ile desteklenmektedir. Kör veya az görenler çocukların, çeşitli yollar ile bilgiye erişimini sağlamak mümkündür.

Kütüphaneler; bilgiye erişimi sağlayan, toplumsal kültürü büyük ölçüde etkileyen okumanın kazanımına ve kullanıcılara yol göstererek bilgi edinimine destek olan önemli kurumdur. Kör veya az gören çocukların, doğru bilgiye doğru biçimde ulaşabilmesi ve bilgi okuryazarlığını desteklemesi adına kütüphanelerin erişilebilir olmaları en önemli unsurdur. Kütüphanelerde ise erişilebilirliğin sağlanması konusunda geride kalma durumu söz konusudur. Kör veya az gören çocuklar, okuma materyalinin erişimine ihtiyaç duymaktadır ve kitaba erişim sağlayabilmek için çeşitli yollar vardır; Braille kitap, sesli kitap, elektronik kitap ve az görenler için büyük puntolu kitaplar veya bunu sağlayacak cihazlardır. Kütüphane hizmetleri arasında yer alan çeşitli türdeki koleksiyonların sunulması, kör veya az gören çocuklar için bir sorun teşkil etmektedir. Çocuk kütüphanelerinin dermelerinde, kör veya az gören çocuklar için yeterli materyal veya kütüphane donanımında cihaz bulunmamaktadır. Söz konusu grup için kütüphane dermesinin yetersiz olması, çocukların kütüphane materyallerini kendilerinin kullanamamasına yol açarak bir başkasının yardımı ile okuma ihtiyacını karşılamaktadır. Bahsedilen destek, öncelikle çocukların ebeveynleri tarafından kitapların okunması ile gerçekleşmektedir. Ancak okuma ve kütüphane alışkanlığı kazanımının önemi göz önünde bulundurulduğunda kör veya az gören çocukların materyallere kendilerinin erişmesi sağlandığı takdirde, gelişim evrelerini olması gereken hızda tamamlamaları mümkün kılınmaktadır. Bu soruna ek olarak, dermesi yeterli olan kütüphanelerin, web sitesi veya sosyal medya hesapları kör veya az gören çocuklar için erişilebilir bir şekilde tasarlanmamıştır. Tasarlandığı düşünülen web siteleri içerisinde gezinirken mutlaka bir eylemde erişim sıkıntıları yaşanmaktadır. Kör veya az gören çocuklar için erişilebilirlik

sadece mekânda sınırlı kalmamalıdır ve bu durum çocukların veya ebeveynlerinin uzaktan erişiminin sağlanması ile desteklenmelidir.³⁸

Uluslararası Körler Federasyonu'na göre körlük, uygun eğitim ve imkanlar ile engel olmaktan çıkarak bir rahatsızlık düzeyine indirilebilmektedir. Kör veya az gören çocuklar için sağlanan olumlu imkanların büyük bir kısmı sosyal tutumlardan oluşmaktadır. Diğer önemli imkanlardan biri ise bahsedildiği üzere okuma materyallerinin erişilebilirliği ve hizmet kalitesidir. Hizmet ve materyal zenginliği kütüphaneler arasında farklılık göstermektedir. Örneğin kütüphanelerin çoğu Braille kitapları kendi bünyelerinden ödünç vermemektedir çünkü Braille kitapları mevcut değildir. Ancak dermelerinde Braille kitap koleksiyonu yer almasa da bu hizmeti vermek için anlaşmalı oldukları kurumlardan alarak ödünç hizmeti verilmektedir. Kütüphane faaliyetini bir şekilde tamamlasalar da bu durum bir hizmet eksikliğinin göstergesidir. Kör veya az gören çocukların kitaba erişimini sağlayacak cihaz ve sesli kitaplar ise her kütüphanede bulunmamaktadır ve bulunan kütüphanelerin birçoğunda ise yetersizdir.³⁹

Kör veya az gören çocukların çocuk kütüphanelerinde bulunan donanımları kullanmaları için birçok yardımcı teknoloji geliştirilmiştir. Bu yardımcı teknolojiler, kütüphanelerin büyük bir çoğunluğunun bütçe sorunu nedeniyle yetersizdir.⁴⁰ Dijital çağda bulunmamızın gerekliliklerinden biri olan teknoloji okuryazarlığı kazanımı nedeniyle çocukların ve ebeveynlerinin bu yardımcı teknolojileri kullanmaları için profesyonel görevlilerden eğitim almaları gerekmektedir. Bahsedilen yardımcı cihazların kullanımı hakkında bir fikri olmayan ebeveyn ve çocukları için kütüphanede bulunan cihazların bir önemi kalmamaktadır.⁴¹ Az gören çocukların kütüphanelerde yaşadığı zorluklar, kör çocuklara göre farklılık göstermektedir. Az gören çocuklar; benzer tonları ayırt edemeyebilir, uzaktaki görüntüler anlaşılabilir veya bazı nesnelere görebilmeleri için nesnelere belli bir miktar kendilerinden uzak tutmaları gerekebilir. Kütüphanelerde, az görenlerin kütüphane kullanımını destekleyecek birçok yardımcı teknoloji mevcuttur.

³⁸Osman Imoro and Paulina Nana Yaa Kwafua, "Library Services for the Visually Impaired: Case Study of Academic Libraries in Ghana", *Library Philosophy and Practice*, (2020), s. 4.

³⁹Gerstenberger, a.g.e.

⁴⁰Esther Moirangthem and Bobby Phuritsabam, "Inclusion in the Library: a case study of accessibility in the Central Institutes in the North Eastern Region of India", *Library Philosophy and Practice*, (2022) s.10.

⁴¹Dayanandappa Kori and K. R. Mulla, "The Provision of Library Services and Facilities for Visually Impaired Students in Visually Impaired Schools in Karnataka: A Study", *Library Progress (International)*, 41, 2 (2021), s. 235.

Bu cihazlar, az görenlerin okumalarını destekleyecek yazı puntosu büyütme, renk kontrastı ayarlama gibi cihazlardır.⁴²

Erken çocukluk dönemindeki gören bir çocuk kütüphaneye geldiğinde resimli kitaplarla ilgilenir veya etkinlik, atölye gibi kütüphane programlarına katılmaktadır. Bahsedilen resimli kitaplar, görmeyen çocuklar için dokunsal kitaplar olarak uyarlanmıştır. Dokunsal kitaplar, çocukların zihnini karıştırmadan anlaşılır bir anlatımla resimlerin kabartılmasından oluşmaktadır. Kütüphaneler, dokunsal kitap çeşitlerinin az olması ve söz konusu kitapların pahalı olmasıyla bütçelerini aşması nedeniyle dermelerinde dokunsal kitaplara yer verememektedir. Erken çocukluk döneminde, kör veya az gören çocuklara okuma alışkanlığı kazandırılması için dokunsal kitap sayılarının artırılması veya kütüphaneler arası iş birliği sağlanması faydalı olacaktır.⁴³

Çocuk kütüphaneleri, mimari açıdan erişilebilir olmadığı sürece kör veya az gören çocuklara eşit imkanlar sunması beklenmemekle birlikte bütünleştirici uygulamaların da yer alması güçleşmektedir. Çocuklar için tehlikeli olacak merdiven ve rampalarda trabzan eksikliği veya hissedilebilir olmayan zemin gibi problemler, kör veya az gören çocukların bağımsız bir şekilde hareketini engelleyebilecek büyük sorunlardır. Kütüphanelerin tüm çocuklar için engel teşkil etmemesi amacıyla binanın inşaat sürecinde, evrensel tasarım hakkında bilgi sahibi bir mimar ile çalışılması erişilebilirliğin ve güvenliğin sağlanmasına faydalı olacağı düşünülmektedir.⁴⁴

2.5. Kör veya Az Gören Çocukların Çocuk Kütüphaneleri ile Desteklenmesi

Çocuklar, ebeveynleri ve çevrelerinde gördükleri durum ve davranışları taklit ederek öğrenme eylemini gerçekleştirmektedir. Kör veya az gören çocukların, görme işlevinin yetersizliği dolayısıyla öğrenme eylemlerinde bir gecikme yaşanabilmektedir.

⁴²ASCLA, "Blindness and Low Vision: What You Need to Know Library Accessibility Tip Sheet 14", <https://www.ala.org/asgcla/sites/ala.org/asgcla/files/content/asclaprotools/accessibilitytipsheets/tipsheets/14-Vision.pdf> [Erişim tarihi: 08.04.2023].

⁴³Tanja Šupe, "Knjižnice Za Slijepce I Slabovidne S Posebnim Osvrtom Na Prvu Dječju Knjižnicu Za Djecu S Oštećenjem Vida", *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 56, 4 (2013), s. 175.

⁴⁴Luciana de Velasco Machado and Ualison Rebula de Oliveira, "Analysis of Failures in the Accessibility of University Buildings", *Journal of Building Engineering*, 33, (2021), s. 5.

Öğrenme eylemlerinde bir gecikme olmasını önlemek için kör veya az gören çocukların ebeveynleri ile eğitim ve öğrenim kurumları üzerine sorumluluk düşmektedir. Öncelikle kör veya az gören çocukların ebeveynleri, bebeklik döneminden başlayarak yaşıt çocukların becerileri ile kendi çocukların becerilerinin eşdeğer olmalarını desteklemelidir. Ebeveynler, gözlemledikleri kör veya az gören çocukların becerilerini kendi çocuklarına öğretmek becerilerini kazanmalarını sağlamalıdır. Ebeveynler hareketlerini, çocukların dokunsal olarak gözlemlemesine, ellerini yönlendirerek incelemelerine yardım etmelidir.⁴⁵ Buna ek olarak, kör veya az gören çocukların gören çocuklar ile bir arada bulunarak sosyalleşmesi gerekmektedir. Çocukların sosyalleşmelerini desteklemek için eğitim ve öğrenim kurumları çatısı altında eşit fırsat ve imkanlar ile bir arada bulunmaları gerekmektedir. Çocuk kütüphaneleri çatısı altında, kör veya az gören çocuklar ile gören çocukların sosyalleşmesi ve gerekli becerilerin edinilmesi desteklenebilmektedir.

Florence Grannis tarafından ilk kez, bir kütüphanenin kör veya az görenler için sunması gereken hizmetlerini 1970'li yılların başında Washington'da Kongre Kütüphanesi'nin körlere hizmet etmek ve desteklemek amacıyla kurulan NLS bünyesinde programlanan kongrede, "Which Services Are Reasonable to Expect From a Library for the Blind?" isimli sunumunda konu almıştır. Grannis'in sunumunda değindiği kütüphane hizmetleri konusunda vurgulamak istedikleri aşağıda yer almaktadır:⁴⁶

1. Kütüphane kadrosunda yer alan kişiler alanında yetkin, eğitimli ve hoşgörülü olmalıdır.
2. Dermede yer alan kitaplar, sayısının kısıtlı olması nedeniyle kitlenin tamamının ihtiyacını karşılayacak profesyonel seçimlerden oluşmalıdır.
3. Dermenin bir bölümü çocuklar için tahsis edilmelidir.
4. Kütüphanede, çeşitli formlarda yer alan koleksiyondaki kitapların bir dizini ve kataloğu olmalıdır. Buna ek olarak bu dizin ve kataloglar sesli ve Braille olarak da kütüphanede yer almalıdır.
5. Yayınların, tercihe istinaden sesli veya Braille olarak hazırlanması ve üretilmesi için talep edilmesi ve talebin karşılanması sağlanmalıdır.

⁴⁵Doris Willoughby, "How Does a Blind Child Learn". *Future Reflections*, 4, 2 (1985).

⁴⁶ Gerstenberger, a.g.e.

6. Braille kitapların yer aldığı raflar ve okuma salonları kör bireyler için uygun tasarlanmalıdır.
7. Kütüphane programlarında, okuyucular için yetkin bir danışman hizmeti yer almalıdır.
8. Kütüphane hakkında öneri ve şikayetler dikkate alınmalı ve kullanıcılarla iletişim halinde olarak hizmetler konusunda bilgilendirilmelidir.
9. Kütüphane, kullanıcılara sesli ve Braille kitabı ödünç vermelidir.
10. Kütüphaneciler, NLS toplantılarına ve programlarına katılım sağlamalı ve kütüphanede sergi, etkinlik vb. programlara yer vermelidir.
11. Kütüphaneciler, kullanılan materyal ve cihazlar hakkında bilgi sahibi olmalıdır.
12. Sırt etiketlerine Braille alfabeli etiketin de eklenmesi ve yazılı iletişimde Braille alfabesinin kullanılmasıdır.
13. Söz konusu kitlenin ilgisi çekecek hizmetler hakkında bilgilendirme ve yönlendirme sağlanmasıdır.

Kör veya az gören çocukların, çocuk kütüphaneleri ile desteklenmesi faaliyetlerinde yukarıda yer alan maddelerin dikkate alınması gerekmektedir. Grannis'in açıklamaları çerçevesinde, öncelikle çocuk gelişimi ve psikolojisi alanında kendisini geliştirmiş bir kütüphaneci çocuk kütüphanelerinde görev almalıdır. Kör veya az gören bir çocuğun gelişimi, gören bir çocuğa göre farklılık göstermektedir ve kütüphanede, çocuklara nasıl yaklaşımda bulunacağı aynı zamanda nasıl yönlendireceği konusunda yetkin bir kütüphanecinin bulunması gerekmektedir. Kütüphaneci yetkinliği ile gören ve görmeyen çocukların bir arada sosyalleşmesine ortam sağlamalıdır ve çocukları kütüphane kullanımına teşvik edecek programlar düzenleyebilecek eğitim verebilecek donanımda olması gerekmektedir.⁴⁷ Örneğin, kör veya az gören bir çocuğun Braille alfabesini erken yaşta öğrenmeye teşvik edici programlar düzenlemeli, bastonu kütüphanede bağımsız bir şekilde hareket edebilecek düzeyde öğrenmesi için eğitimler verilmeli veya verilmesini sağlamalıdır.⁴⁸

Braille kitaplar, Braille alfabesi ve basıldıkları kâğıdın boyutu ile kalınlığı dolayısıyla oldukça yer kaplamaktadır. Bu sebeple kütüphanedeki her yayının Braille

⁴⁷Barbara Cheadle, "What Can You Do? Some Reflections on Library Services For Blind Children", *Future Reflections*, 8, 2 (1989).

⁴⁸Carol Castellano, "Is Your Child Holding the Keys to Success?", *Future Reflections*, 12, 2 (1993).

alfabesi ile basılması pek mümkün değildir. Kör bir çocuğun, okuma alışkanlığını kazanabilmesi için okuma eylemini kendisinin gerçekleştirmesi daha faydalı olacaktır. Bu sebeple çocuk kütüphaneleri, Braille alfabesi ile basılan kitapları ihtiyaca yönelik, çocukların mutlaka okuması gereken kitapları bulundurmaktadır. Teknolojinin gelişmesi ile sesli kitaplar yaygınlaşmış ve birçok kitabın sesli formu kütüphanelerde bulunmaktadır. Dermesinde sesli kitap koleksiyonu bulunmayan kütüphanelerin birçoğu, sesli kitap hizmeti veren yerel merkezlerdeki kütüphanelerin sesli kitap koleksiyonunu kullanmaktadır. Çocuklardan gelen sesli ve Braille kitap talepleri, üretilerek veya başka bir kütüphane iş birliği ile temin edilerek karşılanması ve ödünç verilmesi hizmeti, çocukların gözünden kütüphane nitelikleri için önem arz etmektedir.

Erken çocukluk döneminde, kütüphanelerde körler için erişilebilir olan elektronik kitapları dinlemek ebeveyn aracılığıyla mümkündür. Ancak çocukların bilişsel ve motor becerilerini geliştirmenin yanında, onlara okuma alışkanlığı kazandırarak bir bilgi okuryazarlığı becerisini kazandırabilmek için çocukların hissederek okuma eylemini gerçekleştirmesi gerekmektedir. Braille ve sesli kitabın yanı sıra çocuk kütüphanelerinde; dokunsal kitap, dokunsal oyun ve oyuncaklara yer verilmesi, erken çocukluk dönemindeki çocukların gelişimini olumlu yönde etkilemektedir.⁴⁹ Erken çocukluk döneminde çocuklara okunan kitaplarda yer alan nesnelere gerçeklerinin onlara kavrama deneyiminin sunulması, çocukların dil ve kavram temelini oluşturmaya fayda sağlamaktadır. Kör veya az gören çocuklara okunan kitapların sayfalarına gerçek nesnelere yerleştirilerek çocukların algılamalarını hızlandırmakla birlikte kitap ile tanışmasını sağlayacak bir deneyim sunulmaktadır. Kitap ile dokunsal olarak tanışan çocuk yine erken yaşlarda Braille kitaplar ile tanışmalı ve okuryazarlık farkındalığı kazandırılmalıdır.⁵⁰

Kütüphanelerde, çocuklara tahsis edilen bölümlerde kör veya az gören çocukların ihtiyaçlarına yönelik bir ortam yaratılmalıdır. Çocuk bölümü, evrensel tasarım ilkelerine uygun olarak tasarlanmalı ve Braille kitapların olduğu raflar, kör çocukların anlayabileceği işaretler konarak belirtilmelidir. Aynı zamanda kitapların sırt etiketlerini Braille alfabesi ile çocukların anlayabileceği ve tek başına erişebileceği biçimde

⁴⁹Şupe, a.g.e., s. 176.

⁵⁰Holly Cooper, "Tactile Books for Very Young Children", Paths to Literacy, <https://www.pathstoliteracy.org/tactile-books-very-young-children/> [Erişim tarihi: 11.04.2023].

düzenleyerek kütüphane kullanım alışkanlığını da desteklenmesine fayda sağlayacaktır. Çocukların sesli dinlemeler gerçekleştirebileceği bireysel veya toplu kullanım alanları, çocukların bağımsız kullanım sağlayabilmesi yönünden geliştirilmelidir. Buna ek olarak, çocuk kütüphanesi etkinlik alanları da en az tehlikeli olacak biçimde tasarlanarak çocukların sosyalleşmesine engel teşkil etmeyecek bir şekilde olması yararlı olacaktır. Çocuk kütüphanesinin teknolojik alt yapısı ve donanımı da kör veya az gören çocuklara uygun olmalıdır. Kütüphanecinin, kütüphanede bulunan materyal ve cihazlar hakkında bilgi sahibi olması ve gerektiğinde çocuklara bu konuda oryantasyon niteliğinde bilgiler vermesi gerekmektedir.⁵¹ Çocuk kütüphanelerinde erişilebilirliğin sağlanarak her türlü engelin önüne geçmek amacıyla eğitim ve danışmanlık hizmetinin yaygınlaştırılmasıyla birlikte teknoloji okuryazarlığı kazanımı desteklenmelidir.⁵²

IFLA tarafından dezavantajlı bireylerin kütüphanelere erişimi için bir kontrol listesi oluşturulmuştur. Her kütüphane için uygulanabilir olarak tasarlanan kontrol listesi; bina, hizmet ve materyallere erişilebilirliği değerlendirmek ve erişilebilirliği üst düzeye çıkarabilmek adına hazırlanmıştır. Bu durumu ölçerken ise fırsat eşitsizliğini gidermek adına hizmetlere dezavantajlı bireylerin gözüyle bakılması savunulmaktadır. Kontrol listesinde görmeyenler çocuklar için:⁵³

1. Kütüphane ana girişinden çocuk bölümüne, çocukları bağımsız götürebilecek hissedilebilir yüzeyler,
2. Çocukların kütüphane içerisinde bağımsız dolaşabilmelerini sağlayacak renkli (görünürlük için sarı) dokunsal bir çizgi,
3. Raflar arasında tehlikeyi en aza indirerek tasarlanmış engelsiz koridorlar,
4. Braille kitap, sesli kitap, dokunsal kitaplar, dijital ses bilgi sistemi ve diğer yardımcı teknolojilerin varlığı,
5. Çocukların erişebileceği bilgisayarlar, büyük puntolu yönlendirmeler,

⁵¹ Cheadle, a.g.e.

⁵²Kori and Mulla, a.g.e., s. 239.

⁵³ IFLA, "Engelliler için kütüphanelere erişim - Kontrol Listesi", çev. Bülent Yılmaz ve Selda Ekici, *Türk Kütüphaneciliği*, 36, 3 (2022), s. 379-384.

6. Ebeveyn ve çocuklarının kullanabileceği erişilebilir web sitesi hususlarına değinilmiştir.

Çocuk kütüphaneleri; kör veya az gören çocukların kitaplar ile tanıştırılması, çocuklara okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırılması ve bununla birlikte kütüphane alışkanlığı kazandırılması sürecinde gerekli materyal, donanım ve yardımcı teknolojiler ile erişilebilirliği sağlayarak etkin bir rol oynamaktadır. Ayrıca kütüphane personelleri, dijital destek veya Braille kitaplara erişim konusunda çocukları destekleyebilmek adına söz konusu alanda kendilerini geliştirmeli ve kurumlarının da bu konuda onları desteklemeleri gerekmektedir. Bu eğitimlerin gerçekleştirilebileceği ulusal, uluslararası kurum ve kuruluşlar ile kütüphaneciler iş birliği içinde olmalıdır. Alanında kendisini geliştirmiş kütüphane personelleri ile kör veya az gören çocukların çocuk kütüphaneleri ile desteklenmesini sağlayacak hizmetler sunulması hem gören hem de görmeyen çocuklar için fayda sağlamaktadır.⁵⁴

2.6. Dünyada Kör veya Az Gören Çocukların Çocuk Kütüphaneleri ile Desteklenmesi

Kör veya az gören çocukların çocuk kütüphaneleri ile desteklenmesi için kütüphanelerde fırsat eşitliği sağlanarak erişilebilirliğin en üst düzeye çıkarılması gerekmektedir. Türkiye’de henüz engelsiz çocuk kütüphaneleri ile kör veya az görenlerin erişilebilirliği adına verilen hizmetler dünyadaki kadar yaygın değildir. Dünyanın dört bir yanında alanında uzman kütüphaneciler, kullanıcıların ihtiyaçları doğrultusunda hizmetlerin geliştirilmesine odaklanmaktadır.⁵⁵

NLS, ABD’de yer alan Kongre Kütüphanesi tarafından kör veya görme bozukluğuna sahip bireylere hizmet veren bir bölümdür. 1931’de yetişkinlere hizmet etmeye başlayan NLS, 1952’de çocuklara hizmet etmeye başlamıştır. Ulusal kütüphane hizmeti olan NLS aynı zamanda diğer kütüphaneler ile iş birliği içinde olmayı destekleyerek bu alanda ulusal bir ağ niteliğindedir. Kütüphane dermesinde çok sayıda

⁵⁴IFLA, a.g.e., s. 383-384.

⁵⁵Christine Ro, “10 Tidbits About Libraries for Visually Impaired and Print Disabled People”, Book Riot, <https://bookriot.com/libraries-for-visually-impaired/> [Erişim tarihi: 11.04.2023].

basılı / elektronik Braille kitap, sesli ve elektronik kitap koleksiyonu bulunmaktadır. Çocuklar için kitapların yanı sıra çok sayıda dergi ve müzik materyali de yer almaktadır. Kütüphanede bulunan yardımcı teknolojiler ile erişilebilirlik desteklenerek tüm çocuklar için bilgiye erişim mümkün kılınmaktadır. Kullanıcılar, uygun formdaki koleksiyonu kütüphanede kullanabildiği gibi evlerine de ücretsiz talep edebilmektedir. NLS resmî web sitesi, ebeveyn ve çocukları için danışman ve yol gösterici kaynakları barındırmaktadır. Kör veya az gören çocukların gelişiminde olumlu etkisi olan sosyalleşme, NLS bünyesinde programlanan etkinlikler ile desteklenmektedir. Kör veya az gören çocukların farkındalığını artırmak, dil ve sanat becerilerini geliştirmek adına çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir ve bu etkinliklerden öne çıkan program, ebeveyn ve profesyoneller eşliğinde yaz kampları düzenlenmesidir.⁵⁶

Washington Talking Book & Braille Library (WTBBL), Washington Eyalet Kütüphanesi'nin bir bölümüdür. WTBBL, NLS'nin bölgesel bir kütüphanesi olarak kör ve az görenlere hizmet vererek onlara erişilebilir materyaller sunmaktadır. WTBBL dermesinde, çocuklar için basılı ve elektronik olmak üzere çok kapsamlı bir Braille koleksiyonu yer almaktadır. Çocuk koleksiyonunda yer alan Braille kitaplar ve sesli / elektronik kitaplar, ödünç vermeye hazır bir durumdadır. Erişilebilir materyaller ve yardımcı teknolojiler tüm kullanıcılara ücretsiz sunularak gerektiğinde kullanım için gerekli eğitimler verilmektedir. WTBBL tarafından kör veya az gören çocuklar ve ebeveynlerine; oyun oynanabilecek, okuyabilecek ve sosyalleşebilecek Orrico isimli bir oda sunulmaktadır. Orrico odasında okuma materyalleri dışında, erişilebilir müzik enstrümanları ve dokunsal oyuncaklar da yer almaktadır. Kör veya az gören çocukların öğrenme ve gelişim ihtiyaçlarını karşılayan Orrico odasına ek olarak; yaz okuma programı, mektup arkadaşı programı, erişilebilir kaçış odaları, erişilebilir oyun laboratuvarı, haftalık duyuşal okuma saatleri ve öğretmenlere danışmanlık hizmeti verilmektedir.⁵⁷

Dünyada engelsiz çocuk kütüphaneleri misyonundan hareketle hizmet sunanlardan biri Hırvatistan'da yer alan Zagreb Şehir Kütüphaneleridir. Bu şehir

⁵⁶NLS, National Library Service for the Blind and Print Disabled Library of Congress, "The National Library Service for the Blind and Print Disabled", <https://www.loc.gov/nls/> [Erişim tarihi: 16.04.2023].

⁵⁷Washington Talking Book & Braille Library A program of the Washington State Library, "Get to know the Washington Talking Book & Braille Library", <https://www.wtbbl.org/> [Erişim tarihi: 16.04.2023].

kütüphanelerinden olan Medvescak Halk Kütüphanesi, finansörlüğü ile “IFLA Çocuklara Yönelik Kütüphane Hizmetleri Rehberi”nin geliştirilmesine destek olarak her çocuk için uygun bir ortamın tasarlandığı ve erişilebilirliğin sağlandığı hizmetleri kapsamaktadır.⁵⁸ Çocuk kütüphanelerinin eşit imkanlar sunarak herkese hitap etmesini sağlayacak bir rehber geliştirilmiştir ve bu rehberde, kör veya az gören çocukların gelişiminde rol oynayan bireylerin bilinçlenmesine fayda sağlayacak bilgiler yer almakta ve çocuk kütüphanelerinin önemi vurgulanmaktadır. Rehber kapsamında, ödünç verilen materyal ve oyuncak seçiminin ihtiyaca yönelik olması; dokunsal kitapların, dezavantajlı çocukların okuryazarlık becerisinin gelişiminde olumlu yönde etkisinin olduğu, kör veya az görenler için hem Braille hem de Latin alfabeli aynı zamanda resimli kitapların bir arada olması savunulmaktadır.⁵⁹

ABD’de yer alan Lekotek of Georgia, engelsiz çocuk kütüphaneleri misyonu ile hareket eden bir oyuncak kütüphanesidir. Çocuklar, oyun yoluyla öğrenir ve lekotek oyuncak kütüphanesi erişilebilirliği ile etkili öğrenme yöntemini tüm çocuklara uyarlamaktadır. Erişilebilir oyun, oyuncak ve materyaller ile tüm dezavantajlı grupların motor ve sosyal becerilerini geliştirecek program ve aktivitelere yer vermektedir. Dezavantajlı çocukların, akademik ve sosyal hayatını destekleyerek kütüphane alışkanlığı kazandırma hedefiyle hizmet veren bir kurumdur.⁶⁰

Jacobus tenBroek Kütüphanesi, Maryland eyaleti Baltimore’da NFB (The National Federation of the Blind) isimli ulusal körler federasyonunun merkezinde yer almaktadır. Kütüphanenin dermesi hem gören hem de görmeyen kullanıcıların tümüne hitap etmektedir. Kör veya az gören çocukların bilim, sanat, edebiyat, drama, akademik yönden gelişim ve eğitimini; dermesinde yer alan sesli, elektronik ve Braille kitap koleksiyonları aracılığıyla aynı zamanda bünyesinde düzenlenen programlar ve sergiler ile desteklemektedir.⁶¹

⁵⁸Ebru Delice Güller ve Pervin Bilbay, “Kütüphane Yapılarında Okul Öncesi Çocuklara Yönelik İnteraktif Mekanların İrdelenmesi”, *Türk Kütüphaneciliği*, 30, 3 (2016), s. 402.

⁵⁹IFLA, “Bebekler ve Küçük Çocuklar için Kütüphane Hizmetleri Kılavuzu”, çev. Muhittin Gürbüz ve Selda Ekici, <https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/583/1/ifla-professional-reports-nr-100-tr.pdf> [Erişim tarihi: 12.04.2023].

⁶⁰Lekotek of Georgia, “Leko-who? Leko-what?”, <https://www.lekotekga.org/about.html>, [Erişim tarihi: 25.02.2023].

⁶¹National Federation of the Blind, “Jacobus tenBroek Library”, <https://nfb.org/resources/jacobus-tenbroek-library> [Erişim tarihi: 16.04.2023].

Danimarka’da yer alan Danimarka Körler Kütüphanesi bünyesinde geliştirilen Maceracı kütüphane (The adventurous library) isimli bir proje bulunmaktadır. Maceracı kütüphane projesi, dezavantajlı çocuklar ve ebeveynlerine yöneliktir. Bu projenin amacı ise dezavantajlı çocuklara kütüphane hizmetlerini tanıtarak onlara kütüphane kullanım alışkanlığı kazandırma yönündedir.⁶² Kütüphanenin odaklandığı kitle görmeyenlerdir ve görmeyen çocuklar için sesli kitap, Braille kitap ve elektronik kitapları bulunmaktadır.

Teksas Eyalet Kütüphanesi’nde bulunan körler bölümünde, sesli, elektronik ve Braille kitaplar yer almaktadır. Aynı zamanda kütüphanede; dergi, müzik materyalleri ve yardımcı teknolojiler de yer almaktadır. Kütüphane, kör veya az gören çocukların sosyalleşmesini önemseyerek onlar için okuma kulüpleri ve yaz okuma programları düzenlemektedir.⁶³

Avustralya’da Victoria Eyalet Kütüphanesi, 1854 yılında Melbourne Halk Kütüphanesi olarak kurulmuştur. Kütüphanede kör veya az gören çocuklar için uygun ve erişilebilir kitap ve materyaller bulunmaktadır. Aynı zamanda yardımcı teknolojiler bulunan kütüphanenin web sitesinde kullanım talimatları da kullanıcıya sunulmaktadır. Kütüphanede esnek tasarlanmış odalar, kullanıcı ihtiyaçlarına göre şekillenerek uygun etkinlik ve programlar düzenlenmektedir.⁶⁴

ABD’de Boston Halk Kütüphanesi; sesli, elektronik, Braille kitapları ve yardımcı teknolojileri ile tüm kullanıcılarına erişilebilir bir hizmet sunmaktadır. Boston Halk Kütüphanesi, evrensel tasarım ilkelerine göre tasarlanmış, ilgili kurumlar ile devamlı bir şekilde iletişim halinde ve güncel dergileri erişilebilir formda sunmaktadır. Kör veya az gören çocuklar için kütüphanede hissedilebilir / duyuşal duvar bulunmaktadır. Aynı zamanda çocuklar için kütüphanede, çeşitli atölye çalışmaları, duyuşal hikâye saatleri ve terapi köpekleri ile programlar düzenlenmektedir.⁶⁵

İsveç Halk Kütüphanelerinde dezavantajlı çocuklar için oluşturulan “Elma rafı (Apple shelf)” isimli bir kitaplık yer almaktadır. Bu kitaplık rafları, bir elma ile

⁶²IFLA, a.g.e.

⁶³Texas State Library and Archives Commision, “Talking Book Program”, <https://www.tsl.texas.gov/tbp/index.html> [Erişim tarihi: 16.04.2023].

⁶⁴State Library Victoria, <https://www.slv.vic.gov.au/> [Erişim tarihi: 16.04.2023].

⁶⁵Boston Public Library, “Resources and Services for Users with Disabilities”, <https://www.bpl.org/users-with-disabilities/> [Erişim tarihi: 16.04.2023].

işaretlenerek erişimi kolay bir hale getirilmiştir. Bu kitaplık içerisinde, dezavantajlı çocuk gruplarına yönelik; dokunsal, imgesel, Braille alfabeli, sesli kitaplar ile erişilebilir ve geliştirici oyuncaklar yer almaktadır. Kanada Halk Kütüphanelerinde ise bebeklik döneminden itibaren sunulan kitap okuma etkinlikleri, dezavantajlı çocuk grubunun kitap ile tanışmasını destekleyecek nitelikte bir hizmettir. Bu hizmetin yanı sıra söz konusu kütüphanelerde, bebeklerin kitaplar ile tanışmasını desteklemek amacıyla dokunsal ve işitsel kitaplara da yer verilmektedir.⁶⁶

İngiltere'deki Kraliyet Ulusal Körler Enstitüsü (Royal National Institute of Blinds, RNIB), kullanıcılarına sunduğu hizmeti dünya çapında da yararlandırmaktadır. Bu hizmetler kapsamında, kör veya az gören çocukların motor ve sosyal becerilerini geliştirebileceği maddi ve manevi birçok imkân yer almaktadır. İngiltere'de RNIB desteği ile Braille alfabeli, sesli ve elektronik kitapların yer aldığı kütüphanelerin ortalama %50'sinde kör veya az görenler için hizmet veren birimler mevcuttur. Söz konusu birimler ile kör veya az gören çocuklara kütüphane kullanım alışkanlığı kazandırılmaktadır.⁶⁷

OLBPD, Cleveland Halk Kütüphanesi'nde kör veya az gören kullanıcılar için oluşturulmuş bir bölümdür. Aynı zamanda NLS'nin bölgesel bir kütüphanesidir ve bünyesinde elektronik, sesli ve Braille kitaplar ile yardımcı teknolojiler yer almaktadır. Herhangi bir ücret ödmeden posta yoluyla da hizmet alınmaktadır. OLBPD, 2010 yılında ulusal kütüphane ağı olarak yılın kütüphanesi ödülünü almıştır. Kütüphanede kör veya az görenler için Braille okuryazarlığı ve farkındalığı kazandırmak adına “Braille isim oyunu” öğrenme oyunu geliştirilmiştir. OLBPD bünyesinde düzenlenen çocuk okuma kulübü, 0-11 yaş arasındaki kör veya az gören çocukların gelişimi için programlanmaktadır. Bununla birlikte duyuusal bahçe denilen doğa ortamında, çocuklar özenle seçilmiş keskin kokulu bitki ve dokuları ile doğa seslerini deneyimleyerek öğrenmektedir.⁶⁸

⁶⁶IFLA, a.g.e.

⁶⁷Ramazan Bakırcı, “İngiltere'deki Kraliyet Ulusal Körler Enstitüsü'nün (RNIB) Çalışmaları ve Ülkemiz İçin Öneriler”, *Bilgi Dünyası*, 10, 2 (2009), s. 314.

⁶⁸Cleveland Public Library, “Ohio Library for the Blind & Print Disabled”, <https://cpl.org/aboutthelibrary/ohio-library-for-the-blind-print-disabled/> [Erişim tarihi: 17.04.2023].

Letonya Körler Kütüphanesi, bünyesinde yer alan çocuk bölümünde kör veya az gören çocuklara bilgi hizmeti sağlamaktadır. Kütüphanede çocuklar için sesli, elektronik ve Braille kitaplar bulunmaktadır. Kütüphane, talep edilen kitapları erişilebilir formda üreterek çocuklara okuma imkânı sağlamaktadır. Letonya Körler Kütüphanesinde yer alan yardımcı teknolojiler ile çocuklara okuryazarlık becerileri kazandırılmaktadır ve çocuklar, bu cihazları kullanabilmek için gerekli bilgilerle eğitilmektedir.⁶⁹

Ukrayna Körler Derneği Merkez Kütüphanesi hizmetleri, kör veya az görenler için 19. yüzyılda faaliyete geçmiştir. Kör veya az gören çocuklara eğitim ve öğrenim sağlamak adına kurumlar, uygun formlarda kendi koleksiyonunu oluşturarak körler için kütüphaneleri hizmete açmıştır. Burada çocukların edebiyatını geliştirmek amacıyla çeşitli kitaplar Braille alfabesiyle basılmaktaydı. Görmeyen çocuk ve yetişkinlere, Braille okuma yazma öğretilerek bilgi okuryazarlığı hizmeti verilmekteydi. Bu hizmetler neticesinde kör veya az gören bireyler çeşitli eğitim kurumlarında akademik hayatlarına devam etmişlerdir. 1933'te Ukrayna Körler Derneği (UTOS) desteğiyle Braille okuryazarlık eğitimleri için gruplar oluşturulmaya başlandı. Aynı zamanda Braille kaynak yetersizliği nedeniyle gören bireyler sesli okumalar gerçekleştirmişlerdir. Körler için kurulan ihtisas kütüphanesi, zengin elektronik, sesli ve Braille kitapları ile yardımcı teknolojileri ile faaliyetine devam etmektedir.⁷⁰

Rusya Devlet Çocuk Kütüphanesi, dünyanın en büyük çocuk kütüphanesi niteliğine sahiptir. RGDB olarak adlandırılan çocuk kütüphanesinde, engelsiz bölümü de yer almaktadır. Engelsiz kütüphane bölümünde, evrensel tasarım ilkelerine uygun bir biçimde çocukların bağımsız hareket alanı sağlanmaktadır. Kütüphanede çocukların sosyalleşerek öğreneceği bir ortam sunulmaktadır. Kütüphane içerisinde kör veya az gören çocuklar için sesli ve dokunsal yönlendirme / bilgilendirme kioskları yer almaktadır. Kütüphane dermesinde; sesli, elektronik ve Braille kitap koleksiyonları ile müzik materyallerinin yer aldığı koleksiyonlar mevcuttur. Kör veya az gören çocuklar için el becerilerinin gelişeceği etkinlikler düzenlenmektedir ve duyuşsal bir köşe

⁶⁹Latvian Library for the Blind, "Library", <https://neredzigobiblioteka.lv/en/library/> [Erişim tarihi: 18.04.2023].

⁷⁰Центральна спеціалізована бібліотека для сліпих ім. М. Островського. "Історія бібліотеки". <https://csbs.org.ua/> [Erişim tarihi: 18.02.2023].

tasarlanarak burada çocuklar bağımsız bir şekilde erişilebilir oyuncaklar ile vakit geçirebilmektedir.⁷¹

ABD'nin en büyük kütüphanelerinden biri olan New York Halk Kütüphanesi'nde, Andrew Heiskell Körler Kütüphanesi ve Konuşan Kitaplık Koleksiyonu bulunmaktadır. Bu koleksiyon, kör veya az gören çocuklar için sesli, elektronik ve Braille kitap hizmeti sunmaktadır. Aynı zamanda koleksiyonda yer alan kitaplara, BARD isimli ücretsiz mobil uygulamayı indirerek de erişim sağlanmaktadır. Kütüphanede, çocuklar için dokunsal kitaplar ile müzik materyalleri yer almaktadır ve Braille okuryazarlık eğitimi, yardımcı teknoloji ve teknoloji koçluğu atölyeleri verilmektedir.⁷²

Londra'da bulunan ClearVision Books projesi, kör veya az gören çocuklar ve yetişkinler için hazırlanan Braille, sesli ve elektronik kitapları Birleşik Krallık bölgelerine ödünç hizmeti veren bir kütüphanedir. Çeşitli formlarda bulunan koleksiyondaki kitapların içerisinde aynı zamanda Braille ve resim bulunması, gören ve görmeyen çocukların arasındaki iletişim ve paylaşım için bir araçtır. Buna ek olarak kütüphanede, her çiziminin dokunsal olarak tasarlandığı erişilebilir kitapların güncelleri bulunmaktadır. 19. yüzyılda icat edilen "Moon" isimli dokunmatik okuma sistemine sahip küçük bir kitap koleksiyonuna da sahiptir. Ancak bu kitaplar, Braille kitaplardan daha fazla yer kaplamaktadır ve kullanıcısının az olması nedeniyle tercih edilmesi diğerlerine oranla daha azdır. ClearVision Books projesinin amaçlarından birisi, gören ve görmeyen çocukların bir arada kitap ve okuma sevgisi kazanmasıdır.⁷³

Uruguay'da bulunan Merkez Pedagoji Kütüphanesi "Maestro Sebastián Morey Otero" ve Pedagoji Müzesi "José Pedro Varela" 3 katlı ve bütünleşik bir şekilde hizmet vermektedir. Kütüphanenin çocuk bölümünde amaç, çocukları okumaya eğlendirici ve bilgilendirici biçimde teşvik etmektir. 1928 yılından itibaren kör veya az gören çocuklara kütüphanede Braille okuma ve yazma eğitimi verilmektedir. Çocuklara bilgisayar okuryazarlığı kazandırmak amacıyla kütüphanede bulunan yardımcı teknolojilerin tanıtım ve eğitim hizmeti sunulmaktadır. Kütüphane dermesinde; Braille, sesli ve

⁷¹Российская государственная детская библиотека, "Доступная среда", <https://rgdb.ru/projects/dostupnaya-sreda> [Erişim tarihi: 18.02.2023].

⁷²New York Public Library, "About the Andrew Heiskell Braille and Talking Book Library", <https://www.nypl.org/about/locations/heiskell> [Erişim tarihi: 18.04.2023].

⁷³Books, "Our Books", <http://www.clearvisionproject.org/Books/index.html> [Erişim tarihi: 21.04.2023].

elektronik kitaplar ile duyuşal kitap koleksiyonları yer almaktadır. Aynı zamanda kör veya az gören çocukların bilinçli ve farkındalık sahibi olması adına atölye çalışmaları düzenlenmektedir.⁷⁴

Connecticut Kütüphanesi, NLS'nin bir ağı kütüphanesidir. Kütüphanede kör veya az gören çocuk ve yetişkinler için Braille, sesli ve elektronik kitaplar ile müzik materyalleri mevcuttur. Erişilebilir kaynakları posta ile talep eden kullanıcılara, kaynaklar ücretsiz bir şekilde iletilmektedir. Aynı zamanda kullanıcılar kendileri bilgisayar veya mobil cihazlarına indirerek kullanabilmektedir.⁷⁵

NLS'nin Gürcistan'da bir ağı kütüphanesi olan Georgia Halk Kütüphanesi, kör veya az gören çocuk ve yetişkinlere hizmet etmektedir. Kütüphanede çocuklar için Braille, sesli ve elektronik kitaplar yer almaktadır. Erişilebilir materyallere ek olarak kitap kulüpleri, yaz okuma programları ve çocukların sosyalleşmelerine destek olacak sanal ve yüz yüze programlar düzenlenmektedir.⁷⁶

NLS'nin bir ağı olan Louisiana Devlet Kütüphanesi, TBBL (Talking Books and Braille Library) tarafından kör veya az gören çocuklara Braille, sesli ve elektronik kitaplar hizmeti sunmaktadır. Çocuk kütüphanecisi, kör veya az gören çocuklar ile birebir çalışarak onların ihtiyaçlarını tespit etmektedir. Kütüphanede, çocukları okumaya teşvik etmek amacıyla sekiz hafta süren yaz okuma programları düzenlenmektedir.⁷⁷

New Jersey Eyalet Kütüphanesi, NLS'nin bir ağıdır. Kütüphanede TBBC (Talking Book & Braille Center) bölümü tarafından kör veya az gören çocuklar için Braille, sesli ve elektronik kitaplar sağlanmaktadır. Çocukların, ebeveynlerinin telefonu aracılığıyla BARD isimli mobil uygulamadan da sesli ve elektronik kitaplara erişilmektedir.⁷⁸

⁷⁴Dirección General De Educación Inicial Y Primaria, "Secciones de la Biblioteca Pedagógica", <https://www.dgeip.edu.uy/biblioteca-secciones/> [Erişim tarihi: 21.04.2023].

⁷⁵CT State Library, "Connecticut Library for Accessible Books", <https://ctstatelibrary.org/ctlab/> [Erişim tarihi: 21.04.2023].

⁷⁶Georgia Library Service, "About GLS". <https://gls.georgialibraries.org/about-gls/> [Erişim tarihi: 21.04.2023].

⁷⁷State Library of Louisiana, "Talking Books and Braille Library", <http://www.state.lib.la.us/special-services/tbbl> [Erişim tarihi: 21.04.2023].

⁷⁸New Jersey State Library, "The Talking Book & Braille Center", <https://www.njstatelib.org/talking-book-braille-center/> [Erişim tarihi: 21.04.2023].

Bahsedilen kütüphaneler dışında NLS'nin ağ kütüphanesi olan devletler; Alabama, Alaska, Arizona, Arkansas, Kaliforniya, Kolorado, Delaware, Kolombiya, Florida, Hawaii, Idaho, Illinois, Indiana, Iowa, Kansas, Kentucky, Maine, Maryland, Massachusetts, Michigan, Minnesota, Mississippi, Missouri, Montana, Nebraska, Nevada, New Hampshire, Kuzey-Güney Karolina, Kuzey-Güney Dakota, Oklahoma, Oregon, Pensilvanya, Porto Riko, Rhode Adası, Tennessee, Utah, Wyoming olarak sıralanabilmektedir. Söz konusu devlet kütüphaneleri, NLS'nin kör veya az gören çocuklara sağladığı tüm hizmetleri kullanıcılarına ulaştırmaktadır.⁷⁹

Stockholm Şehir Kütüphanesi çocuk bölümünü, kör veya az gören çocuklar için kütüphane mimarisi evrensel tasarım ilkelerine uygun tasarlanmıştır. Kütüphanede Braille, sesli ve elektronik kitaplara yer verilmiştir. Sesli kitaplar, İsveç Erişilebilir Medya Ajansı tarafından sunulan Legimus isimli uygulama ile de faydalandırılmaktadır. Kitaplar, çocukların okuyabileceği açıklıkta ve erişilebilirlikindedir. Çocukların bağımsız hareket edebileceği raflar, elma rafı olarak tasarlanmıştır ve kitaplar tüm çocukların ihtiyaçlarına uygun, erişilebilir raflarda yer almaktadır. Elma rafında; dokunsal kitaplar, karakter ve sembol destekli kitaplar ile kör veya az gören çocuklar için çeşitli etkinlik ve organizasyon bilgileri de yer almaktadır.⁸⁰

Dünyada kör veya az gören çocukların çocuk kütüphaneleri ile desteklenmesi, Türkiye'de mevcut durumdan ileridedir. Kütüphanelerin birçoğu, Braille okuryazarlığın kazandırılmasını önemsemektedir. Kütüphanelerde, okuma ve kütüphane alışkanlığı kazanımını destekleyecek okuma ve yazma eğitimleri verilmesi, çocukların akademik yönden de gelişimini olumlu etkilemektedir. Bahsedilen kütüphanelerin birçoğu, çocukların bir arada sosyalleşmesi için çeşitli etkinlik ve programlar düzenlemektedir. Söz konusu kütüphaneler, sundukları hizmetler ile engelsiz çocuk kütüphanesi niteliklerine sahiptir.

⁷⁹National Federation of the Blind, "State Affiliates", <https://nfb.org/about-us/state-affiliates> [Erişim tarihi: 21.04.2023].

⁸⁰Stockholms Stadsbibliotek, "Läsa på olika sätt – talböcker, lättläst och annat", <https://biblioteket.stockholm.se/artikel/1%C3%A4sa-p%C3%A5-olika-s%C3%A4tt-%E2%80%93-talbocker-lattlast-och-annat> [Erişim tarihi: 21.04.2023].

2.7. Kör veya Az Gören Çocukların Kütüphane Alışkanlığı Kazanımı

Çocuk kütüphaneleri; hedef kitlesinin ihtiyaçlarını karşılayabilmek için beş temel unsur olan bütçe, personel, kullanıcı, derme ve mekân konusuna özen göstermektedir. Engelsiz çocuk kütüphaneleri ise bahsedilen beş temel unsuru göz önünde bulundukları takdirde hizmetlerini etkin bir şekilde sunabilmektedir. Kütüphanelerin toplum üzerindeki algısı ile farkındalığının olumlu yönde olmasını destekleyen çocuk kütüphanelerinin, “engelsiz” kavramı ile desteklenmesi sonucunda hitap edilen kitle çoğalarak çocukların tümüne hizmet sunulmaktadır.⁸¹

Kör veya az gören çocukların kütüphane kullanımı, birtakım materyal ve donanımların desteği ile kolaylaşmaktadır. Buna ek olarak, hedef kitle ile iletişim becerileri kuvvetli bir kütüphane personeli gerekliliği de mevcuttur. Kör veya az gören çocukları kütüphaneye çekmek ve onlara kütüphane alışkanlığı kazandırmak için öncelikle mekânın hedef gruba uygun tasarlanması ardından hedef grubu tanıyan bir personelin kitleye uygun bir derme oluşturması zorunluluk teşkil etmektedir. Mekân ve derme konusunda engelsiz çocuk kütüphanesi oluşturma hedefiyle hareket edildiğinde, erişilebilirliğin sağlanması adına uygun materyal ve donanımın temini için bütçenin buna göre oluşturulması gerekmektedir. Çocuk kütüphanelerinin hizmet ve ihtiyaçlarını karşılamak adına söz konusu beş temel unsur yardımıyla hedef kitlenin kütüphaneye gelmesini ve sunulan eşit fırsat ve imkanlar ile kütüphane alışkanlığı kazanımı sağlanmaktadır.⁸²

Çocuk kütüphaneleri, sosyal açıdan bakıldığında kör veya az gören çocukların bilişsel ve toplumsal gelişimini destekleyen işlevlere sahiptir. Çocuk kütüphaneleri işlevleri ise çocuk gelişimine katkı sağlayarak karakteristik özelliklerin edinilmesini sağlama, sosyalleşme imkânı ile dil becerisini geliştirme, teknolojik donanımlar ve erişilebilir basılı kaynaklar yardımıyla bilgi okuryazarlığı becerisi edinme ve çocuklara okuma sevgisi edindirilerek kütüphane alışkanlığı kazanımını desteklemektedir.⁸³

⁸¹Varol Saydam ve Özhan Sağlık, “İstanbul’daki Kültür ve Turizm Bakanlığı’na Bağlı Halk ve Çocuk Kütüphanelerinin İç ve Dış Mekân Açısından İncelenmesi”, *Milli Eğitim*, 208 (2015), s. 63.

⁸²Kulikauskienė and Liukinevičienė, a.g.e., s. 86, 89.

⁸³Yılmaz, *Çocuk Kütüphanesi...*, s. 11.

Ebeveynlerin kütüphane alışkanlıkları, çocukları doğrudan etkilemektedir. Kütüphane alışkanlığına sahip olmayan ebeveynin çocuklarının, söz konusu alışkanlığı kazanması oldukça küçük bir ihtimaldir. Bunun sebebi, çocukları kütüphane ile tanıştıracak yolun ebeveyninden geçmesidir. Ebeveyn, kütüphane kullanım alışkanlığını çocuğuna kazandırmak adına kütüphane kullanıcısı olduğunu çocuğa kütüphaneye giderek öğretmelidir. Daha önce de bahsedildiği üzere çocukların öğrenimlerin büyük bir oranı, taklit etme yoluyla gerçekleşmektedir. Kör veya az gören çocukların ebeveynleri ise çocuklarına kütüphane alışkanlığı kazandırma sürecine erken yaşlarda başlaması, çocuklar arasında beceri açığı olmaması adına önem arz etmektedir.⁸⁴

Çocukların gelişim sürecinde, doğru tercih edilen oyun ve oyuncuğun olumlu yönde etkileri literatürde yer alan araştırmalar ile saptanmaktadır. Çocukların gelişimine katkı sağlayan oyuncaklara eşit imkanlarda ulaşılmasını sağlayan Lekotek oyuncak kütüphaneleri, çocuklara kütüphane alışkanlığı kazandırmaktadır. Aynı zamanda erişilebilir oyuncakların yer aldığı Lekotek oyuncak kütüphanelerindeki materyaller, profesyoneller tarafından seçilerek çocuklara sunulmaktadır.⁸⁵

Çocukluk dönemde, kütüphane alışkanlığı kazanan bir çocuk hayatının geri kalanında bu alışkanlığını devam ettirmektedir. Aynı zamanda edinilen alışkanlık sonucunda çocuklar, okuma kültürünü kazanarak kendilerine ve topluma faydalı bireyler olma yolunda ilerlemektedirler. Kütüphane alışkanlığı kazanan kör ve az gören çocuklar; hayatlarının devamında farkındalık sahibi, kendisine güvenen ve kendisini geliştiren bireyler olarak yetişmektedir.

Kör veya az gören çocukların kütüphane alışkanlığı kazanımı; ebeveynlerine, kütüphanenin unsurları ve hizmetlerine bağlı olarak gelişmektedir. Kütüphane hizmetleri kapsamında, kütüphanenin evrensel tasarım ilkelerine uygun tasarlanması ile materyal ve donanımların erişilebilir olarak sunulmasından bahsedilmektedir. Aynı zamanda kütüphane hizmetlerinin çeşitliliği de kör veya az gören çocukların faydasına olacaktır.

⁸⁴Mehmet Katrancı ve Aykut Yetgin, "Ebeveynlerin, Çocukların Okuma ve Kütüphane Kullanma Alışkanlıkları ile Çocuk Kütüphanesine Yönelik Görüşleri", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 8, 3 (2019), s. 1832.

⁸⁵Aslı Kırman ve Zeynep Çetin, "Dünyada ve Türkiye'de Erken Çocukluk Dönemine Yönelik Oyuncak Kütüphaneleri Çalışmaları", *International Journal of Contemporary Educational Studies (IntJCES)*, 2, 2 (2016), s. 259.

Bu çeşitlilik kapsamında, Lekotek oyuncak kütüphaneleri ve bütünleştirici uygulamalar yer almaktadır.

2.7.1. Lekotek Oyuncak Kütüphaneleri

Oyuncak kütüphaneleri, çocukların becerilerini geliştirecek uzmanlar tarafından özenle seçilmiş oyuncak ve oyun materyallerinin yer aldığı, oyun ve oyuncaklarla ilgili çocuklar ile ebeveynlerini bilgilendirerek yönlendiren aynı zamanda oyuncak ödünç hizmeti vererek çocukları geliştiren kurumlardır.⁸⁶

Oyuncak kütüphaneleri, WRP International (Women Researchers in Play and Disability) tarafından üç ayrı türde sınıflandırılmıştır. Bunlardan ilki halkın kullanımına açılmış olan halk oyuncak kütüphaneleri, ikincisi özel eğitim gerektiren dezavantajlı çocuklar ve ebeveynleri için olan özel oyuncak kütüphaneleri ve sonuncusu ise tüm yaş gruplarına hitap eden aynı zamanda gelişim odaklı olan kültürel ve sosyal destek oyuncak kütüphaneleridir.⁸⁷ Özel eğitim gerektiren dezavantajlı çocuklar ve ebeveynlerine hitap eden özel oyuncak kütüphaneleri “lekotek” olarak tanımlanmaktadır.

Lekotek ismi; kelimenin kökü, İsveççede oyuncak ve oyun anlamına gelen “lek” ile Yunancada kütüphane anlamına gelen “tek” ekinin birleşiminden gelmektedir. 1963 yılında İsveç’in Stockholm kentinde ilk lekotek faaliyete geçmiştir. Lekotek, İsveç’ten İskandinav ülkelerine ardından Avrupa’ya ve dünyanın geri kalanına yayılarak faaliyete geçmeye devam etmiştir.⁸⁸ Lekotek oyuncak kütüphanelerinin amacı, dezavantajlı çocukların erişilebilir materyaller ile beceri ve gelişimlerini desteklemektir.

Oyun, çocukların zihinsel ve fiziksel becerilerini kazanarak gelişmelerini destekleyen aktivitelerdir. Oyun aktiviteleri ile çocuklar, nesne ilişkilerini kavrayarak fiziksel becerilerini, sosyalleşerek ise iletişim becerilerini kuvvetlendirmektedir.⁸⁹ Oyuncak kütüphaneleri, çocukların oyun ile gelişimini destekleyecek ortamı hazırlayarak özellikle okul öncesi dönemdeki çocuklara hizmet vermektedir. Lekotek ise okul öncesi

⁸⁶Kırman ve Çetin, a.g.e., s. 249.

⁸⁷Oyuncak Kütüphanesi, “Tarihçe”, <https://www.oyuncakkutuphanesi.net/tarihce>, [Erişim tarihi: 14.02.2023].

⁸⁸Wikipedi, “Lekotek”, <https://en.wikipedia.org/wiki/Lekotek>, [Erişim tarihi: 14.02.2023].

⁸⁹Kırman ve Çetin, a.g.e., s. 251.

dönemdeki dezavantajlı çocukların ve ebeveynlerin ihtiyaçlarını karşılayan aynı zamanda bütünleştirici ortam ile eşit imkanlar sunarak çocuklara kütüphane alışkanlığı kazandırmayı hedefleyen kurumlardır.

Lekotek oyuncak kütüphanelerinin amaçları, “dezavantajlı çocukların bütünleştirici programlar ile sosyalleşmesini sağlamak, çocuklara sunulan erişilebilir oyun ve oyuncaklar ile çocuklar arasında oluşabilecek fırsat eşitsizliğinin önüne geçmek, çocukların eşit fırsat ve imkanlar ile büyüüp gelişmesini sağlamak ve çocuklara oyuncak ödünç hizmeti vererek çocuklara kütüphane alışkanlığı kazandırmak” şeklinde sıralanabilmektedir. Lekotek, çocukların sorumluluk ve paylaşım bilincini geliştirmektedir.

Dünyada, oyuncak kütüphanelerinin dahil olduğu ülkeler, “Uluslararası Oyuncak Kütüphanesi Birliği (International Toy Library Association: ITLA)” bünyesinde toplanmıştır. ITLA'nın amaçları arasında dikkat çekenler; dünya çapında oyuncak kütüphanelerinin yaygınlaşması, ulusal ve uluslararası oyuncak kütüphanelerinin iletişiminin sağlanması, uluslararası düzeyde kütüphanelerde ödünç hizmeti ve fikir alışverişi sağlanması olarak sıralanabilmektedir.⁹⁰ Türkiye’de “oyuncak kütüphanesi” kavramından ilk olarak 1991-1995 yılları arasında MEB ve UNICEF işbirliğinde hazırlanmış olan “Okul Öncesi Eğitimin Yaygınlaştırılması ve Taşra Teşkilatının Oluşturulması Raporu” aracılığıyla söz edilmiştir. Türkiye'nin ilk gerçek anlamıyla “oyuncak kütüphanesi” olarak tanımlanabilecek kütüphanesi 2004 yılında Düzce’de faaliyete geçmiştir.⁹¹

Türkiye ekonomik şartlarına bakıldığında, oyun ve oyuncak için harcanan bütçe oldukça azdır.⁹² Lekotek, okul öncesi dönemdeki kör veya az gören çocuklar için uygun oyun alanı ve erişilebilir oyun materyalleri ile oyuncakların sağlandığı bir mekân olarak düşünüldüğünde onlar için bir fırsattır. Kör veya az gören çocukların gelişimini destekleyecek nitelikte çalışmalar önceleri yeterli düzeyde yapılmamıştır ve bunun nedeni ise kör veya az gören çocukların öğrenme eyleminin gören çocuklara göre geç olmasının düşünülmesidir. Ancak söz konusu çocuklar için görme eyleminin erken

⁹⁰Kırman ve Çetin, a.g.e., s. 254-255.

⁹¹Oyuncak Kütüphanesi, a.g.e.

⁹²Kırman ve Çetin, a.g.e., s. 256.

çocukluk döneminde desteklenerek erişilebilirlik sağlandığı sürece düşünülen gelişim açığı kapatılarak erken gelişim ve öğrenim mümkün kılınmaktadır.⁹³

Bütün çocuklar öğrenimlerini oyun yoluyla kazanmaktadır ve lekotek her çocuk için uygun ortamı çocuklara sunmaktadır. Lekoteklerin çatısı altında, gelişen teknolojinin de yardımı ile okul öncesi dönemdeki kör veya az gören çocuklara erişilebilir materyal ve oyuncaklar sağlanarak uygun öğrenme ortamı yaratılarak eşit fırsat ve imkanlar sunulmaktadır. Lekotek oyuncak kütüphanesi niteliği göz önünde bulundurulduğunda ise çocuklara sosyalleşme imkânı sunulmakta ve kütüphane kullanım alışkanlığı kazandırılmaktadır.

2.7.2. Engersiz Çocuk Kütüphanelerinde Bütünleştirme Eğitimi

Eğitimde erişilebilirlik olduğu sürece, çocukların önündeki engeller de yok olacak ve engelli kavramı anlamını yitirecektir. Türkiye’de özel eğitimin masrafları göz önünde bulundurulduğunda, her dezavantajlı çocuk özel eğitim alamamaktadır. Eğitimde fırsat eşitliğini savunmak adına tüm çocuklara evrensel tasarım ilkeleri çerçevesinde hitap edecek bir mekân ve her grubun öğrenme eylemini gerçekleştirebileceği anlaşılır bir dil ile anlatım sunulması faydalı olmaktadır. Dezavantajlı çocuklara; özel eğitim kurumları yerine genel eğitim kurumlarında tüm çocukların bir arada öğrenim görebilecekleri mekanlar sunulması, bütünleştirme yoluyla eğitimi destekleyen bir düşüncedir.

Bütünleştirme veya toplumsallaşma denilen kavram, eğitimde dezavantajlı gruplar ile diğer gruplar arasında uyum sağlayabilmesi adına bütünleştirilmesi olarak tanımlanmaktadır. Eğitim sürecinde bütünleştirme ile tüm öğrenciler eşit fırsat ve imkanlara sahip olarak öğrenimlerini bir arada sağlamaktadır. Bütünleştirme yoluyla sunulan eğitim; bütünleştirici uygulamaları kapsayan kurumların çatısı altında, tüm çocukların öğrenimlerini ve gelişimlerini destekleyen aynı zamanda aradaki öğrenim farkının olmasını engelleyerek fırsat eşitliği sağlanmasını savunmaktadır.⁹⁴

⁹³A. A. Kuznetsova v.dğr., “Functional Design of Lekotek Centers”, *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 988, 5 (2022), s. 5.

⁹⁴Wikipedi, “Bütünleştirme (eğitim)”, [https://tr.wikipedia.org/wiki/B%C3%BCt%C3%BCnle%C5%9Fitirme_\(e%C4%9Fitim\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/B%C3%BCt%C3%BCnle%C5%9Fitirme_(e%C4%9Fitim)), [Erişim tarihi: 16.02.2023].

Bütünleştirme uygulamaları ağırlıklı olarak 1960 yılı sonrasında yaygınlaşmaya başlamıştır. 1960 yılı öncesinde ise kurumların çatısı altında yer alan özel eğitim sınıflarının; derslerde, ders harici aktivitelerde veya teneffüslerde ötekileştirilerek sosyal ve akademik açıdan gelişimlerine katkı sağlamadıkları saptanmıştır. Ardından yapılan tespitler sonucunda, dezavantajlı çocukların özel eğitim gerektirmeden bütünleştirici uygulamalar ile genel eğitim çerçevesinde öğrenim görmesinin daha faydalı olacağı tespit edilmiştir. Bu gözlem ve tespit sonucunda ise birçok ülkede insan hakları çerçevesinde bütünleştirici uygulamalar norm haline gelmiştir. Bütünleştirme yoluyla eğitim; 1971 yılında İtalya’da, 1974 yılında İngiltere’de, 1975’te ABD ve Fransa’da ve 1976’da ise Norveç’te yasallaşmıştır. Türkiye’de ise “Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu” olarak 1983’te yürürlüğe girerek yasallaşmıştır.⁹⁵

Bütünleştirme eğitimi, kaynaştırma eğitimi ile aynı kavram olduğu düşünülerek değerlendirilmektedir ancak çok benzerlik gösterse de farkları mevcuttur. Bütünleştirme ve kaynaştırma eğitimi arasındaki farklar aşağıda yer almaktadır:⁹⁶

1. Bütünleştirme yoluyla eğitimde, müfredat tüm çocuk gruplarına hitap ederek ve her birinin ihtiyaçları karşılayacak bir şekilde düzenlenmektedir. Kaynaştırma yoluyla eğitimde ise dezavantajlı çocuklara göre bir düzenleme söz konusu değildir, çocuklar müfredata uyum sağlamaktadır.
2. Bütünleştirmede, tüm çocuklar ihtiyaç veya aktivite esnasında mekân olarak herhangi bir ayırım olmadan hizmet almaktadır. Kaynaştırmada ise dezavantajlı çocuklar özel eğitim alınması gerektiği düşünülerek ayrı eğitimlere tabii tutulmaktadır.
3. Bütünleştirme eğitiminde her bir çocuk eğitim kurumunun asıl üyesidir ancak kaynaştırma eğitiminde dezavantajlı çocuklar misafir olarak yer almaktadır ve kuruma giriş sıklığı daha azdır.
4. Bütünleştirme eğitiminde, ayrımcı bir tutum olmaksızın çocuklara bir arada eğitim verilerek öğrenim becerilerinin geliştirilmesi desteklenmektedir ancak

⁹⁵Sabancı Vakfı, “Türkiye’de Kaynaştırma/Bütünleştirme Yoluyla Eğitim: Politika ve Uygulama Önerileri”, https://www.sabancivakfi.org/i/content/4861_2_Turkiyede_Kaynastirma_Butunlestirme_Yoluyla_Egitimin_Durumu.pdf, [Erişim tarihi: 16.02.2023].

⁹⁶Özel Eğitim, “Kaynaştırma ve Bütünleştirme Arasındaki Farklar”, <http://ozelegitimvebirey.blogspot.com/2017/12/kaynastirmave-butunlestirme-arasindaki.html>, [Erişim tarihi: 16.02.2023].

kaynaştırma eğitiminde, dezavantajlı çocuklar kaynaştırma öğrencisi adıyla anılarak kimi zaman bir arada eğitim görülmemektedir.

5. Bütünleştirme yoluyla eğitim esnasında, her bir çocuğa uygun yöntem ve materyaller geliştirilerek erişilebilirlik sağlanmaktadır. Kaynaştırma yoluyla eğitimde ise mevcut materyaller üzerinden eğitim ve öğrenim sağlanmaktadır.

Bütünleştirme yoluyla eğitimde en az kısıtlayıcı ortam ilkesi benimsenerek, bir arada eğitim ve öğrenim gören çocukların sosyal, bilişsel ve akademik becerileri edinerek gelişimini desteklemektedir. Dezavantajlı çocukların eğitim ve öğrenim görebileceği ortamlar, “tam zamanlı kaynaştırma (bütünleştirme eğitimi), kaynak oda destekli kaynaştırma (kaynaştırma eğitimi), yarım zamanlı kaynaştırma, özel eğitim sınıfı, gündüzlü özel eğitim okulu, yatılı özel eğitim” olarak en az kısıtlayıcı ortamdaki en çok kısıtlayıcı ortama doğru sıralanmaktadır. Türkiye’de ise bütünleştirme yoluyla eğitim gelişerek benimsenmeye başlamış ancak tam anlamıyla sağlanamayarak daha çok kaynaştırma yoluyla eğitim basamağında yer almaktadır.⁹⁷

Bütünleştirme yoluyla eğitimin çocuk gelişimine etkisi göz önünde bulundurulduğunda ise çocuk kütüphanelerinde bütünleştirici uygulamaların yer alması, imkân olmayan çocuklar için önemli bir fırsattır. Bütünleştirici uygulamaların yer aldığı çocuk kütüphaneleri, engelsiz çocuk kütüphaneleri olarak tanımlanabilmektedir. Engelsiz çocuk kütüphaneleri, çocuklara en az kısıtlayıcı bir ortam sunarak gelişimlerini desteklemektedir. Eğitim kurumlarında bütünleştirme eğitiminin Türkiye’de tam anlamıyla yaygınlaşmaması sonucunda çocuklar arasında fırsat eşitsizliği doğmaktadır. Engelsiz çocuk kütüphanelerinin bütünleştirici uygulamalar yoluyla desteklenerek söz konusu açığa destek olabilmesi mümkündür.⁹⁸

Eğitim kurumlarında kör veya az gören çocuklar için bütünleştirici bir eğitim ortamı yeterince bulunmamaktadır. Söz konusu açığın kapatılabilmesi amacıyla engelsiz çocuk kütüphaneleri, bütünleştirici programlara yer vererek her bir çocuğu kapsayan öğrenim ortamı sağlamaktadır. Bütünleştirme yoluyla eğitim, çocukların birbirlerine karşı tutumlarını olumlu yönde etkilemektedir. Çocuklar, bütünleştirici programlar ile çocukluk döneminde empati becerilerini geliştirerek farkındalıkları yüksek bireyler olma

⁹⁷Sabancı Vakfı, “Türkiye’de Kaynaştırma/Bütünleştirme Yoluyla Eğitim: Politika ve Uygulama Önerileri”.

⁹⁸Kulikauskienė and Liukinevičienė, a.g.e., s. 82.

yolunda ilerlemektedirler. Bütünleştirme eğitiminin sadece dezavantajlı çocuklar için faydalı olduğu düşünülmemesi ve iletişimin çift yönlü olması nedeniyle dezavantajlı olmayan çocuklar için de fayda sağlayacağı göz önünde bulundurulmalıdır. Erken çocukluk döneminde bir arada görülen eğitim ile günlük aktiviteler bir davranışa dönüşmektedir.⁹⁹

Literatürde yapılan araştırmalar kapsamında ise kör veya az gören çocukların oyun davranışları ve çeşitliliği gören çocuklarınkine kıyasla daha az olduğu gözlemlenmiştir. Kör veya az gören çocukların oyunlarının işlevsel yönde olduğu ve oyunlarda rol alma ile sembolik kategorisindekilere ilgilerinin daha az olduğu saptanmıştır. Kör veya az gören çocukların yöneldikleri oyunlarda motor becerileri düşük düzeydedir ve daha çok somut eylemler ile gerçekleşen oyunlara yönelmektedirler. Araştırmalar kapsamında, bütünleştirme uygulamasının yer aldığı eğitim kurumlarında, kör veya az gören çocukların gören çocuklar ile etkileşimleri, özel eğitim kurumlarındaki etkileşime göre daha yüksektir. Kör veya az gören çocukların, çocukluk döneminde bütünleştirici uygulamalar yoluyla akranları ile eğitim ve öğrenim sağlaması, uygun oyun ortamlarının sunulması ile çocukların motor ve sosyal becerilerinin bununla birlikte oyun becerilerinin de gelişmesini desteklemektedir. Kör veya az gören çocuklara erişilebilir materyal ve ortam sunulması ile kazandığı becerilerle birlikte problem çözme, neden – sonuç ilişkisini kavrayabilme, iletişim becerileri gibi gelişimini büyük ölçüde etkileyen kazanımların edinilmesini desteklemektedir. Ayrıca oyun aktiviteleri esnasında kör veya az gören çocuklar ile gören çocukların etkileşimi, çocukların öğrenim sürecinde ihtiyaç duyduğu alanları destekleyen psikomotor, sosyal duygusal, dil ve bilişsel becerileri geliştirme konusunda fayda sağlamaktadır.¹⁰⁰

Gören ve görmeyen çocukların, çeşitli programlar ile sosyalleşmelerine imkân veren çocuk kütüphaneleri; engellerden, özelliklerden, herhangi bir çeşitlilikten bağımsız olarak eşit fırsatlar sunan bir kurumdur. Kütüphaneler, dezavantajlı grupları ayırt etmeksizin ihtiyaçlarına yönelik bilgiler sunar, onların bilgi okuryazarı olmalarını destekler ve onlara sosyal bir ortam yaratmakta önemli bir rol oynamaktadır. Kütüphanenin önemli görevlerinden biri, bilgiye erişimin eşit bir şekilde sağlanmasıdır.

⁹⁹Fatma Özge Ünsal ve Büşra Şahan, “Okul Öncesi Dönem Çocuklarının “Engelli” Kavramına İlişkin Görüşleri”, *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 1, Ek 2 (2015), s. 410-411.

¹⁰⁰ Şahin ve Özdemir, a.g.e., s. 103-104.

Bu sebeple kütüphaneler, bütünleştirici uygulamaları barındıran en eski kurumlardandır.¹⁰¹

¹⁰¹Moirangthem and Phuritsabam, a.g.e., s. 3.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KÖR VEYA AZ GÖREN ÇOCUKLARIN ÖĞRENİM SÜRECİ VE OKUMA ALIŞKANLIKLARI

Bireylerin öğrenme faaliyeti, beş duyu olarak adlandırılan görme, duyma, tat alma, koklama ve dokunma yoluyla gerçekleşmektedir. Engel ise bireyin öğrenme faaliyeti esnasında kullanamadığı bir duyusu ile bir hedefe yönelerek söz konusu durum veya olayların sonuçlanamayışıdır. Öğrenme faaliyeti esnasında hedefe yönelen bir bireyin karşısına çıkan engel, bu faaliyetin diğer duylara yönelerek durum veya olayların gerçekleştirilmesi ile ortadan kaldırılabilen ve diğer duyu organları ile hedefe ulaşılabilir. Bu durumda, görme engeli olan bir birey, hedefe ulaşabilmek için bir başka duyusunu kullandığı takdirde artık görme engelli terimi doğru bir kullanım olmamaktadır. Öğrenme faaliyeti esnasında görme duyusunda engeli olan bir birey ile hedefi arasındaki engel ortadan kaldırıldığında artık bir görme engelli değil kör olarak tanımlanabilmektedir.

Buyurgan ile Demirdelen'in "Total Kör Bir Öğrencinin Öğrenmesinde Dokunma, İşitsel Bilgilendirme, Hissetme ve Müze" isimli makalesinin giriş bölümünde kör ve az gören terimini şu şekilde tanımlamaktadır:

...gözün görmeyle ilgili hayati bölümlerindeki bir zedelenmeden kaynaklanan yetersizliklerden, göz güllüsünün yanlış boyutlarda oluşmasından dolayı gözün nesnelere odaklanmasındaki güçlüklerden ve görsel bilgiyi yorumlayan beyindeki görme bölümünün istenildiği gibi çalışmamasından dolayı az görme ya da körlük oluşur. Yasal olarak kör bütün düzeltmelerden sonra iki gözle görmesi 1/10'dan aşağı olan ve günlük yaşamında görme gücünden yararlanamayan bireylere denir. Az gören, bütün düzeltmelerden sonra iki gözle görmesi 3/10 olan ve günlük yaşamda görme gücünden ancak çeşitli yardımcı araçlarla yararlanabilen bireylerdir. Eğitsel açıdan kör, ağır derecede görme keskinliği kaybı olan, öğrenmesi dokunarak işiterek konuşan kitaplardan dinleyerek gerçekleşebilen bireylerdir. Az gören ise, büyüteçle normal puntolu ve büyük puntolu yazılı materyali okuyabilecek, geometrik şekilleri ve renkleri ayırt edebilecek kadar görme yetersizliğinden etkilenen kişilerdir.¹⁰²

¹⁰²Alıntılıyan Serap Buyurgan ve Halil Demirdelen, "Total Kör Bir Öğrencinin Öğrenmesinde Dokunma, İşitsel Bilgilendirme, Hissetme ve Müze", *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7, 3 (2009), s. 564.

Kör veya az gören çocukların öğrenim süreci, ihtiyaçları doğrultusunda farklılık göstermektedir. Kör veya az gören çocukların desteklenmesi gereken yönleri, öğrenim sürecindeki farklılık gösteren ihtiyaçları göz önünde bulundurularak belirlenmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Öğrenim süreci boyunca birbirini izleyen ve etkileyen gelişim evreleri, çocukların her biri için geçerli ancak gerçekleşme süresine göre farklılık göstermektedir. Gelişim evreleri için temel alınan 6 adet kavram vardır:¹⁰³

1. Gelişim, yaşam boyu birbirini izleyen ve bir önceki evrenin bilgi ve deneyimi ile devam eden dinamikliğe sahip bir olgudur.
2. Gelişim, bilişsel zekâ ile çevre faktörlerinin birbirini etkilemesi sonucunda oluşan bir üründür.
3. Gelişim, çocukların gelişim aşamasında genelden özele giderek farkındalıklarının giderek arttığı bir süreçtir.
4. Gelişim, öğrenim sürecinde ihtiyaç duyulan alanların birbirini dengeleyerek bir bütün oluşturmasının genelidir.
5. Gelişim, ardışık ve düzenli bir süreci kapsamaktadır ve kritik dönemleri bulunmaktadır.
6. Gelişim, öğrenim sürecinde ihtiyaç duyulan alanların çocukların özelliklerine göre farklılık göstermektedir.

Gelişim evrelerinde temel alınan kavramlar doğrultusunda, kör veya az gören çocukların gereksinimleri göz önünde bulundurularak desteklendiği takdirde, gören ve görmeyen çocuklar için söz konusu evrelerin gerçekleşme süresinde oluşabilecek farklılıkların önüne geçilmesi mümkündür.

3.1. Çocukların Öğrenim Sürecinde İhtiyaç Duyduğu Alanlar

Çocuklarda öğrenmenin gerçekleşebilmesi için çeşitli materyallere ihtiyaç duyulmaktadır. Çocuklara engel teşkil edecek olasılıkları en aza indirgeyerek özgür bir

¹⁰³ Esmeray Karataş Ateş, *Çocukların Bilgi Arama Davranışlarının Analizi ve Çocuklara Yönelik Elektronik Bilgi Kaynakları İçeren Bir Veritabanı Tasarımı*, (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2013, s. 20-21.

ortam sunmayı ve öğrenme esnasında duyu organları ile materyallerin şekil, renk özelliklerini keşfederek deneme yanılma ile araştırma yapma fırsatı sunulması çocukların öğrenimini olumlu etkileyen bir yaklaşımdır. Bir diğer yaklaşımlarda ise çocukların büyük ölçüde çevresel unsurlar ile fiziksel becerileri edinerek günlük yaşam deneyimlerini kazanmaları yönündedir.¹⁰⁴ Bütün yaklaşımlarda anlatılmak istenen ortak ifade ise çocukların çevrelerindeki birey ve nesnelere yardımı ile becerilerini kazanmaları, bu kazanım esnasında kendilerini rahat ve özgür hissedecekleri aynı zamanda onların öğrenim ortamlarında yaratıcılıklarını destekleyen atmosferin sağlanmasının faydalı olacağını savunulmasıdır.

Çocukların öğrenim faaliyetlerini etkileyen birçok unsur vardır. Çocukların bilişsel, fiziksel ve sosyal gelişiminin olumlu yönde ilerlemesini desteklemek amacıyla öğrenim faaliyetlerini etkileyen unsurlara önem verilmektedir. Bu unsurlar; teknolojik gelişim, sağlıklı bir sosyal çevre, eğitim ve öğrenim kurumlarının birbirleriyle iş birliği sağlaması, çocukların buldukları mekanlar ve çocuklara eşit fırsatlar sunulması olarak sıralanabilmektedir.

Dijital çağda doğan çocuklar, teknolojiye daha yatkın davranışlar sergilemektedir. Çocukların; kreş, okul, kütüphane gibi kurumların gerekli teknolojik altyapıya sahip olarak öğrenimini desteklemesi ile öğrenim faaliyetleri olumlu yönde etkilenmektedir. Teknoloji okuryazarlığı, hızla gelişen teknoloji ile dijital çağın getirdiği zorunluluklar arasında yer almaktadır. Çocukluk döneminde edinilmesi gereken okuryazarlıklardan biri olan teknoloji okuryazarlığı, çocukların doğru bilgiye erişiminin daha hızlı ve kolay olabilmesi açısından önem arz etmektedir.¹⁰⁵

Çocukların edindiklerini sosyal çevre ile sağladıkları göz önünde bulundurulduğunda, sosyal çevrelerinin sağlıklı ve çeşitli olması öğrenim sürecinde önemli bir unsurdur. Çocukların, öğrenim faaliyetleri esnasında çeşitli sosyal çevre ile etkinlikler yapması, küçük yaşlarda farklılıkları görerek hayatının geri kalanında olay ve durumlara çok yönlü bakabilmesini ve empati yeteneğinin gelişmesini sağlamaktadır. Çocuklar için önemli olan çevre; öğrenim kurumlarında, ebeveynlerinde ve sosyal

¹⁰⁴Ayhan Babaroğlu, "Eğitim Ortamları Açısından Okul Öncesi Eğitim Kurumları", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 3 (2018), s. 1315.

¹⁰⁵Servet Kardeş, "Erken Çocukluk Döneminde Dijital Okuryazarlık", *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 21, 2 (2020), s. 837.

çevrelerinde katıldıkları etkinlikler, takım sporları ve çeşitli faaliyetler ile diğer bireylerle bir arada bulunarak karakteristik özelliklerini kazanmaları konusunda etkin bir unsurdur.¹⁰⁶

Eğitim ve öğrenim kurumlarının birbirleriyle iş birliği sağlayarak ortak etkinlikler ve programlar düzenlenmesi, çocukların öğrenim faaliyetleri esnasında sosyalleşmesini ve farklılıklar görecer gelişmesini destekleyen unsurlar arasında yer almaktadır.¹⁰⁷

Çocuklar, çevrelerini deneyimleme esnasında duyularından yardım alarak merakını gidermek ve keşfetmek amacıyla inceleme ve araştırma yapmaktadır. Öğrenimlerin kazanılması, bahsedilen keşiflerin sonucunda gerçekleşmektedir. Çocukların öğrenim faaliyetleri esnasında buldukları mekânın, çocukları merkeze alarak tasarlanması gerekmektedir.¹⁰⁸ Çocuklar için tasarlanan mekân, evrensel tasarım ilkeleri çerçevesinde tüm çocuklara eşit fırsatlar sunmalıdır.

Öğrenim faaliyetlerini etkileyen unsurlar çerçevesinde, çocukların öğrenim sürecinde ihtiyaç duyulan alanlar ve bunların kazanımı önem arz etmektedir. Bahsedilen dönemde ihtiyaç duyulan alanlar şu şekilde sıralanabilmektedir:¹⁰⁹

- Psikomotor gelişim,
- Sosyal duygusal gelişim,
- Dil gelişim,
- Bilişsel gelişim alanları.

Psikomotor gelişmesi, bireyin fiziksel yapısındaki değişikliklerin merkezi sinir sistemi ile uyumlu olma olgusudur. Psikomotor gelişimi, anne karnında başlamakta ve yaşam boyu devam etmektedir. Çocukluk dönemi ve ağırlıklı olarak okul öncesi dönem, temel becerilerinin kazanılarak motor becerilerinin edinildiği bununla beraber psikomotor gelişiminin de en hızlı olduğu dönemdir.¹¹⁰ Psikomotor gelişimi evrelerinde,

¹⁰⁶Akif Akto ve Semra Akto, “Erken Çocukluk ve Değerler Eğitimi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13,74 (2020), s. 337.

¹⁰⁷Nilay Ergüden v.dğr., “Aile Katılımının Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Benlik Saygısı ve Sosyal Duygusal Uyumunu Üzerindeki Etkileri”, *Nesne Psikoloji Dergisi*, 8, 17, s. 300.

¹⁰⁸Babaroğlu, a.g.e., s. 1316.

¹⁰⁹Aslı Balcı v.dğr., “Okul Öncesi Eğitim Programına İlişkin Bir İhtiyaç Analizi Çalışması”, *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3, 1 (2012), s. 11

¹¹⁰ Wikipedi. “Psikomotor Gelişme”, https://tr.wikipedia.org/wiki/Psikomotor_geli%C5%9Fme#cite_note-0-1, [Erişim tarihi: 26.12.2022].

bir öncekinden bir sonraki evreye bilgi ve deneyim aktarımının gerçekleşmesi öğrenim süreci için oldukça önemlidir. Çocukların psikomotor gelişimi sürecinde bilgi ve beceri kazanımı; baştan ayağa (sephalokaudal gelişim), bedenin merkezinden uç kısımlarına (proksimodistal gelişim) ve genelden özele gelişim olarak bilinen üç temel kural ile gerçekleşmektedir.¹¹¹ Çocukların öğrenim sürecinde psikomotor gelişiminin sağlıklı ilerlemesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sebeple öğrenim sürecinde çocuklarda bedensel koordinasyonu destekleyecek ve denge sağlamayı geliştirecek faaliyetlere yer verilmesi faydalı olmaktadır.¹¹²

Sosyal duygusal alan, çocukların duygularını farkında olma, deneyimleme, aktarma ve yönetme becerilerinden oluşan bir gelişim alanıdır. Çocuk gelişiminin önemli bir kısmını kapsayan sosyal duygusal alan çocuklara öz benlik kazandırmaktadır. Sosyal duygusal alan, okul öncesi dönemde edinilen becerilerin sağlıklı yürütülebilmesi için temel oluşturmaktadır ve gelişen beceriler ile diğer bireylerle kuvvetli iletişim kurulması ve doğru karar verebilme becerisi kazanılmaktadır.¹¹³ Çocukların öğrenim sürecinde sosyal duygusal alan, temel becerilerin edinilmesi konusunda bir ihtiyaçtır. Çocukluk döneminde öğrenim süreci kapsamında sosyal duygusal alan kazanımı için çocukların kendisini tanıyarak öz benlik kazanması, kendi duygularını ve çevresindeki bireylerin duygularını farkında olması, bulunduğu ortamlara katılımının artması, farklılıkları algılayarak saygı duyması, kısacası çevresini gözlemleyerek farkındalık sahibi olması amacıyla çocukların gelişimini destekleyecek faaliyetleri barındırması yararlı olacaktır.

114

Dil, bireyler arasındaki iletişimi sağlayan bir kanaldır. Dil gelişimi, erken yaşlarda başlamaktadır ve çocuklar, okul öncesi döneme kadar sözcükleri oluşturmayı, bir araya getirmeyi ve fikirlerini karşı tarafa aktarmayı öğrenebilmektedirler. Okul öncesi dönem, dil becerisi kazanmanın en hızlı olduğu dönemdir ve bu dönemde çocukların buldukları ebeveyn ve sosyal çevresi söz konusu becerinin edinilmesinde büyük rol oynamaktadır.¹¹⁵ Dil gelişim evreleri, birbirini takip eden bir düzende devam etmektedir. Çocukların dil

¹¹¹ Karataş Ateş, a.g.e., s. 22.

¹¹² Balcı v.dğr., a.g.e., s. 13-14.

¹¹³ Wikipedi, "Sosyal Duygusal Gelişim", https://tr.wikipedia.org/wiki/Sosyal_duygusal_geli%C5%9Fim, [Erişim tarihi: 27.12.2022].

¹¹⁴ Balcı v.dğr., a.g.e., s. 14-15.

¹¹⁵ Wikipedi, "Dil Gelişimi", <https://124.im/GZvnhd>, [Erişim tarihi: 28.12.2022].

gelişim evrelerinin incelendiği bir araştırmada, dünya genelinde konuşma becerisinin öğrenildiği dönemdeki çocukların kullandığı gramer kurallarının aynı olduğu ortaya konmuştur.¹¹⁶ Bahsedilenler doğrultusunda; öğrenim sürecinde eğitim ve öğrenim kurumlarında dil becerilerinin kazanımı için çocukların, kurallara uygun bir şekilde sözcükleri bir araya getirmesini, ayırt edebilmesini ve kendisini ifade edebilmesini sağlayacak faaliyetleri programlarına dahil etmesi uygun olacaktır.¹¹⁷

Bilişsel alan; bilginin kavranması, uygulanması, analiz ve sentez edilmesi sonucunda değerlendirilmesi basamakları ile bireyin iyi bir düşünme becerisi kazanmasını destekleyen bir alandır.¹¹⁸ Bilişsel gelişim evrelerinde, bilgi ve beceri kazanımı için çevre ile etkileşim içinde olması önem arz etmektedir. Bilişsel gelişim düzeyi, çocukların akademik geleceği ve yaşam boyu analitik düşünme ile yaratıcı ve özgün fikir üretme gibi beceriler üzerinde olumlu etkisi olan bir alandır. Çocukluk döneminde bilişsel alanın kazanımı, temel ve buna bağlı diğer becerilerin edinilmesine fayda sağlamaktadır. Bu sebeple öğrenim süreci boyunca çocuklara; bilişsel alan basamakları ile bilgileri kavraması, gözlemlemesi, farklılıkları ayırt edebilmesi, benzerlikleri farkında olması, parça-bütün ve neden-sonuç ilişkileri kurabilmesi ve problem çözebilme becerilerinin gelişmesini destekleyecek faaliyetler sunulmalıdır.¹¹⁹

Çocukların gelişim evrelerinin tamamını kapsayan öğrenim sürecinde, bilgi ve becerilerini geliştirecek alanlara ihtiyaç duyulmaktadır. Çocukların öğrenim sürecinde ihtiyaç duyulan alanlar ve kazanımları göz önünde bulundurulduğunda, bu alanlar ve kazanımların kör veya az gören çocuklara göre değişim göstermektedir. Bu değişimin sebebi, kör veya az gören çocukların farklı erişim biçimleri sonucunda öğrenim kazanmasıdır.

¹¹⁶Karataş Ateş, a.g.e., s. 23.

¹¹⁷Balcı v.dğr., a.g.e., s. 16.

¹¹⁸Wikipedi, "Bilişsel Alan", https://tr.wikipedia.org/wiki/Bili%C5%9Fsel_alan. [Erişim tarihi: 28.12.2022].

¹¹⁹Balcı v.dğr., a.g.e., s. 17-18.

3.2. Kör veya Az Gören Çocukların Öğrenim Sürecinde İhtiyaç Duyduğu Alanlar ile Desteklenmesi

Bilimsel olarak gören gözün görme keskinliği derecesi 20/200 veya altında olan bireylere kör denmektedir. Kör bireyler, eğitimde dokunsal ve işitsel materyallere ihtiyaç duymaktadır ve görme duyusunu öğrenme faaliyetlerinde kullanamamaktadır.¹²⁰ Kör bireyler eğitimlerinde, Braille alfabesi ile basılmış, seslendirilmiş veya elektronik ortamda bulunan yayınlara ihtiyaç duymaktadır. Elektronik ortamda bulunan yayınlar ise elektronik cihazlarında bulunan ekran okuma özelliği ile kullanılabilir.

Kör çocukların öğrenim süreci, görme duyusu olmaması nedeniyle öğrenme esnasında kendi analizi ve bir başka bireyin anlatımı ile gerçekleşmektedir. Görme yetersizliği olan bir çocuğun kendi kendisine inceleme yaparak ulaşacağı bilgi miktarı ve kendisine aktarılan sözlü anlatımlar sınırlıdır. Bu sebeple kör çocukların öğrenim sürecinde ihtiyaç duyduğu alanlara uygun bir biçimde eğitim ve öğrenim görmesi gerekmektedir.

Kör çocukların psikomotor gelişimi, bakımını gerçekleştiren bireylerin ilgisi ve desteği ile doğru orantılıdır. Öğrenme esnasında kör çocuklar, bir ses kaynağına yönelerek öğrenimlerini kazanmaktadır. Okul öncesi dönemdeki kör çocukların ses kaynağına yönelmesi öğretilerek bu durum desteklenmezse, orta ve geç çocukluk döneminde motor becerilerinin edinilmesi ve gelişmesinde gecikme olacaktır. Psikomotor gelişimde gecikmenin yaşanmaması adına kör çocukların öğrenme sürecinde; hareketlerin uyumlu ve dengeli olması için ritim çalışmaları ile müzik eşliğinde faaliyetler, çevresindeki bireyler günlük yaşam aktivitelerini gerçekleştirirken yapılan hareketlerin ona anlatılması ve hareketlerin yapıldığı esnada kör çocukların diğer bireylere dokunarak öğrenmesi ve kulak-el iş birliği gelişiminin desteklenmesi önerilmektedir. Sosyal-duygusal gelişim ise bireyler tarafından kör çocukların kullandıkları kendi yöntemleri ile kurdukları ilişkinin fark edilmesi, çocuklara onların yöntemi ile iletişim kurulmasının sağlanması bu kazanımı desteklemektedir. Kör çocukların dil gelişimi sürecinde; öğrenim esnasında çocuklarla fiziksel temas halinde

¹²⁰Körleri Eğitim ve Kalkındırma Derneği, “Görme Yetersizliğinin Tanımı ve Görme Yetersizliğinin Gelişim Üzerinde Etkisi”, <https://korleriegitimvekalkindirma.org/gorme-yetersizliginin-tanimi-ve-gorme-yetersizliginin-gelisim-uzerinde-etkisi/>, [Erişim tarihi: 08.01.2023].

olma, çocuklar kendilerini ifade ederken tahmin etme yerine onların ifade etmelerini bekleme, çocukların dokunduğu nesnelere veya hareketlerini açıklamak ve bunun üzerine konuşma, onlar için soyut nitelikte olan kavramları anlatmak yerine yaşantı sağlama gibi hususlara dikkat edilmesi önerilmektedir. Kör çocukların bilişsel gelişim döneminde ise nesne sürekliliği konusunda çocukların işitsel yönelimler ile geliştirilmesi gerekmektedir. Kör çocukların çevresindeki bireyler, kavram edinimini desteklemek amacıyla çocukların öğrenim sürecinde ihtiyaç duyduklarını dokunma ve işitme yoluyla kazandırmalıdır.¹²¹

Kör çocukların öğrenim sürecinde ihtiyaç duyduğu alanların kazanımının merkezinde, çevresindeki bireyler bulunmaktadır. Söz konusu bireylerin, kör çocukların psikomotor, sosyal-duygusal, dil ve bilişsel alanlarda gelişimi konusunda bilinçli olması; kör çocukların beceri edinmelerini başarılı kılacaktır.

Az gören, gören gözün görme keskinliği 20/70 ile 20/200 arasında olan bireylere denilmektedir. Az gören bireyler, görme duyusunu öğrenme amacıyla kullanabilmektedir ancak görme duyusundan faydalanırken gözlük, büyüteç gibi araç gereçlerle, büyük puntolu yazı, aydınlatma, zıtlık gibi materyal ve çevre düzenlemelerine gerek duymaktadır.¹²²

Az gören çocukların öğrenim sürecinde ihtiyaç duyduğu alanlar kör çocuklar ile benzerlik göstermektedir. Bu benzerliklere ek olarak, az gören çocukların görme duyusunu ekstra materyal ve düzenlemeler ile kullanması sonucunda öğrenme faaliyetleri çeşitlenmekte ve kolaylaştırılmaktadır.

Az gören çocukların psikomotor gelişimi, bakımını gerçekleştiren bireylerin farkındalığı ile üst düzeye çıkabilmektedir. Çocukların görüşlerinin az olması nedeniyle görme duyularını işitsel ve dokunsal yollarla destekleme sonucunda motor becerilerin gelişiminde gecikme olmasının önüne geçilebilmektedir. Psikomotor gelişimde, kör çocuklarda kulak-el iş birliği olarak gelişen beceri, az gören çocuklarda el-göz iş birliği olarak gelişmektedir. Az gören çocuklarda sosyal-duygusal alanın gelişmesi için sosyal ilişkilerde çocukların görme becerilerini en iyi kullanabilecekleri konumda olmaları

¹²¹Körleri Eğitim ve Kalkındırma Derneği, a.g.e.

¹²²Körleri Eğitim ve Kalkındırma Derneği, a.g.e.

fayda sağlayacaktır.¹²³ Az gören çocukların dil gelişimi sürecinde görme becerisine ek olarak kör çocuklarda olduğu gibi öğrenim esnasında çocuklarla fiziksel temas halinde olma, çocukların dokunduğu nesnelere veya hareketleri açıklama ve bunun üzerine konuşma ile desteklenmesi önem arz etmektedir. Az gören çocukların bilişsel gelişimini en üst düzeye çıkarabilmek için ise nesne sürekliliği konusunda çocukların kısıtlı görme becerisinin yanında işitsel yönelimler ile geliştirilmesi gerekmektedir. Az gören çocukların çevresindeki bireyler, kavram edinimini desteklemek amacıyla çocukların öğrenim sürecinde görme becerisini daha aktif hale getirecek ek materyal ve düzenlemeler ile çocuklara ihtiyaç duyduklarını kazandırma konusunda destek olmalıdır.¹²⁴

Az gören çocukların öğrenim sürecinde ihtiyaç duyduğu alanların kazanımının merkezinde çevresindeki bireylerin farkındalığı ile çocukların görme becerisini en aktif durumda kullanabilmesini desteklemeleri yer almaktadır. Farkındalığı olan bireyler; az gören çocukların psikomotor, sosyal-duygusal, dil ve bilişsel alanlarda gelişimi konusunda bilinçli ve aktif olması az gören çocukların becerilerini edinmelerini başarılı kılacaktır.

Kör veya az gören çocukların öğrenim faaliyetlerini etkileyen unsurlar çerçevesinde öğrenim sürecinin desteklenmesi gerekmektedir. Bu unsurlar, öğrenim faaliyetleri esnasında oluşabilecek eksikliklerin önüne geçerek sürecin kolaylaşmasını sağlamaktadır.

Gelişen teknoloji ile kör veya az gören çocukların öğrenim süreci de olumlu yönde etkilenmektedir. Eğitim ve öğrenim sağlanan kurumlarda, çocukların bilgilere erişimini sağlayacak uygun donanım ve form geliştirilip sunulmaktadır. Örneğin; Kabartma Grafik Baskı Makinesi ile kör çocukların, şekil veya grafiklerin kâğıda kabartılmış bir şekilde basılması ile görsel olarak tanımlanamayan ifadelerin dokunsal olarak algılamaları sağlamaktadır. Başka bir örnek verecek olursak, kör veya az gören çocukların kullanabileceği Metin Okuyucu Ekran ile yazılar veya nesnelere yaklaşık 20 katı büyüklüğünde ekrana yansıtılmaktadır. Aynı zamanda söz konusu cihaz, ilgili bireylerin

¹²³Kandemir v.dğr., *Okul öncesi Uyarlanmış Etkinlikler Seti : Sosyal-Duygusal Gelişim Alanı*. Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2021., s. 100.

¹²⁴Körleri Eğitim ve Kalkındırma Derneği, a.g.e.

kolay okuyabileceği ekran rengine sahiptir. Çeşitli teknolojik donanımlar ile bireylerin bilgiye erişimine çözüm sunulmaktadır.¹²⁵

Sosyal çevrenin çeşitli ve bütünleştirici olması, kör veya az gören çocukların gelişiminin daha verimli olmasını sağlamaktadır. Kör veya az gören çocukların sosyal çevrelerinde bulunan diğer çocuklar ise erken yaşta çeşitliliği farkında olarak hayatının geri kalanında farkındalık sahibi ve eşitlikçi bir birey olmalarının temelleri atılmaktadır. Bu doğrultuda çocukların bir arada eğitim ve öğrenim görmesi, bütünleştirici etkinlik ve programlarda bulunmaları sosyal edinimlerini kazanmaları konusunda faydalı olmaktadır.¹²⁶

Kör veya az gören çocukların, bünyesinde yer aldıkları eğitim ve öğrenim kurumlarındaki iş birliği, sosyal çevrelerindeki çeşitliliği sağlayarak sosyal kazanımlarını olumlu yönde etkilemektedir. Bütünleştirme eğitimi ile çocuklar arasında gerçekleşen bilgi ve beceri kazanımı, özel eğitim merkezlerindeki çocukların kazanımı ile kıyaslandığında daha verimli sağlanmaktadır. Bu sebeple kör veya az gören çocukların yer aldığı eğitim ve öğrenim kurumlarının iş birliği kurması ve bütünleştirici eğitim kapsamında etkinlikler programlaması; çocukların sosyal gelişimi için fayda sağlamaktadır.¹²⁷

Eğitim ve öğrenim sürecinde her çocuk için eşit hak, fırsat ve imkânın sunulması gerekmektedir. Kör veya az gören çocukların; en az kısıtlayıcı bir ortamda eğitim ve öğrenim görmesi, gelişimlerini olumlu yönde destekleyen bir unsurdur. En az kısıtlayıcı bir ortamın, evrensel tasarım ilkesine uygun bir biçimde tasarlanması ile çocuklar özgürce hareket ederek kendilerini buldukları ortama ait hissedecek ve bunun sonucunda özgüvenleri artacaktır. Çocuklara eşit hak, fırsat ve imkanların sunulması, kör veya az gören çocukların kendilerini toplumdan ayırmadan ve ötekileştirilmeden gelişerek

¹²⁵Cooper and Nichols, a.g.e., s. 3.

¹²⁶Marta Regina Brostolin and Tania Maria Filii de Souza, "A Docência Na Educação Infantil: Pontos E Contrapontos De Uma Educação Inclusiva", *Cad. Cedes, Campinas*, 43, 119 (2023), s. 59-60.

¹²⁷Karen E. Wolffe, "Skills for Success: Preparing Blind and Low Vision Children and Youth for Life Beyond School", *International Congress Series*, 1282 (2005), s. 966.

farkındalık sahibi bilinçli bireyler olması doğrultusunda destekleyici unsurlar arasında yer almaktadır.¹²⁸

Teknolojik yenilikler, sosyal çevrenin çeşitliliği, kurumlar arasında iş birliği kurulması, eşit hak, fırsat ve imkanların sunulması unsurları göz önünde bulundurulması; kör veya az gören çocukların öğrenim süreci boyunca desteklenmesi gereken yönlerinin tamamlanması konusunda oldukça fayda sağlamaktadır. Bu unsurlar doğrultusunda, her çocuk eşit bir şekilde eğitim görerek gelişimine devam edecek ve öğrenim faaliyetlerini gerçekleştirdiği akademik ve sosyal hayatının geri kalanında başarılı olacaktır. Çocukların edinimlerini büyük bir oranda okul öncesi dönemde sağladıkları göz önünde bulundurulduğunda, öğrenim sürecinde desteklenmesi gereken yönleri de bu dönemde gözlemlenerek öğrenim faaliyetlerini etkileyen unsurlar ile tamamlanması fayda sağlayacaktır.

3.3. Çocukluk Döneminde Okuma Alışkanlıkları

Okuma eylemi, bir bireyin karakterini ve bakış açısını geliştiren önemli faktörler arasında yer almaktadır. Birey, okuma eylemi ile gelişerek özgün ve eleştirel bir düşünce tarzına sahip olmaktadır. Okuma alışkanlığı, okuma eyleminden zevk alarak bu eylemi yaşam boyu sürdürülebilmesi sonucunda devamlılığı sağlanarak edinilen bir beceridir. Okuma eylemi, bireylerin yaratıcılığını geliştiren olaylar üzerinde analitik düşünmesini ve neden-sonuç ilişkisi kurmasını kolaylaştıran aynı zamanda temel ve okuryazarlık becerilerini edinmesini sağlayan gelişim sürecinin önemli bir unsurudur.¹²⁹

Okuma eylemi “etkin” olmayı gerektirmektedir ve kitle iletişim araçlarının “edilgen” bir davranış olması, bahsedilen eylemi engelleyen nitelikte olduğu düşünülmektedir.¹³⁰ Dijital çağda yaşayan bireylerin çevrelerinde bulunan kitle iletişim araçları tarafından birçok uyarıcı ile okuma eylemini sürdürebilmeleri güçleşmektedir. Okuma eylemi devamlılığının sağlanmaması durumunda ise okuma alışkanlığı

¹²⁸Gizem Sağlam Etilan ve Feran Aşur, “Evrensel Tasarım İlkeleri Doğrultusunda Çocuk Oyun Alanlarının Engelli Çocuklar Tarafından Kullanılabilirliğinin İncelenmesi: Van İli Örneği”, *ISPEC Tarım Bilimleri Dergisi*, 5, 2 (2021), s. 334.

¹²⁹Ebru Hasibe Tanju, “Çocuklarda Kitap Okuma Alışkanlığına Genel Bir Bakış.”, *Aile ve Toplum*, 6, 22 (2010), s. 31.

¹³⁰Özgül İnce Samur, “Türkiye’deki ve Dünya’daki Çalışmaların Tanıklığında “Okuma Kültürü”, *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 22 (2014-2), s. 181.

gelişmemekte ve toplumun okuma kültürünün gelişim düzeyi de bu duruma bağlı olarak etkilenmektedir.

Türk toplumunun edebi geçmişi incelediğinde, topluma ait kültürü nesilden nesille aktarmaya devam edecek nitelikte olan çocuklar için kaleme alınan eserlerin azlığı dikkat çekmektedir. Geçmişte, toplumumuzda kültür aktarımı sözlü iletişim yoluyla gerçekleştirilirken Avrupa’da daha çok yazılı metinler ile aktarılmaktadır ve bu durum okuma alışkanlığı edinmede önemli bir etkidir. Bireyin okuryazarlık becerisini edinmesi; yazılanı okuması, okuduğunu anlaması ve anladığını yazabilmesi sonucunda gerçekleşmektedir ve söz konusu beceri, kültürün yazılı aktarımı ile toplumu geliştirerek okuryazarlık oranını yükseltecek niteliktedir.¹³¹ Okuma alışkanlığı kazanımı ile çocuklara; bilişsel gelişim, anadilini doğru ve yeterli kullanım, kelime dağarcığının zenginleşmesi, sağlıklı ve güçlü bir birey olunması, iletişim becerisinin güçlenmesi ile eğitim ve öğretim başarısı konularının gelişiminde fayda sağlanmaktadır.¹³²

Bireyin okuma ve kütüphane alışkanlığı kazanımı, okuma eylemi ile gelişen ve aktarılan bir kültürdür. Çeşitli kültürel aktiviteler, okuma alışkanlığının edinilmesini desteklemek için toplum içerisinde bireylerin birbirine okuma kültürünü aktarmasına fayda sağlamaktadır. Örneğin, tarihi Orta Çağ dönemine uzanan okuma kulüpleri, bu kültürel aktiviteler arasında yer almaktadır. Gönüllülük esasına dayanarak düzenli aralıklarla bir araya gelen bu topluluklar; bireylerin okuma ile kütüphane alışkanlığını edinmesi ve gelişmesi, sosyalleşmesine bağlı olarak mental sağlığını koruması ve geliştirmesi, olaylara ve durumlara çok yönlü bakabilmesini desteklemektedir.¹³³

Samur, okuma alışkanlığı ile ilgili çalışmasının sonucunda “Bir toplumun yazılı kaynaklarının niteliği ve niceliği o toplumun kültürel birikimini de ortaya koyduğu belirtilmiştir.” bulgusu ile bir toplumda okuma kültürünün aktarılması için yazılı kaynağın önemini dile getirmektedir.¹³⁴

¹³¹Asiye Kakırman Yıldız, “Türkiye’de Okuma Alışkanlığı Kültürü için Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Anaokulu Kütüphanelerinin Gerekliliği”, *Milli Eğitim*, 208 (2015), s. 93.

¹³²Ayşe Gül Aksaçoğlu ve Bülent Yılmaz, “Öğrencilerin Televizyon İzlemeleri ve Bilgisayar Kullanmalarının Okuma Alışkanlıkları Üzerine Etkisi”, *Türk Kütüphaneciliği*, 21, 1 (2007), s. 6.

¹³³Bülent Yılmaz ve Emine Cengiz, “Okuma Kulüplerinin İşlevleri ve Okuma Kültürüne ve Alışkanlığına Etkileri”, *Yaşadıkça Eğitim*, 36, 2 (2022), s. 265.

¹³⁴İnce Samur, a.g.e., s. 181.

Çocukluk döneminde, çocuk ile kitap arasındaki etkileşimin sağlanmasıyla okuma alışkanlığı edinilmesi desteklenmektedir ve bu alışkanlık bir kültüre dönüşerek toplumun okuma oranını yükseltmektedir. Okuma eylemi, eğitim kurumları ile sınırlı kaldığında okuma alışkanlığına dönüşmesi için yetersiz kalmaktadır. Bu sebeple söz konusu eylemi; çocukların, ebeveyn ve sosyal çevrelerinde görerek alışkanlık edinmesi, okuma kültürüne sahip bir nesil yetiştirebilmeyi mümkün kılmaktadır.¹³⁵

Farklı sosyo-kültürel çevrede yer alan çocuklar, eğitim süreçleri boyunca eşit imkanlara sahip olamamaktadır. Okul öncesi dönemde çocukların, beyin gelişimi ve sinaptik iletimlerinin gerçekleşme oranının en yoğun ve çevresel etkilere en açık olduğu dönemdir. Dolayısıyla çocukların beyin gelişimi için önemli olan 0-6 yaş döneminde, çocuklara eşit fırsatlar sunulmaya çabalanması, aradaki sosyo-kültürel farkı kapatmaya yararlı olacaktır.¹³⁶ Çocukların kendi becerileri ile birçok şeyi yapabileceklerini farkında olmalarına olanak sağlamak, topluma özgüvenli ve üretken bireyler kazandırmaktadır. Çocukların algılarının açık olması ile öğrenme hızları göz önünde bulundurularak öğrenim ve gelişimin yüksek olduğu bu dönemde, onlara eşit fırsatların sunulduğu mekanlar tasarlanması gelişim düzeylerini yükseltmektedir.

Çocukluk dönemi, okuma ve yazma becerilerinin gelişerek okuma alışkanlığının temellerinin atıldığı en etkili dönemdir ve bu sebeple toplumumuzun okuma alışkanlığı edinme düzeyini yükseltecek olursak bu durumu erken yaşlarda çözmek faydalı olacaktır. Okuma alışkanlığı edinimi ve geliştirilmesinde etkisi olan ebeveyn, okul ve kütüphane faktörleri; çocukların fikir üretme becerilerini geliştirerek iletişim becerilerini kuvvetlendirmektedir.

Literatürde yapılan kapsamlı araştırmalar sonucunda; okul öncesi dönemde okuma alışkanlığı edinen çocukların, kelime haznesi geniş, yaratıcı düşünme becerisi kuvvetli ve buna bağlı olarak iletişim becerilerinin gelişim düzeyi yüksektir. Çocukların, erken yaşta kitap ile tanışması, gelecekteki akademik ve sosyal hayatını olumlu etkilemektedir. Çocukların birincil sosyal çevresi olan ebeveyn, bu süreçte çocuklarına rol model olarak okuma alışkanlığı edinilmesine destek olması, çocuklar için öncelikli

¹³⁵Kakırman Yıldız, a.g.e., s. 94.

¹³⁶Kakırman Yıldız, a.g.e., s. 95-96.

etkendir.¹³⁷ Çocukların bir diğer yakın sosyal çevresi arasında kütüphaneler de yer almaktadır. Çocuk kütüphaneleri, çocukları kitap ile tanıştırmaktadır ve çocukların okuma alışkanlığı edinmesini sağlayarak toplumun okuma kültürü seviyesini yükseltecek mekanlardır.

3.4. Çocuk Kütüphaneleri Kapsamında Kör veya Az Gören Çocukların Gelişimi

Çocuklar, temel ve motor becerilerinin büyük bir kısmını 0-6 yaş aralığında edinmektedir. Okul öncesi dönem olarak adlandırılan bu yaş aralığında, çocuklar bilgi birikimleri edinerek çocukluk döneminin devamında öğrenimlerinin üzerine inşa ederek gelişmeye devam etmektedir.¹³⁸ Bu sebeple çocukluk döneminde, çocukların okuma alışkanlığı edinmede zemin oluşturmanın faydalı olacağı düşünülmektedir. Çocuk kütüphaneleri ise okuma alışkanlığı edinmeyi destekleyecek hizmetleri ile söz konusu öğrenim zeminini oluşturmayı sağlamaktadır.

Çocuklar okuma eylemini deneyimlemeden önce, okuma isteği ve okuma sevgisini kazanmalıdır.¹³⁹ Çocukluk döneminde, çocukların okuma isteği ve sevgisini öncelikle rol modellerinden görerek kazanmaktadırlar. Çocukların yakın çevresindeki bilgi okuryazarları, bu kazanım sürecinde rehberleri olarak nitelendirilebilmektedir. Çocukların bulunduğu alanlarda kitapların yer alarak göz önünde olması ve ebeveynlerin, evlerinde çocuklar için bir kitaplık oluşturması çocuklarda okuma isteğini yaratmaktadır. Çocukluk döneminde rehberleri, çocukların yanında okuma eylemini gerçekleştirerek ve onlara kitap hediye ederek bir kitaba sahip olma hissi ile okuma sevgisini aşılama önemli bir rol oynamaktadır.

Okuma isteği oluşan ve okuma sevgisi kazanan çocukların, okuma alışkanlığı edinme sürecince bir sonraki aşama ise okuma becerisi edinmeleridir. Okuma becerisi, bilişsel gelişimle birlikte diğer tüm öğrenim alanlarında gelişimi destekleyen bir

¹³⁷Tanju, a.g.e., s. 30.

¹³⁸Kakırman Yıldız, a.g.e., s. 97.

¹³⁹Tuncay Türkbën, "Çocuk Kütüphanelerinin Okuma Alışkanlığı Üzerindeki Etkilerinin Öğretmen Adaylarının Görüşleri Doğrultusunda İncelenmesi", *Ekev Akademi Dergisi*, 23, 77 (2019), s. 365.

beceridir.¹⁴⁰ Okuma becerisi edinilmesi ve bu eylemin devamlılığının sağlanması sonucunda okuma alışkanlığı edinilmektedir. Kör veya az gören çocukların okuma alışkanlığı edinme sürecinde, birincil sosyal çevresi olan ebeveynleri başta olmak üzere, eğitim gördükleri kurum ve kütüphaneler önemli rehberlerdir.

Literatürde, gören ve görmeyen çocukların öğreniminin kalıcı bir hale geldiği dönemi konu alarak yapılan çeşitli araştırmalar; çocukların çevre ve deneyimlerinin öğrenim sürecinde oldukça etkili olduğunu göstermektedir. Eğitim kurumları ve kütüphaneler, hizmetleri arasında yer alan çeşitli programlar ile çocukların dil becerilerini geliştirmekte ve onlara kitap ile okuma sevgisi kazandırarak okuma alışkanlığı edinmelerini sağlamaktadır.¹⁴¹ Çocuk kütüphaneleri; okuma alışkanlığı edinme sürecinde, okuma kültürü zeminin okul öncesi dönemde oluşturulması ile gören ve görmeyen çocukların yaratıcı öğelerle birlikte kitapların, onların yaşam alanına sokulması gerekliliğini sağlayabilen mekanlardır.¹⁴²

Çocuk kütüphanelerinin bünyesinde yer alan kitap ve materyaller, niteliklerine ve hedef kitlesine uygun bir şekilde seçilerek sınıflandırılmaktadır. Özenle seçilmiş ve sınıflandırılmış çocuk kütüphaneleri koleksiyonları, gören ve görmeyen çocukların ilgisini çekerek onlarda okuma isteği ve merak uyandırmaktadır. Sunulan koleksiyonla birlikte mekânı daha da ilgi çekici hale getiren çocuk kütüphaneleri programları, çocuklara kütüphane sevgisi kazandırarak kütüphane kullanım alışkanlığı edinmelerine fayda sağlamaktadır.

Topluma nitelikli bireyler kazandırılabilmek için çocukluk döneminde olumlu kişilik özelliklerinin edinilmiş olması gerekmektedir. Çocukluk döneminde, gören ve görmeyen çocukların bir arada iletişim ve dil becerilerinin gelişimi için en yararlı aynı zamanda ilgi çekici ortam yaratılmalıdır. Çocuk kütüphaneleri, hizmet kapsamında yer alan faaliyetler ile söz konusu özellikleri barındırabilecek niteliğe sahiptir.

Çocuk kütüphaneleri dermesinde; kör veya az gören çocukların kullanımına sunulan koleksiyonlarda yer alan kitap ve materyaller, çocuklara iletişim ve özgüven

¹⁴⁰Tanju, a.g.e., s. 31.

¹⁴¹Mübeccel Gönen v.dğr., "Erken Çocukluk Döneminde Çocuk Kütüphanelerinin Rolü ve Önemi: Bir Kütüphane Programı Örneği", *Milli Eğitim*, 208 (2015), s. 76.

¹⁴²İnce Samur, a.g.e., s. 181.

konusunda destek verecek sanatsal etkinlikler, çocukların kitaplara merakla yaklaşmasını sağlayacak ve çocuklarda okuma isteği uyandıracak okuma saatleri gibi edebi etkinlikler, çocukların temel ve motor becerilerini geliştirerek sosyalleşmelerini sağlayabilecek atölye çalışmaları sonucunda çocukların dil becerileri gelişmektedir. Kör veya az gören çocuklar; bireysel eğitimleri, çevreden edinilen öğrenimler ve kütüphane kullanımını gibi faktörler ile iletişim ve dil becerileri gelişerek okuma ve kütüphane kullanım alışkanlığını edinmektedir.¹⁴³

Çocukluk dönemi, çocukların temel becerilerini edinerek topluma adaptasyon sürecini destekleyecek davranışları kazanma yönünden önemli bir dönemdir. Kör veya az gören bireylerin de gelişim sürecinin büyük bir kısmını oluşturan bu dönem, çeşitli etkinlikler ve programlar ile desteklenerek onların sosyal çevre edinmesinde etkin bir rol oynamaktadır. Etkinlik ve programların çeşitli olması, çocukların yaratıcı düşüncelerini destekleyerek hayal dünyalarını yönetebilmelerini ve neden-sonuç ilişkisi kurarak problemleri çözebilme yeteneklerini edinmelerini geliştirmektedir.¹⁴⁴

Kör veya az gören çocuklara sunulan eğitimler sonucunda elde edilen donanımlar ile toplumun geleceğini şekillendirecek nitelikli bireyler yetişmektedir. Kütüphanelerde sunulan çeşitli hizmetler, toplumsal hafızamızı geleceğe aktaracak çocukların iletişim becerilerini kuvvetlendirmekte ve temel becerileri edinmelerinde fayda sağlamaktadır.¹⁴⁵

Çocukların öğrenimlerini destekleyecek kurumlar, eğitim ile eş zamanlı olarak kör veya az gören çocuklara sosyalleşme imkânı sunmaktadır. Okul, kütüphane ve okul öncesi eğitim kurumları gibi mekanlar, çocukların temel becerileri edinerek gelişmesi ile onlara sosyal bir çevre sağlamaktadır. Kör veya az gören çocukların sosyal çevrelerinin çeşitli olması, toplumsal ilişkilerini olumlu yönde etkilemektedir. Söz konusu dönem, bireylerin geleceğini şekillendirecek nitelikler kazanmalarında etkin bir rol oynamaktadır.¹⁴⁶

¹⁴³ G.S. Elfimova, "Outreach and Promotion of Braille Reading and Writing in Russia and Abroad", *Bibliotekovedenie [Russian Journal of Library Science]*, 13 (2012), s. 88-90.

¹⁴⁴ Kakırman Yıldız, a.g.e., s. 95.

¹⁴⁵ Sinan Güneş, *Çocuk Kütüphanelerinde Okul Öncesi Dönem için Hizmet Modeli*, (Yüksek Lisans tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2021, s. 49.

¹⁴⁶ Nilay Cevher, *Ankara'daki Halk Kütüphanesi Çocuk Bölümlerinin Çocukların Okuma Alışkanlığındaki Rolü*, (Yüksek Lisans tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2015, s. 45.

Çocukluk döneminde sağlıklı ve devamlı bir kütüphane deneyimi, gören ve görmeyen bireylerin akademik ve sosyal hayatını olumlu yönde etkilemektedir. Çocuk kütüphaneleri, düzenlediği etkinlik ve programlar ile çocukların dikkatini çekerek bir arada bulunmaları sağlayarak sosyalleşmelerini desteklemektedir.¹⁴⁷ Kütüphane hizmetleri kapsamında ücretsiz etkinlik ve programlar sunulmaktadır ve bu sunulan hizmetler kütüphanelerin, çocuklar için bir sosyalleşme merkezi olduğunun göstergesidir.¹⁴⁸ Türkiye’de çocuk kütüphaneleri tarihi ve gelişimi göz önünde bulundurulduğunda, söz konusu kurumların sosyalleşme merkezi olarak nitelendirilmesi bireylerin gelişim dönemi sürecinde kütüphanelerin önemini vurgulamaktadır.

Çocukluk dönemi, temel ve motor becerileri ile okuryazarlık becerilerini edinmeleri, bireylerin kalıcı davranışlarının belirlenmesi ve gelişmesi yönünde etkin bir dönemdir.¹⁴⁹ Çocukluk döneminde edinilen bilgi ve becerilerin büyük bir kısmı, ebeveynlerden kazanılmaktadır. Çocuklar, çevresinde gözlemlendiği davranış ve tutumları taklit ederek bireysel niteliklerini oluşturmaktadır. Kör veya az gören çocukların birincil sosyal çevresini oluşturan ebeveynler ise çocuklar için rol model olmaktadır. Çocukların eğitim sürecinde tutum ve davranışlarının şekillenmesinde etkisi bulunan sosyal çevresinin bir parçası olan çocuk kütüphanelerinde, çocuklarla birlikte ebeveynlerine de sosyalleşme imkânı sunulmaktadır.¹⁵⁰ Kör veya az gören çocukların kütüphane ve okuma alışkanlığı kazanması yönünde ebeveynler önemli bir unsurdur. Bunun sebebi, ebeveynlerin kütüphane ve okuma kullanım alışkanlıkları, onları rol model olarak tanımlayan çocuklarına aktarılmasıdır. Ebeveynlerin yönlendirmesi üzerine davranışların kazanılması göz önünde bulundurulduğunda ise çocuklara aktarılacak bir alışkanlık olmadığında çocukların bu beceri ve yetenekleri geliştirmesinin güç olacağı düşünülmektedir.

Kör veya az gören çocukların beceri ve alışkanlık kazanımını destekleyenler, onların ilgi ve ihtiyaçlarına uygun sosyalleşerek öğrenim sağlayabilecekleri bir ortam hazırlamaktadır. Yaşam boyu devam eden sosyalleşme kavramı, bireyin üyeliğini kazanacağı sosyal çevresi ile kitle iletişim araçları desteğiyle içinde bulunduğu toplumun

¹⁴⁷Cevher, a.g.e., s. 35.

¹⁴⁸Cevher, a.g.e., s. 70.

¹⁴⁹Hatice Ergin, “Okul Öncesi Dönemde Bloom’un Bilişsel Alan Sınıflandırmasını Kullanarak Çocukların Düşünme Becerilerinin Geliştirilmesi”, *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (2005), s. 95.

¹⁵⁰IFLA, “Bebekler ve Küçük ...”.

kültürünü öğrenerek toplumsal kimliğin oluşması ve biçimlendirilmesi olarak tanımlanabilmektedir. Sosyalleşme merkezi olarak nitelendirilebilecek kütüphaneler ise öğrenilen kültürün nesilden nesille aktararak devam etmesinde rolü olan mekanlardır.¹⁵¹

Kör veya az gören çocukların kütüphaneler yoluyla okuma alışkanlığı kazanması, ebeveynlerin bu konuda bilinçlenerek sergilediği davranışlar ile doğru orantılıdır. Kör veya az gören çocukların ebeveynleri, okuma ve kütüphane alışkanlığı kazanımını desteklemek amacıyla nasıl bir yol izlemesi gerektiği konusunda bilinçlendirilmelidir. Ebeveynin bir kütüphane alışkanlığı mevcutsa hiç kuşkusuz çocuğu da bu alışkanlığı edinecektir. Bu sebeple kütüphanelerin amaçlarından biri, ebeveyni kütüphaneye davet etmek olmalıdır. Bununla birlikte kör veya az gören çocuklar, ebeveynlerinin önem vermiş olduğu okuma eylemini farkında olmadan kütüphaneler yoluyla alışkanlık edinecektir. Kör veya az gören çocukların ebeveynleri, okuma alışkanlığı ile yardımcı teknolojilerin doğru ve yeterli kullanımı konusunda eğitilmelidir. Yardımcı teknolojilerin doğru ve yeterli kullanımı eğitimi ile okuma eyleminin önüne geçilmemesi sağlanacaktır. Kör veya az gören çocukların eleştirel düşünme ile okuduğunu anlama becerisi kazanımı için ebeveynler tarafından kütüphane programları takip edilerek kütüphane alışkanlığı kazanımı desteklemesi faydalı olacaktır.¹⁵²

NFB, kör veya az gören çocukların ebeveynlerinin desteklenmesi yönünde çalışmaların yapıldığı Ulusal Kör Çocukların Ebeveyn Örgütü'nü (NOPBC) bünyesinde barındırmaktadır. 1983 yılında kurulan NOPBC'nin amacı; kör veya az gören çocuklar için evde ve sosyal hayatta fırsatlar sunmak, ebeveynlere bilgi ve destek sağlamak, ebeveynler arasında bilgi ve deneyim paylaşımını kolaylaştırmak, ebeveyn ve çocukları için mevcut kaynakları geliştirmek olarak sıralanabilmektedir.¹⁵³

Kütüphaneler, gelişen teknoloji ile çeşitli iletişim kanalları aracılığıyla ebeveynlere hizmetlerini duyurarak faaliyetlerinden haberdar etmektedir. Çocuk kütüphaneleri ise

¹⁵¹Cemal Baltacı ve Meryem Tuna Uysal, "Türkiye'de Bir Siyasal Sosyalleşme Aracı Olarak Ders Materyali: İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Üzerine Bir İnceleme", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17, 3 (2012), s. 178.

¹⁵²Katrancı ve Yetgin, a.g.e., s. 1834-1835.

¹⁵³National Federation of the Blind: National Organization of the Parents of Blind Children, "Who We Are", <https://nopbc.org/who-we-are> [Erişim tarihi: 20.05.2023].

ebeveyn ve çocuklarının bir arada sosyalleşebileceği etkinlik ve programları, bu kanallar ile duyurmaktadır.

Çocuklar sosyal bir ortamın yanı sıra beceri ve alışkanlıklarını öğrenme faaliyetleri yardımıyla kazanmaktadır. Öğrenme, bireylerin yaşantıları sonucu davranışlarında meydana gelen oldukça uzun süreli değişimler olarak tanımlanmaktadır ve öğrenme faaliyetleri de bireyin beceri ile yeteneklerini edinmesi ve geliştirmesi nedeniyle başvurulan çeşitli öğrenme eylemleridir. Hızla değişen teknoloji ile gelişen çağa ayak uydurma zorunluluğu, öğrenme faaliyetlerinin devamlılığını gerekli kılmaktadır ve bununla birlikte bireylerin, teknolojik yenilikleri takip etmesi ile öğrenme faaliyetleri yaşamları boyunca devam etmektedir.¹⁵⁴

Öğrenme faaliyetleri, sosyal çevre ile gerçekleşir ve bireylerin sosyal çevresi kapsamında kütüphaneler yer almaktadır. Teknolojiyi takip eden kütüphaneler, çeşitli faaliyetler ile bireylerin öğrenmelerini desteklemektedir. Teknolojik yeniliklerin beraberinde getirdiği dijital çağ ile kütüphaneler faaliyetlerini geliştirerek çağa uyum sağlar nitelikte hizmetler sunmaktadır. Dijital çağda doğan çocuklar için çocuk kütüphanelerinde gelişmiş hizmetlerin sunulması, onların kütüphaneyi ilgi çekici mekanlar olarak görmesini sağlamaktadır.

Çocuk kütüphaneleri hizmetleri, çocukların temel ve iletişim becerilerinin edinilmesini sağlayarak bilişsel gelişimi de desteklemektedir. Teknolojik gelişmeler sonucunda bulunduğumuz çağ ile çocukların bilişsel gelişimi dijitale daha yatkın bir hale gelmiştir ve çocuklar, dijital düşünmeye, üretmeye ve davranmaya başlamıştır. Bulduğumuz çağa uyum sağlayabilmek için ise okul öncesi dönem sürecinde teknolojik gelişim bir ihtiyaçtır.

Çocuk kütüphaneleri, gelişen teknolojik çağla birlikte hizmetlerini dijital iletişim kanalları ile duyurarak kullanıcılarını haberdar etmektedir. Çocuk kütüphaneleri hizmetlerinde, dijitalin yaygın olması ile oluşabilecek olumsuzluğun önüne geçebilmek için sunulan bilgi okuryazarlığı hizmeti sonucunda çocukların teknolojinin içinde yer

¹⁵⁴Enver Özkalp v.dğr., “Öğrenme”, *Davranış Bilimlerine Giriş* içinde, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2002, s. 227.

almasıyla birlikte doğru ve yanlış bilgiyi ayırt etmesini ve bilgi teknolojilerini kullanma becerisi edinmesini sağlamaktadır.

Çocuklara teknoloji yardımı ile sunulan çeşitli hizmetler arasından bir örnek verecek olursak gezici çocuk kütüphaneleri bu alanda önemli bir yere sahiptir. Örneğin bir gezici çocuk kütüphanesi olarak bilinen Netti Nysse, Tampere Şehir Kütüphanesi tarafından 2001-2014 yılları arasında sunulan teknolojik alt yapısı kuvvetli olan mobil kütüphane niteliğinde Finlandiya’da bulunan bir otobüs hizmetidir. Otobüsün arka tarafında bir çocuk bölümü yer almakta ve halka verilen bu hizmetin bir kısmı çocuklara sunulmaktaydı.¹⁵⁵ Gezici çocuk kütüphaneleri, teknolojinin de yardımı ile daha fazla çocuğa hitap ederek çocukların iletişim ve bilgi teknolojilerini kullanma becerilerini geliştirmektedir.

Çocukluk dönemindeki dezavantajlı çocuklar için teknoloji büyük bir önem arz etmektedir. Örneğin, çocuk kütüphanelerinde sesli ve elektronik kitap veya ekran büyüten cihazların eksikliği bulunmaktadır. Çocukların, çocuk kütüphaneleri hizmetlerinden eşit bir şekilde yararlanabilmesi ve erişilebilir çocuk kütüphanelerinin yaygınlaşabilmesi için dünyadaki uygulamalar takip edilerek nitelikli hizmetlerin okuyuculara sunulması faydalı olacaktır.¹⁵⁶

Kör veya az gören çocukların çocuk kütüphaneleri kapsamında gelişimi, ebeveynlerin bilinçlendirilmesi ve teknolojinin yakından takip edilmesi ile gelişim evrelerini olması gereken süre zarfında tamamlamasını mümkün kılmaktadır. Ayrıca eşit fırsat ve imkanlar sunan kütüphanelerin desteğiyle gören ve görmeyen çocukların bir arada programlarda yer alarak sosyalleşmesi, kör veya az gören çocukların beceri kazanımını hızlandırmaktadır. Bilinçli ve farkındalık sahibi olan kör veya az gören çocukların ebeveynleri, çocukların gelişiminde büyük rol oynadığı gibi onlara okuma ve kütüphane alışkanlığı kazandırmada büyük katkısı olan rol modellerdir.¹⁵⁷

¹⁵⁵IFLA, “Bebekler ve Küçük...”.

¹⁵⁶Güneş, a.g.e., s. 137.

¹⁵⁷Lapeniene Asta, “Dynamics of Development of Body Cognition Through Artistical Expression of Blind and Low Vision Children”, *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference*, 3 (2021), s. 129-130.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ARAŞTIRMADA EDİNİLEN BULGULAR VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırma sınırlılıkları kapsamında, Türkiye’de bulunan kütüphaneler arasında kör veya az gören çocuklara hizmet veren kütüphaneler ve hizmetleri Tablo 1.1. ve Tablo 1.2.’de yer almaktadır. Bahsedilen kütüphanelerin sunduğu hizmetler ve devamlılığı ile ilgili verilerin bulunduğu tablolar doğrultusunda, bu araştırmanın sınırlılıkları içerisinde yer almama sebepleri ayrıca ilgili başlığın altında açıklanmıştır.

Tablo 1.1. ve Tablo 1.2. çerçevesinde, bahsedilen kütüphanelerde kör veya az gören çocuklar için daha önce hizmet verilmişse de şu an bu hizmetin devamlılığı bulunmamaktadır. Bu kütüphanelerin arasında, hizmeti hiçbir zaman bulunmamış ancak dermesinde kör veya az gören çocuklar için sesli, Braille veya elektronik kitap bulunan ile sadece kullanıcısı bulunan ancak bu kullanıcıya hizmet verilmeyen kütüphaneler bulunmaktadır. Aynı zamanda hizmetlerin sadece on-line olarak verildiği kütüphaneler de bu araştırmanın sınırlılıklarına dahil edilememiştir. Buna ek olarak, ülkemizde yaşanan deprem dolayısıyla ilgili bölgelerdeki ulaşılamayan kütüphaneler de bu araştırmaya dahil edilememiştir.

Araştırmanın sınırlılıklarına uygun olan İBB Sesli Kütüphane, Türkiye genelinde kör veya az gören çocuklara en iyi hizmet veren kurumdur. Araştırmanın amacı ve önemi doğrultusunda, İBB Sesli Kütüphane bünyesinde görevli bir kütüphaneci ile yarı yapılandırılmış mülakat gerçekleştirilmiştir. Bu mülakat neticesinde; söz konusu kütüphanede, “kör veya az gören çocuklar için verilen hizmetler ve nasıl yararlanıldığı, bu hizmetlerin çocukların gelişimini nasıl etkilediği, kütüphanelerin kör veya az gören çocukların desteklemesindeki rolü” problemleriyle ilgili sorular ve yanıtları ortaya konularak değerlendirilmiştir. Araştırmanın kapsamını destekleyen mülakat soruları; birbirini tamamlayan farklı birimlerden oluştuğu göz önünde bulundurularak kategorize edilmiştir. Kategorize edilen mülakat soruları için oluşturulan her bir kategori, modül olarak adlandırılmıştır. Her modülde yer alan farklı birimlere ait sorular ise bileşen olarak belirlenmiştir. Mülakat yapılan kütüphaneci, çalışmada “katılımcı” olarak kodlanmıştır.

Tablo 4.1.'de, kör veya az gören çocukların gelişiminin desteklenmesinde çocuk kütüphanelerinin vermiş olduğu hizmetleri kapsayarak hazırlanan mülakat sorularına ilişkin belirlenen modül ve bileşenler gösterilmektedir.

Tablo 4.1. Kör veya az gören çocuklar için verilen çocuk kütüphanesi hizmetlerine ilişkin modül ve bileşenler

MODÜLLER	BİLEŞENLER
Modül 1: Kütüphanecinin eğitim durumu	Kütüphanecinin üniversite eğitimi
	Kör veya az gören çocuklarla ilgili kütüphanecinin eğitimi
Modül 2: Kütüphane hizmetleri	Kütüphanenin hizmetleri
	Kütüphane hizmetlerini veren kütüphane personelleri
Modül 3: Kütüphanenin yurt içi ve yurt dışı kurum ve kuruluşlar ile ilişkisi	Yurt dışındaki programların takibi
	Ulusal ve uluslararası kuruluşların takibi
	Diğer kurumlarla iş birliği
Modül 4: Kütüphane dermesi	Kütüphane koleksiyonları
	Kör veya az gören çocukların talebi üzerine kitap üretimi
	Kütüphane dermesi ve yardımcı teknoloji yeterliliği
Modül 5: Kütüphanedeki yönlendirme ve eğitimler	Yardımcı teknolojilerin eğitimi
	Kütüphane içerisindeki yönlendirmeler
	Dokusal becerilerin desteklenmesi

Modül 6: Kör veya az gören çocukların becerilerinin desteklenmesi	Sosyal becerilerin desteklenmesi
	Braille okuryazarlık becerisinin desteklenmesi
	Okuma ve kütüphane alışkanlığı kazanımı
Modül 7: Kütüphanede bütünleştirici uygulamalara yer verilmesi	Bütünleştirici uygulamalara yer verilmesi
	Bütünleştirici uygulamaların beceri kazanımına etkisi
Modül 8: Kütüphanenin erişilebilirliği	Kütüphanenin hizmetlerinin erişilebilirliği
	Kütüphanenin fiziksel erişilebilirliği
	Kütüphanenin kaynak problemi
Modül 9: Kör veya az gören çocukların ebeveynlerinin desteklenmesi	Ebeveynlerin sosyalleşmesi
	Ebeveynlerin kütüphaneye davet edilmesi
	Ebeveynlerin ulaşabileceği kanallar
	Ebeveynlerin gelişiminin desteklenmesi

Modül 1: Kütüphanecinin Eğitim Durumunun Değerlendirilmesi

Katılımcıya bu bölümde, mezun olduğu alan ile kör veya az gören çocuklarla atölye veya çalışma yapabilmek adına almış olduğu eğitim bilgileri soruldu. Her bir soruya ilişkin bileşenler oluşturuldu. Katılımcıya yöneltilen iki soru doğrultusunda, kütüphanecinin eğitim durumu modülü altında “kütüphanecinin üniversite eğitimi” ve “kör veya az gören çocuklarla ilgili kütüphanecinin eğitimi” bileşenlerinin yer aldığı tablo ve yanıtların değerlendirilmesi aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4.2. Kütüphanecinin eğitim durumu

Modül	Bileşenler
Kütüphanecinin eğitim durumu	Kütüphanecinin üniversite eğitimi
	Kör veya az gören çocuklarla ilgili kütüphanecinin eğitimi

Kütüphanecinin üniversite eğitimi:

Kütüphanecinin eğitim durumu modülü altında yer alan birinci sorunun bileşeni “kütüphanecinin üniversite eğitimi” durumunu kapsamaktadır. Katılımcı, Bilgi ve Belge Yönetimi bölümü mezunudur.

K1: “...İstanbul Üniversitesi Coğrafya bölümü okudum, sonrasında Bilgi ve Belge Yönetimi okudum, haricen de Coğrafya bölümünde yüksek lisans yaptım ve sonrasında da Fotoğrafçılık ve Kameramanlık bölümünü okudum, mezun olduğum bölümlerim bunlar...”

Kör veya az gören çocuklarla ilgili kütüphanecinin eğitimi:

Kör veya az gören çocuklarla ilgili kütüphanecinin eğitimi, ikinci soru için belirlenmiş bileşendir. Katılımcı, kör veya az gören çocuklar alanında özel bir eğitim almamış ancak kendisini bulunduğu kurumda kişisel olarak geliştirmektedir.

K1: “...bu konuda özel bir eğitim almadım, İstanbul Büyükşehir Belediyesi öncesinde üniversitede çalıştım, onun öncesinde MEB’de öğretmenlik yaptım ve son 12 yıldır Kütüphaneler ve Müzeler Müdürlüğü bünyesinde görev yapmaktayım. Buranın adı 2016 yılında Körler Kütüphanesiydi. Buradaki hizmetlerin çeşitlendirilmesi adına bir proje yaptık. Hizmetlerimizi daha çok duyurmak ve erişilebilirlik adına birtakım programlar yaptık ve kütüphanenin adını değiştirmiş olduk...”

Katılımcıya eğitim durumu ile ilgili sorulan soruların yanıtları doğrultusunda; kütüphane personeli, kütüphanecilik mesleğinin edinildiği Bilgi ve Belge Yönetimi

bölümü mezunudur. İlgili kurumda olduğu üzere, belediye ve kent arşivlerinde Bilgi ve Belge Yönetimi mezunlarının görevli olması, kütüphane hizmetlerinin yeterliliği ve verimliliğini sağlayarak nitelikli bir kütüphane hizmeti ortaya konulmaktadır.¹⁵⁸

Katılımcıya kör veya az gören çocuklarla çalışabilme üzerine aldığı eğitim durumu sorusu yöneltildiğinde, bu alanda özel bir eğitim almadığı ancak kişisel bir gelişimin söz konusu olduğu yanıtı elde edilmiştir. Kütüphanelerde, kör veya az gören çocuklara davranış ve tutum konusunda yetkin bir kütüphaneci görev almalıdır. Kütüphanecilerin, kör veya az gören çocukların gelişimi ve onlarla kurulacak iletişim konusunda eğitilmesi faydalı olacaktır.¹⁵⁹

Edinilen bilgiler doğrultusunda, katılımcı kütüphanecilik alanında mesleki eğitimini almıştır aynı zamanda kör veya az gören çocuklar konusunda kendisini geliştirmiş ve geliştirmeye devam etmektedir.

Modül 2: Kütüphane Hizmetlerinin Değerlendirilmesi

Katılımcıya bu bölümde, kör veya az gören çocuklara yönelik kütüphanede ne gibi hizmetler verildiği ile hizmetleri veren kütüphane personellerine ilişkin sorular soruldu. Her bir soruya ilişkin bileşenler oluşturuldu. Katılımcıya yöneltilen iki soru doğrultusunda, kütüphane hizmetleri modülü altında “kütüphanenin hizmetleri” ve “kütüphane hizmetlerini veren kütüphane personelleri” bileşenlerinin yer aldığı tablo ve yanıtların değerlendirilmesi aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4.3. Kütüphane hizmetleri

Modül	Bileşenler
Kütüphane hizmetleri	Kütüphanenin hizmetleri
	Kütüphane hizmetlerini veren kütüphane personelleri

¹⁵⁸Bülent Yılmaz v.dğr., *Türkiye’de Belediye Kütüphaneleri ve Kent Arşivleri için Yönetmelik Taslakları ve Stratejik İlkeler Önerisi*, Hacettepe Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Ankara 2018, s. 10.

¹⁵⁹Cheadle, a.g.e.

Kütüphanenin hizmetleri:

Kütüphane hizmetleri modülü altında yer alan sorunun bileşeni “kütüphanenin hizmetleri” olarak belirlenmiştir. Katılımcının görevli olduğu kütüphanede kör veya az gören çocuklara yönelik; bilgi okuryazarlığı, teknoloji okuryazarlığı, ders ve sınav kaynakları erişimi, edebi ve kültürel kaynakların sunumu hizmetleri yer almaktadır. Kütüphanenin temel faaliyeti sesli ve elektronik kitap üretimidir. Bununla birlikte yardımcı teknolojiler ile kör veya az gören çocuklar desteklenmektedir ve onlara sosyalleşme ortamı sunulmaktadır.

K1: “...Bu projenin tohumları 1996-97 yılında atılıyor. Buradaki faaliyetler tamamen gönüllülük esasıyla sürdürülebilmektedir. İlk olarak Taksim’de Atatürk Kitaplığında bir odada, bir ses kabini ile hizmet vermeye başlanmıştır. Daha sonra 2006-2007 yıllarında ayrı bir müstakil binada kütüphane adı altında 8 kabin ile İBB olarak hizmete başladık. Son 12 yıldır da burada çalışma arkadaşlarımla beraber göreve devam etmekteyim. Gönüllülerin ayakta tuttuğu bir kütüphane olarak buranın temel faaliyeti sadece İstanbul değil, Türkiye genelinde üye olan kullanıcılarımıza hizmet vermektir. Bu hizmet kapsamında da üretilen kitaplar, tabii ki ISBN’e sahip kitapları, kanun kapsamında okutma hakkımız var. 5846 yasalı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu maddesince her kitabı telif hakları yasası gereği okutabiliyoruz ve en az %40 görme engeli olan üyelerimizi bu kaynaklardan yararlandırıyoruz. Çünkü kanun bize bu şartlarda müsaade ediyor. Onun için de gerek belgelerini posta yoluyla gerek e-posta yoluyla ulaştıran görme engellilerimizi üye yaptıktan sonra kaynaklardan yararlandırıyoruz. Hizmetlerin çeşitlendirilmesi adına da yine proje kapsamındaki temel amaçlardan birisi buydu. Sadece sesli materyaller değil özellikle ilköğretim çağındaki çocuklarımızın eğitimlerine katkıda bulunmak amacıyla bir takım araç gereçler edindik. Ve beraberinde buraya erişebilecek durumda olan az görenler için de araç gereçleri çeşitlendirdik. Mesela Topaz isimli bir cihaz edindik ve dermemize kattık. Bu cihaz daha çok mikro yazıları bozmadan büyüten veya kontrast ayarlayabildiğimiz bir cihaz. Yani az görenler arasında renge karşı duyarlılıkları olanlar bulunuyor. Bazılarının kırmızı renk tonu, bazılarının da mavi renk tonunun daha ağır bastığı kaynakları görebilmesi mümkündür. Çalışma yapan arkadaşlarımıza görmelerine destek olacak bu imkânı sunuyoruz. Onun dışında da hizmetlerimiz sadece sesli kitap değildir. Türkiye’de görenlerin okuma yazma oranı ne ise bu durum görmeyenler için de aynıdır. Aslında toplumu bilinçlendirmek adına

topyekûn gelen bir kültür faaliyetinde bulunmamız, çalışma yapmamız gerekiyor. Braille alfabesi ile basılan kaynaklar hem ergonomik olarak makbul değil çok yer kaplıyorlar hem çok masraflıdır. O yüzden daha çok sesli kaynaklara, özellikle teknolojinin gelişmesiyle beraber elektronik kaynaklara yöneliniyor. Sesli kütüphanecilik de bu anlamda değişti. Önceden plaklar ve kasetlerle başlayan bu iş artık günümüzde elektronik ortamda, mobil uygulamalarla erişime sunuluyor. Proje kapsamında hizmetlerimizi daha kolaylaştırmak adına da önceden kaynaklarımızı kasetlere, CD/DVD'lere çekip Türkiye'nin her yerine ücretsiz bir şekilde çekip gönderiyorduk. Yine yaptığımız proje neticesinde hem IOS hem de Android kaynaklı mobil uygulamalarla ürettiğimiz kitapları erişime açtık. Aynı zaman da tabii sesli kütüphanemizin web sayfası var, web sayfası üzerinden de üye olan görmeyen arkadaşlarımız kaynaklara istediği zaman erişebiliyorlar. Aynı zamanda ihtiyacımız olan her kaynağı okutuyoruz. Yani akademik kitaplardan edebi kitaplara kadar, bir halk kütüphanesinde erişebileceğiniz her kitabı burada okutuyoruz. Üyelerimizin arasında bulunan çocuklar arasında akademik çalışmalara hazırlanan arkadaşlarımız da oluyor. Biz buradaki temel faaliyetlere ek olarak; belirli gün ve saatlerde, görme engelli çocukları buluşturmak veya alanında eğitim almış uzman eğitmen arkadaşlarla buluşturup kütüphanemizin odalarını ona göre tahsis edip çalışmalarına yönelik ortam sağlıyoruz. Hizmetlerimiz arasında en önemlisi, buradaki sosyal ortamı sağlamaktır. Kütüphanemizin hizmetleri sadece sesli kitap üretme ile sınırlı değildir, çocuklarımıza sosyalleşme ortamı da sunuyor...”

Kütüphane hizmetlerini veren kütüphane personelleri:

Kütüphanede kör veya az gören çocuklara hizmet veren kütüphane personellerinin bilgilerine ilişkin yöneltile sorunun bileşeni “kütüphane hizmetlerini veren kütüphane personelleri” olarak belirlenmiştir. İlgili kütüphanede, kör veya az gören çocuklara verilen hizmetler konusunda yetkin 3 kütüphane personeli bulunmaktadır.

K1: “...Şu an kütüphanemizde hizmetleri 3 çalışma arkadaşım ile yürütüyoruz. İş bölümü konusunda ise burada yürütülen her işi hepimiz biliyor ve birlikte yapıyoruz. İş sürecinde seslendirme kısmımız gönüllülerimiz tarafından yapılıyor. Dokunan kısım görmeyenler, hizmet veren kısım görenler. Gönüllülerin kayda alınması esnasında kayıt kabinlerimizde nasıl seslendirileceğine dair eğitimler veriyoruz. Seslendirilen kitaplar, ortak seçtiğimiz kitaplar ve tabii ki öncelikli olarak kullanıcıların talepleri oluyor. Okutulan kitaplar

bittiğinde onların montajı, düzenlemesi daha sonra işte mobil uygulamaya yüklemek ayrı bir iş. Buradaki arkadaşlar zaten bu sürece hâkim olduğu için çalışmaları birlikte yürütüyoruz...”

Katılımcıya kütüphanede kör veya az gören çocuklara yönelik sunulan hizmetler sorusu sorulduğunda, kütüphanenin temel faaliyetinin sesli ve elektronik kitap üretimi olduğu öğrenilmiştir. Kütüphanenin sadece bir okuma mekânı değil aynı zamanda kör veya az gören çocuklar için sosyalleşme mekânı olduğu vurgulanarak hizmetler arasında sıralanmaktadır. Yardımcı teknolojiler ile teknoloji okuryazarlığı ve verilen bütün hizmetler neticesinde bilgi okuryazarlığı kazanımı kütüphane hizmetleri arasında yer almaktadır. Kütüphanede kör veya az gören çocuklar için erken okuma yazma becerisi kazanımına teşvik, fırsat eşitliğinin sağlanması, yaşam boyu öğrenme ile nitelikli hizmet sunulması gerekmektedir. Kör veya az görenler için kütüphane materyali ve hizmetlerinde erişilebilirliğin sağlanması, çocukların beceri kazanımı ve gelişimine fayda sağlamaktadır.¹⁶⁰

Katılımcının bünyesinde yer aldığı kütüphanede, kör veya az gören çocuklar için hizmet veren personellerin yetkinliği sorusunun yanıtı neticesinde kütüphane görevlilerinin alanında yetkin personeller olduğu bilgisi alınmıştır. Kör veya az gören çocuklara hizmet veren kütüphane ekibinin bu alanda yetkin bir personel olması, çocukların beceri kazanımı ve gelişimini olumlu etkileyen bir unsurdur. Kütüphane personellerinin ilgili alanda gelişmeleri adına program ve eğitime katılmaları kütüphane, kütüphaneci ve kullanıcı yönünden faydalı olacaktır.¹⁶¹

Edinilen bilgiler doğrultusunda, katılımcının yer aldığı kütüphanede kör veya az gören çocukların gelişimi ve beceri kazanımını destekleyecek nitelikte hizmet verilmektedir. Kütüphane hizmetleri, kör veya az gören çocuklara hizmet verme konusunda yetkin personeller tarafından verilmektedir.

¹⁶⁰IFLA, “Bebekler ve Küçük...”.

¹⁶¹Razina Akhter, “Message to Children in Documents and Literature on Children’s Libraries and Librarians”, *Читальниця*, 36, 37 (2020), s. 57.

Modül 3: Kütüphanenin Yurt İçi ve Yurt Dışı Kurum ve Kuruluşlar ile İlişkisinin Değerlendirilmesi

Katılımcıya bu bölümde; kör veya az gören çocuklar için yurt dışında düzenlenen programların ve ulusal veya uluslararası kuruluşların takibi ile kör veya az gören çocuklara yönelik programların sunulması konusunda kurumlar ile iş birliğine ilişkin sorular soruldu. Her bir soruya ilişkin bileşenler oluşturuldu. Katılımcıya yöneltilen üç soru doğrultusunda, kütüphanenin yurt içi ve yurt dışı kurum ve kuruluşlar ile ilişkisi modülü altında “yurt dışındaki programların takibi”, “ulusal ve uluslararası kuruluşların takibi” ve “diğer kurumlarla iş birliği” bileşenlerinin yer aldığı tablo ve yanıtların değerlendirilmesi aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4.4. Kütüphanenin yurt içi ve yurt dışı kurum ve kuruluşlar ile ilişkisi

Modül	Bileşenler
Kütüphanenin yurt içi ve yurt dışı kurum ve kuruluşlar ile ilişkisi	Yurt dışındaki programların takibi
	Ulusal ve uluslararası kuruluşların takibi
	Diğer kurumlarla iş birliği

Yurt dışındaki programların takibi:

Kütüphanenin yurt içi ve yurt dışı kurum ve kuruluşlar ile ilişkisinin değerlendirildiği modülü altında yer alan birinci sorunun bileşeni “yurt dışındaki programların takibi” olarak belirlenmiştir. Katılımcı, yurt dışında düzenlenen program veya eğitimlerin takibi için yeterli zaman olmadığını, daha çok eğitimle ilgili konularda takip edebildiğini belirtmiştir.

K1: “...Programları takip etsek de şu an öncelikli olarak gereksinimlerini karşılamak durumunda olduğumuz için pek zamanımız olmuyor. Çünkü genelde hitap ettiğimiz kesim; şehir dışındaki kesimler için orta ve üst yaş grubu, İstanbul’daki hizmet verdiğimiz kesim için direkt erişebildiğimiz çocuklarımız genelde eğitim alan çocuklar olduğu için

daha çok eğitimlerine yönelik faaliyetleri takip ediyoruz ama her zaman daha iyisi için çabalamamız gerekiyor...”

Ulusal ve uluslararası kuruluşların takibi:

Katılımcıya, bileşeni “ulusal ve uluslararası kuruluşların takibi” olarak belirlenen soruda, kör veya az gören çocuklara hizmet eden ulusal ve uluslararası kuruluşları takibi sorusu yöneltildi. Katılımcı, bahsedilen NLS, NFB, UTOS, RNIB gibi kurumları takip etmemektedir.

K1: “...hayır, takip etmiyorum...”

Diğer kurumlarla iş birliği:

Kütüphanede, kör veya az gören çocuklar için programlar sunarken diğer kurumlar ile iş birliği konusunda bilgi alınmak amacıyla bileşeni “diğer kurumlarla iş birliği” olarak belirlenen soru soruldu. Katılımcıdan, bünyesinde yer aldığı kütüphane niteliğine benzer kütüphaneler ile iş birliği yapıldığı konusunda bilgi alınmıştır.

K1: “...yine bizim hizmetlerimize yakın hizmet veren kurumlarla belirli dönemlerde eşgüdüm toplantıları yaptığımız oluyor. Yaptığımız hizmetleri hem paylaşmak hem de daha çok kullanıcıya ulaşmak adına faaliyetlerimizi zaman zaman paylaşıyoruz. Mesela Boğaziçi Üniversitesi GETEM birimi ile dirsek temasımız çok sıkı, elektronik kaynak alışverişinde bulunuyoruz. Mesela onların sesli betimleme faaliyetleri olabiliyor üniversite kapsamında, o faaliyetlere bizdeki arkadaşları yönlendiriyoruz, beraber katılıyoruz. Hem burada gönüllülük faaliyeti yapan gören gönüllülerimizi daha çok farkındalık sağlamak adına hem de zaman zaman buradaki görmeyen çocuklarımızla buluşturup faaliyetlere katılmak üzere de programlarımız oluyor. Tabii ki sadece şehir içi değil şehir dışında da bazı kurumlarla bu tarz görüşmelerimiz oluyor karşılıklı olarak...”

Edinilen bilgiler doğrultusunda, katılımcının görevli olduğu kütüphanede öncelikli gereksinimlerin karşılanması dolayısıyla yurt dışında düzenlenen programlar takip edilememektedir ancak çocukların eğitimine yönelik faaliyetler takip edilmektedir. Katılımcı tarafından kör veya az gören çocuklara hizmet eden ulusal ve uluslararası kuruluşlar takip edilmemektedir. Kütüphanede, kör veya az gören çocuklar için program sunarken diğer kurumlar ile iş birliği yapılmaktadır. Benzer hizmet veren kurumlar ile iş

birliğinin amacı, kütüphanenin hizmetlerini paylaşarak daha çok kullanıcıya ulaşmak ve farkındalık sağlamaktır.

Kütüphane hizmetleri arasında, kör veya az gören çocuklar için yurt dışında düzenlenen programların takip edilmesi faydalı olacaktır. Dünya genelinde gerçekleşen programların takip edilmesi, kütüphane hizmetlerinin güncelliği ile yeni fikirleri uygulama konusunda kurumun yararına bir faaliyettir.¹⁶² Kütüphanecilerin; NLS, NFB, UTOS ve RNIB gibi kuruluşları takip etmesi hem kendilerini hem de buldukları kurumu geliştirmek adına faydalı olacaktır.¹⁶³ Kütüphanenin benzer nitelikteki kütüphaneler ile iş birliği yapması, çalıştığı kurumu en üst düzeye taşıyabilmek ve hizmetleri duyurmak adına yapılan bir faaliyettir.¹⁶⁴

Modül 4: Kütüphane Dermesinin Değerlendirilmesi

Katılımcıya bu bölümde; kütüphane dermesinde kör veya az gören çocuklar için bulunan koleksiyon bilgileri, çocukların talebine istinaden kitap üretimi ve kütüphane dermesi ile yardımcı teknolojilerin yeterliliği konusunda sorular soruldu. Her bir soruya ilişkin bileşenler oluşturuldu. Katılımcıya yöneltilen üç soru doğrultusunda, kütüphane dermesi modülü altında “kütüphane koleksiyonları”, “kör veya az gören çocukların talebi üzerine kitap üretimi” ve “kütüphane dermesi ve yardımcı teknoloji yeterliliği” bileşenlerinin yer aldığı tablo ve yanıtların değerlendirilmesi aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4.5. Kütüphane dermesi

Modül	Bileşenler
Kütüphane dermesi	Kütüphane koleksiyonları
	Kör veya az gören çocukların talebi üzerine kitap üretimi
	Kütüphane dermesi ve yardımcı teknoloji yeterliliği

¹⁶² IFLA, “Bebekler ve Küçük...”.

¹⁶³ Gerstenberger, a.g.e.

¹⁶⁴ Asiye Kakırman Yıldız, “Etkin ve Verimli Bir Kütüphane Yönetiminde Kütüphanecilerin Sahip Olması Gereken Temel Yetkinlikler”, *Kitaplara Vakfedilen Bir Ömre Tuhfe İsmail E. Erünsal'a Armağan* içinde, Ülke Kitapları, İstanbul 2014, s. 1163.

Kütüphane koleksiyonları:

Kütüphane dermesinin değerlendirildiği modülün altında yer alan sorunun bileşeni “kütüphane koleksiyonları” olarak belirlenmiştir. İlgili kurumun kütüphane dermesinde, kör veya az gören çocuklar için sesli, Braille ve dijital kitap koleksiyonlarının yer aldığı bilgisine ulaşılmıştır.

K1: “...dermemizde yaklaşık 6200 sesli kitabımız ve dijital kaynağımız mevcut. Braille kitaplarımız da var tabii ki ama Braille kitaplarımız dediğim gibi çok tercih edilen kitaplar değil. Ama genellikle okuma yazma çağında olan çocuklarımızın dokunsal pratiğini geliştirmek adına o kaynaklardan yararlandırıyoruz. Okuma yazma çağındaki çocuklar için hem Braille hem de Latin alfabeli kitaplarımız var. İBB olarak Türk ve dünya klasiklerinden belli kaynakları bastırarak bu kaynaklardan yararlandırıyoruz...”

Kör veya az gören çocukların talebi üzerine kitap üretimi:

Katılımcıya, “kör veya az gören çocukların talebi üzerine kitap üretimi” bileşeni ile kör veya az gören çocukların talebi doğrultusunda sesli, dijital veya Braille kitap üretimine ilişkin bir soru soruldu. Kütüphanede, kör veya az gören çocukların talebi doğrultusunda sesli ve dijital kitap ağırlıklı üretiminin yapıldığı bilgisi edinilmiştir.

K1: “...tabii ki sesli ve dijital kitap kaynakları üretiyoruz. Zaten buranın kuruluş amacı bu. Braille kitap üretimi yapılmıyor. Yine biz proje kapsamında kütüphane dermesi olarak bu kitapları dermeye dahil ettik. Az önce paylaştığım gibi çok tercih edilmiyor. Hem çok masraflı bir iş hem de şöyle söyleyeyim örneğin Sefiller kitabı 10 ciltten oluşmaktadır, öyle düşünün. Ama kütüphanemizde mevcut. Üretimi yapılmıyor. Çünkü bunları basmak tamamen ayrı bir iş, matbaa ile iş birliği yapılması gerekiyor. Bu basımla alakalı bir iş olduğu için böyle bir üretim mümkün değil. Biz üretimin dijital kısmındayız...”

Kütüphane dermesi ve yardımcı teknoloji yeterliliği:

Katılımcıya, “kütüphane dermesi ve yardımcı teknoloji yeterliliği” bileşeni ile bünyesinde yer aldığı kütüphanenin dermesinin ve yardımcı teknolojilerin yeterliliği konusunda soru soruldu. İlgili kütüphanede, dermenin ve yardımcı teknolojilerin mümkün olduğunca yeterliliğinin sağlandığını ancak gelişen teknoloji dolayısıyla takip

edilemeyen her gün için yetersiz kalma durumunun söz konusu olacağı bilgisi edinilmiştir.

K1: “...kaynaklarımız her zaman yetersiz. Çünkü teknoloji geliştikçe yakalayamadığımız her gün yetersiz kalıyoruz. Her yeni bir günde yeni bir ürün çıkıyor hayatlarını kolaylaştıracak ve bunlar ucuz ürünler değil. Erişimi kolay olmayan ürünler genellikle de yurt dışından edinilen ürünler olduğu için tabii ki kaynaklar yetersiz. Biz tabii asgari kaynakları kütüphanemizde mevcut tutuyoruz ama görmeyenlerin hayatını kolaylaştıracak çok kaynak var. Yardımcı teknolojiler olarak burada az görenlerin elektronik kaynaklardan yararlanmasını kolaylaştıran Topaz isimli bir ürünümüz var demiştik. Mikro yazıları büyüten aynı zamanda kontrast ayarlarının mümkün olduğu yani yazıları daha belirgin hale getiren bir cihaz. Bizim kütüphanemizde Braille klavye mevcuttur ve ihtiyaç halinde Braille klavyeleri kullanıyorlar ama yaygın olarak hepsinin akıllı telefonları ve tabletleri var. Telefonlarında ses dönüştüren programları mevcut olduğu için genellikle faaliyetleri telefon ve tablet üzerinden sağlıyorlar. Cihazlarında kurulu programlar ile her metni her sekmeyi sese dönüştürebilmek mümkün. Kütüphanemizde Braille yazıcımız da mevcut. Yine elektronik kaynaklar popüler olarak kullanılıyor ama ihtiyaç halinde okuma yazma seviyesinde olan veya 3-5 sayfalık bir notu olan öğrenci için biz onu Braille yazıcı ile çıkarabiliyoruz. Büyük baskılara olanak vermeyen ama küçük ihtiyaçları gideren bir cihazdır. Yani küçük notları özel termofom kağıtlar ile altı nokta esasına dayalı bir şekilde Braille alfabesi ile çıktı almamız mümkün. Diğer yardımcı teknolojilerimiz; kabartma cihazı, Braille daktilo, Braille yazma gereçleri, matematik ve geometri derslerinde şekilleri tanıma adına edindiğimiz geometrik şekilli materyaller mevcut. Bunlar üçgen daire gibi şekillerin kabartmalı ve 3 boyutlu halleridir. Bunlar, algılarının ve dokunsal duyularının gelişmesi ile şekilleri tanıyabilme adına ders kapsamında okullarında yardımcı olacak materyallerdir. İhtiyaç halinde çocuklar kütüphanemizde bulunan odalarda kullanıyorlar...”

Katılımcının yanıtları doğrultusunda, kütüphane dermesinde kör veya az gören çocuklar için uygun formda koleksiyonların yer aldığı aynı zamanda gerektiğinde kullanıcı talebi ile sesli ve dijital kitap üretildiği bilgisi alınmıştır. İlgili kütüphanede, kör veya az gören çocuklar için kütüphane dermesi ve yardımcı teknoloji yeterliliği mümkün olduğunca sağlanmaktadır ancak bulunduğumuz dijital çağın getirdiği yeniliklere

yetişebilmek pek mümkün olmaması nedeniyle yetersiz kalma durumu yaşanabileceği konusu katılımcı tarafından yorumlanmıştır.

Kütüphaneler bilgi sağlayıcı niteliktedir ve kör veya az görenlerin bilgi ihtiyacını karşılama amacıyla Braille, sesli ve dijital formda kitapları koleksiyonlarında bulundurmaları ile bilgiye erişimi desteklemektedir. Her kütüphanede, kör veya az görenlerin ihtiyacına yönelik uygun formda koleksiyonlara yer verilmesi ile dermenin şekillenmesi, hizmetin niteliğini artıracaktır. Kör veya az görenlerin talebine istinaden sesli, dijital veya Braille kitap üretimi ile erişilebilirlik desteklenmektedir. Kör veya az gören çocuklar için Braille kitap üretimi, onların erken yaşta okuma yazma becerisi kazanmasına fayda sağlayacaktır. Kör veya az gören çocuklar için eşit fırsat ve imkanlar sunulması amacıyla kütüphanelerde erişilebilirliğin sağlanmasını destekleyecek yardımcı teknolojilerin bulunması teknolojik bir ihtiyaçtır. Kütüphane dermesi modülünün değerlendirilmesi neticesinde, bilgi ihtiyacını karşılamak amacıyla kütüphane dermesi ve yardımcı teknolojiler ile koleksiyon ve materyallere erişimin sağlanması kör veya az gören çocukların gelişimini desteklemektedir.¹⁶⁵

Modül 5: Kütüphanedeki Yönlendirme ve Eğitimlerin Değerlendirilmesi

Katılımcıya bu bölümde, kör veya az gören çocukların yardımcı teknoloji kullanımını destekleyecek eğitimlere ve kütüphane içerisinde bağımsız hareket edebilmelerini sağlayacak yönlendirmelere ilişkin sorular soruldu. Her bir soruya ilişkin bileşenler oluşturuldu. Katılımcıya yöneltilen iki soru doğrultusunda, kütüphanedeki yönlendirme ve eğitimler modülü altında “yardımcı teknolojilerin eğitimi” ve “kütüphane içerisindeki yönlendirmeler” bileşenlerinin yer aldığı tablo ve yanıtların değerlendirilmesi aşağıda yer almaktadır.

¹⁶⁵Junaid Rayini, “Library and Information Services to the Visually Impaired Persons”, *Library Philosophy and Practice*, (2017).

Tablo 4.6. Kütüphanedeki yönlendirme ve eğitimler

Modül	Bileşenler
Kütüphanedeki yönlendirme ve eğitimler	Yardımcı teknolojilerin eğitimi
	Kütüphane içerisindeki yönlendirmeler

Yardımcı teknolojilerin eğitimi:

Katılımcıya, kütüphanede bulunan yardımcı teknolojilerin kullanımı konusunda kör veya az gören çocuklara eğitim verilmesi ile ilgili bileşeni “yardımcı teknolojilerin eğitimi” olarak belirlenen soru yöneltildi. Kütüphanede, önceden belirli bir kontenjana ulaşıldığında eğitim verildiği ancak artık eğitim konusunda İBB’nin çatısı altında özellikle bu konuya yönelik eğitim birimi oluşturulduğu için eğitim almak isteyen kullanıcıları ilgili birime yönlendirdikleri bilgisine ulaşılmıştır.

K1: “...ihtiyaç halinde belirli bir sayıya ulaştığımızda bilgisayar eğitimi veriyorduk. Bu iş için İBB’nin bir eğitim birimi var gerektiğinde oraya yönlendiriyoruz...”

Kütüphane içerisindeki yönlendirmeler:

Katılımcıya, bileşeni “kütüphane içerisindeki yönlendirmeler” olarak belirlenen soru ile kütüphane içerisinde kör veya az gören çocukların bağımsız hareket edebilmelerini sağlayacak yönlendirmelerin varlığı soruldu. Kütüphanenin mimarisinin yönlendirmelere uygun olmadığı ancak kütüphaneye gelen yolda hissedilebilir yüzeyin yer aldığı bilgisine ulaşılmıştır.

K1: “...Kütüphanemiz aslında görme engelli vatandaşlarımız için kurulmuş, dizayn edilmiş bir kütüphane değil. Burası 2 katlı tarihi bir konak. Kütüphanemiz, görme engellilerin gelip gitmesinden daha çok görenlerin görmeyenler için gelip faaliyette

bulunduğu bir kütüphanedir. Ama buraya gelen arkadaşlarımız bireysel eğitimler olarak özgür hareket edebilme yetisine sahip oluyor. Veya refakatçileriyle yani arkadaşlarıyla veya ebeveynleriyle gelen arkadaşlarımız da oluyor. Kütüphane içerisinde zaten görenlerden daha iyi bir şekilde kütüphaneyi kullanıyorlar. Kütüphane yolumuza gelen kabartmalı plakalar dışında kütüphane içerisinde özel ayarlanmış bir şey yok...”

Katılımcının yanıtları doğrultusunda, kör veya az gören çocuklar için kütüphanenin bağlı bulunduğu kurumun çatısı altında bir eğitim verilmesi sebebiyle kütüphane bünyesinde yardımcı teknolojilerin kullanımı konusunda bir eğitim verilmemektedir. Kütüphanenin tarihi bir bina olması nedeniyle mimarisinin kör veya az gören çocuklar için tasarlanmadığı bilgisi edinilmiştir.

Kör veya az gören çocukların kullandığı kütüphanelerin evrensel tasarım ilkelerine uygun bir şekilde tasarlanması gerekmektedir. Evrensel tasarım ilkelerine uygun tasarlanan kütüphanelerde yönlendirmelerin yer alması ile kör veya az gören çocuklar bağımsız hareket edebileceklerdir.¹⁶⁶ Kör veya az gören çocuklar için bağımsız hareket alanı sağlamak onların motor becerilerinin gelişmesini desteklemektedir.¹⁶⁷ Yardımcı teknolojiler ile kör veya az gören çocukların erişilebilirliği sağlanmaktadır. Kütüphanelerde, kör veya az gören çocukların materyal ve koleksiyonlara erişim yönünden bir engel teşkil edilmemesi amacıyla yardımcı teknolojilerin kullanımı konusunda eğitime ihtiyaç duyulmaktadır.¹⁶⁸

Modül 6: Kör veya Az Gören Çocukların Becerilerinin Desteklenmesinin Değerlendirilmesi

Katılımcıya bu bölümde; kütüphanede kör veya az gören çocuklar için okuma materyali dışında bulunan diğer materyaller, düzenlenen sosyal aktiviteler, Braille okuryazarlık becerisi kazanımı ile kör veya az gören çocukların okuma ve kütüphane alışkanlığı kazanımına ilişkin sorular soruldu. Her bir soruya ilişkin bileşenler oluşturuldu. Katılımcıya yöneltilen dört soru doğrultusunda, kör veya az gören çocukların

¹⁶⁶Melih Tuğtağ v.dđr., “Çocuk Kütüphanelerinde Nitelikli Koleksiyon Oluşturma”, *Çocuk Kütüphaneleri Çalıştayı (16-18 Kasım 2017)* içinde, 46-61, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2018.

¹⁶⁷Chamberlain, a.g.e.

¹⁶⁸Kori and Mulla, a.g.e., s. 235.

becerilerinin desteklenmesi modülü altında “dokunsal becerilerin desteklenmesi”, “sosyal becerilerin desteklenmesi”, “Braille okuryazarlık becerisinin desteklenmesi” ve “okuma ve kütüphane alışkanlığı kazanımı” bileşenlerinin yer aldığı tablo ve yanıtların değerlendirilmesi aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4.7. Kör veya az gören çocukların becerilerinin desteklenmesi

Modül	Bileşenler
Kör veya az gören çocukların becerilerinin desteklenmesi	Dokunsal becerilerin desteklenmesi
	Sosyal becerilerin desteklenmesi
	Braille okuryazarlık becerisinin desteklenmesi
	Okuma ve kütüphane alışkanlığı kazanımı

Dokunsal becerilerin desteklenmesi:

Katılımcıya; kütüphanede okuma materyali dışında bulunan dokunsal oyuncaklar, erişilebilir müzik materyalleri ile erişilebilir laboratuvarı “dokunsal becerilerin desteklenmesi” bileşenine ait soru soruldu. Kütüphanede, okuma materyali dışında dokunsal oyuncak ve materyallerin yer aldığı bilgisi edinilmiştir.

K1: “...Geometrik şekiller, abaküs, görmeyen çocukların kendilerinin şekil verebileceği lastikli materyaller mevcut. Gören ve görmeyen çocukların sosyalleşmesi adına dokunsal oyun olarak satranç var. Kütüphanede çocukların sosyalleşmesi için uygun bir ortam sağlanarak çocukların buluşup muhabbet edebileceği alan sunuluyor...”

Sosyal becerilerin desteklenmesi:

Katılımcıya, kör veya az gören çocukların sosyalleşmesi adına bir yaz programı düzenlenmesine ilişkin bileşeni “sosyal becerilerin desteklenmesi” olarak belirlenen soru yöneltildi. Kütüphanede, kör veya az gören çocukların sosyal becerilerinin desteklenmesi yönünde programlar düzenlendiği bilgisi alınmıştır.

K1: “...Evet daha önce yapmıştık. Piknik yaptık. Anadolu yakasında uçurtma müzesi var, oraya giderek orada çocuklar kendi uçurtmalarını yaparak uçurtma denemelerinde bulundu. Zaman zaman bu tür etkinlikler yapılıyor. Çocukların ihtiyaçlarına göre gelen talepleri değerlendiriyoruz. Yoğunluk ne istiyorsa mutlaka karşılanıyor. Mesela yakın gelecekteki programlarımızdan bir tanesi, temasta olduğumuz yazarlar ve şairler var. Şairlerin ve kullanıcılarımızın katıldığı, şairlerin kendi şiirlerini okuduğu, aynı zamanda görmeyenlerin şiir seslendirdiği hem dinleyici hem de katılımcı olacağı bir program düzenlemek üzereyiz. Bunun dışında yine gerçekleştireceğimiz programların arasında, bir ritim sanatçımız ile etkinlik planladık. Çocukların duyuşsal taraflarını geliştirmeye yönelik programları çeşitlendirmek adına bir program. Bunlar haricen yürüttüğümüz program oluyor. Onun dışında biz buraya gelen gönüllülerimizle de temas halindeyiz. Her meslekten, her yaştan gönüllülerimiz var. Örneğin gerçekleştireceğimiz programlar arasında görmeyen çocuklarımızın ağız ve diş sağlığı konusunda diş hekimi bir gönüllümüz var, bu konuda bir seminer yapacağız. Bunları takvimimize göre planladık, bu takvime göre hareket ediyoruz. Bunun dışında yine buraya gelen gönüllülük faaliyetinde bulunan bir yaşam koçumuz var. O arkadaşımızla yapmayı düşündüğümüz program da görme engellilerimiz için kişisel gelişim programları ile özgüven gelişimi için birtakım programlar hazırladık, uygulama takviminde gerçekleşmek üzere gününü bekliyor...”

Braille okuryazarlık becerisinin desteklenmesi:

Katılımcıya, kör veya az gören çocuklara Braille okuryazarlık becerisi kazandırmak adına düzenlenen programlar, bileşeni “Braille okuryazarlık becerisinin desteklenmesi” olarak belirlenen soru soruldu. Kütüphanede, Braille okuryazarlık becerisi kazandırma adına talep olmadığı için herhangi bir program düzenlenmemiştir.

K1: “...Hizmetler arz talep meselesi olduğu için bu konuda bir talep almadık. O yüzden yine işin dijital tarafındayız...”

Okuma ve kütüphane alışkanlığı kazanımı:

Katılımcıya, kör veya az gören çocukların okuma ve kütüphane alışkanlığı kazanımının desteklenmesi yönünde program ve etkinlik düzenlenmesine ilişkin bileşeni “okuma ve kütüphane alışkanlığı kazanımı” olarak belirlenen soru yöneltilmiştir. İlgili kütüphanede, kör veya az gören çocukların okuma ve kütüphane alışkanlığı kazanımını destekleyecek programlar düzenlenmektedir.

K1: “...İstanbul’da görme engelli okullarımız var. Örneğin Veysel Vardal Görme Engelliler Okulu’nda, çocukların yaş gruplarına göre belirlenen kitapların bulunduğu USB hazırlandı ve her öğrenci için içerisine kitap kondu. İBB olarak birtakım hediyelerle beraber görme engelli çocukların olduğu sınıflarda biz hediye olarak çocuklara sesli kitap dağıttık. Bu etkinlik, okuma alışkanlığı ve farkındalık kazandırmak aynı zamanda buradaki faaliyetlerden haberdar etmek için düzenlendi...”

Katılımcının yanıtları doğrultusunda, ilgili kütüphanede kör veya az gören çocukların dokunsal ve sosyal becerilerini destekleyen materyaller ile programlara yer verilmektedir. Aynı zamanda kör veya az gören çocukların okuma ve kütüphane alışkanlığı kazanımını destekleyen programlara da yer verildiği bilgisi edinilmiştir. Kütüphanede Braille okuryazarlık becerisi kazandırma adına bir talep olmadığı için bir program düzenlenmemektedir.

Kütüphaneler, kör veya az gören çocuklar için dokunsal kitap veya materyallere yer vererek dokunsal becerilerinin kazandırılmasını desteklemektedir. Dokunsal becerilerin gelişmesi ile çocuklar aynı zamanda okuma becerisini geliştirerek okuma alışkanlığı da kazanabilmektedir.¹⁶⁹ Kütüphanelerde dokunsal oyuncaklar ile kör veya az gören çocukların birbiriyle sosyalleşebileceği gibi gören ve görmeyen çocuklar da bir arada sosyalleşebilmektedir. Kütüphaneler, kör veya az gören çocuklar için sundukları alanlar ve düzenlenen programlar ile onlara sosyalleşebilme imkânı tanıyarak sosyal

¹⁶⁹Şupe, a.g.e., s. 175.

becerilerin kazanılmasına katkı sağlamaktadır.¹⁷⁰ Kör veya az gören çocuklar için Braille okuryazarlığı, okuma ve kütüphane alışkanlığı kazanımını destekleyen önemli bir beceridir. Okuma ve kütüphane alışkanlığı kazanımını amaç edinen kütüphanelerin, kör veya az gören çocuklar için Braille okuryazarlık becerisini destekleyecek programlar düzenlemesi ile onların ihtiyaç duydukları bilgiye erişmesi kolaylaştırıcaktır.¹⁷¹ Buna ek olarak, görmeyen çocukların evlerinde Braille kitap bulunmaması nedeniyle onlar için dermelerinde Braille kitap koleksiyonu bulunduran kütüphaneler, bilgiye erişim konusunda önemlidir.¹⁷² Kütüphaneler, gerekli becerilerin edinilerek kör veya az gören çocukların okuma ve kütüphane alışkanlığı kazanmasını desteklemekte rol oynamaktadır. Kütüphanelerde, okuma sevgisi ve kültürü ile bahsedilen alışkanlıkların kazandırılması amacıyla kör veya az gören çocuklar adına programlar düzenlenmesi onların gelişimini destekleyecek nitelikte faaliyetlerdir.¹⁷³

Modül 7: Kütüphanede Bütünleştirici Uygulamalara Yer Verilmesinin Değerlendirilmesi

Katılımcıya bu bölümde, gören ve görmeyen çocukların bir arada bulunduğu bütünleştirici uygulamalara yer verilmesi ile bu uygulamaların çocuklar üzerindeki sosyal veya akademik yönden etkisine ilişkin sorular soruldu. Her bir soruya ilişkin bileşenler oluşturuldu. Katılımcıya yöneltilen iki soru doğrultusunda, kütüphanede bütünleştirici uygulamalara yer verilmesi modülü altında “bütünleştirici uygulamalara yer verilmesi” ve “bütünleştirici uygulamaların beceri kazanımına etkisi” bileşenlerinin yer aldığı tablo ve yanıtların değerlendirilmesi aşağıda yer almaktadır.

¹⁷⁰M. Özhan Kalaç ve Ahmet Altay, *Erişilebilir Kütüphaneler: Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Rektörlük Basımevi, Manisa 2022, s. 40.

¹⁷¹Г.С. Елфимова, “Распространение и популяризация системы чтения и письма по Брайлю в России и за рубежом”, *Библиотековедение*, 3 (2012), s. 89.

¹⁷²Cooper and Nichols, a.g.e., s. 1.

¹⁷³Gönen v.dğr., a.g.e., s. 76.

Tablo 4.8. Kütüphanede bütünleştirici uygulamalara yer verilmesi

Modül	Bileşenler
Kütüphanede bütünleştirici uygulamalara yer verilmesi	Bütünleştirici uygulamalara yer verilmesi
	Bütünleştirici uygulamaların beceri kazanımına etkisi

Bütünleştirici uygulamalara yer verilmesi:

Katılımcıya, kütüphanede etkinlik, atölye vb. planlanırken gören ve görmeyen çocukların bir arada bulunduğu bütünleştirici uygulamalara yer verilmesi konusunda bileşeni “bütünleştirici uygulamalara yer verilmesi” olarak belirlenen soru soruldu. Kütüphanede, kör veya az görenler için düzenlenen programların tümünün bütünleştirici uygulamalar yoluyla gerçekleştiği bilgisi edinilmiştir.

K1: “...Bahsettiğimiz gerçekleşen ve gerçekleşecek program ve etkinlikler ayrıca bu sorunun cevabıdır. Onun dışında en temel faaliyetlerimizden biri olan eğitim; eğitimde birebir öğretmenlerimizle, gören gönüllülerimizle görmeyen çocuklarımızı buluşturup hem sosyalleşmeleri adına hem de eğitimleri adına faaliyette bulunuyoruz...”

Bütünleştirici uygulamaların beceri kazanımına etkisi:

Katılımcıya, bütünleştirici uygulamalarla gerçekleşen programların kör veya az gören çocukların sosyal veya akademik becerilerine etkisi konusunda bileşeni “bütünleştirici uygulamaların beceri kazanımına etkisi” olarak belirlenen soru soruldu. Kütüphanede, bütünleştirici uygulamalar yoluyla gerçekleşen programların, kör veya az gören çocuklar üzerindeki sosyal ve akademik becerisine etkisinin olumlu olduğu bilgisi alınmıştır.

K1: “...Çok çok olumlu etkiliyor tabii ki. Biz bu konuyla ilgili olumlu olarak geri dönüşler alıyoruz. Hem sosyalleşmesi anlamında hem analitik zekalarının gelişmesi

anlamında çok katkıda bulunuyor. Eğitim ve öğretim dediğimizde öğretim ayrı bir konu ama sosyalleşmek en önemli ihtiyaçlarından bir tanesi oluyor. Psikolojik olarak ve eğitimleri adına olumlu etkileri oluyor. Bu durum sadece görmeyen çocuklar değil ebeveynlerini de olumlu etkiliyor. Aynı zamanda fikir alışverişi için de uygun bir ortam sağlanıyor bunun da olumlu bir etkisi var...”

Katılımcının yanıtları doğrultusunda, ilgili kütüphanede bütünleştirici uygulamalara yer verilerek programlar düzenlendiği ve bu programların kör veya az gören çocukların sosyal ve akademik becerilerini olumlu etkilediği bilgisi alınmıştır.

Kütüphanelerde, gören ve görmeyen çocukların bir arada bulunduğu bütünleştirici uygulamalar yoluyla gerçekleşen programlar, kör veya az gören çocukların sosyalleşmesini ve akademik açıdan gelişmesini olumlu yönde destekleyerek çocukların bilgiye erişimini eşit bir şekilde sağlamaktadır.¹⁷⁴

Modül 8: Kütüphanenin Erişilebilirliğinin Değerlendirilmesi

Katılımcıya bu bölümde, kör veya az gören çocuklar için kütüphane hizmetleri ve teknolojik alt yapının erişilebilirliği ile kütüphanedeki hizmetlerin verilmesindeki zorluklara ilişkin sorular soruldu. Her bir soruya ilişkin bileşenler oluşturuldu. Katılımcıya yöneltilen iki soru doğrultusunda, “kütüphanenin hizmetlerinin erişilebilirliği” ve “kütüphanenin fiziksel erişilebilirliği” ile “kütüphanenin kaynak problemleri” bileşenlerinin yer aldığı tablo ve yanıtların değerlendirilmesi aşağıda yer almaktadır.

¹⁷⁴Moirangthem and Phuritsabam, a.g.e., s. 3.

Tablo 4.9. Kütüphanenin erişilebilirliği

Modül	Bileşenler
Kütüphanenin erişilebilirliği	Kütüphanenin hizmetlerinin erişilebilirliği
	Kütüphanenin fiziksel erişilebilirliği
	Kütüphanenin kaynak problemi

Kütüphanenin hizmetlerinin erişilebilirliği:

Katılımcıya, kütüphane hizmetleri ve teknolojik alt yapısının kör veya az gören çocuklar için erişilebilirliği konusunda bileşeni “kütüphanenin hizmetlerinin erişilebilirliği” olarak belirlenen soru soruldu. İlgili kütüphanenin kitlesi kör veya az görenler olması dolayısıyla yeterince elverişli olduğu bilgisi edinilmiştir.

K1: “...zaten biz burada sadece görmeyen ve az görenlere hizmet verdiğimiz için elverişlidir...”

Kütüphanenin fiziksel erişilebilirliği ile kaynak problemi:

Katılımcıya, kör veya az görenlere hizmet verirken kütüphanenin fiziksel erişilebilirliği ile karşılaştığı zorluklar konusunda bileşeni “kütüphanenin fiziksel erişilebilirliği” ile “kütüphanenin kaynak problemi” olarak belirlenen soru soruldu. İlgili kütüphane, tarihi bir mekân olduğu için fiziki erişilebilirlik sağlanamaması ve ders kitapları konusunda müfredatın değişmesinin kitap üretimi konusunda dezavantaj olduğu bilgisi alınmıştır.

K1: “...aslında dediğim gibi burası tamamen görme engelliler için kurulmuş bir kütüphane değil. Yani benim hayalim şöyle bir şey olurdu; hem fiziksel olarak uygun bir kütüphane hem de bütün bu kaynaklardan kütüphane içerisinde yararlanacağı tamamen onlar için dizayn edilmiş büyük bir bilgi merkezi kurmak. Maalesef ülkemizde böyle bir

bilgi merkezi yok. Aslında en büyük ihtiyaçlarımızdan bir tanesi bu. Umarım gerçekleşir. İBB olarak da bakış açımız olan kütüphanelerin sadece kitap alışverişi olan yerler değil aynı zamanda gelen okuyucularımızın, gönüllülerimizin, çocukların kültür faaliyetinde bulunduğu bir alan yaratmak gayretiyle faaliyetlerimizi yürütmeye çalışıyoruz. Aynı zaman da sesli kaynak üretimi konusunda ders kitapları yönünden müfredatın sıklıkla değişiyor olması bir dezavantajdır. Örneğin 2022-2023 yılına ait bir ders kitabı okuttuk sonrasında müfredat değiştiğinde biz bunu maalesef yeniden okutmak durumunda kalıyoruz...”

Katılımcının yanıtları doğrultusunda, kütüphanenin materyal ve kaynakları kör veya az görenler için yeterince erişilebilirdir. Ancak kütüphanenin tarihi bir binada yer alması fiziksel yönden erişilebilirliğini kısıtlamaktadır. Kütüphanenin karşılaştığı bir diğer zorluk ise ders kitaplarında müfredatın sıklıkla değişmesi nedeniyle kitap üretimi konusudur.

Kütüphane binaları, kör veya az gören çocuklar için evrensel tasarım ilkelerine uygun tasarlanmalıdır. Evrensel tasarım ilkelerine uygun tasarlanan kütüphaneler; materyal, koleksiyon ve mimari açıdan herkes için erişilebilir mekanlardır. Kör veya az gören çocukların bağımsız hareket edebilecekleri bir mekân tasarlayarak kütüphanelerde karşılaşılan zorlukların önüne geçebilmek mümkündür.¹⁷⁵

Modül 9: Kör veya Az Gören Çocukların Ebeveynlerinin Desteklenmesinin Değerlendirilmesi

Katılımcıya bu bölümde, kütüphanede kör veya az gören çocukların ebeveynlerinin; sosyalleşebilecekleri alan, davet edilmesi için bir çalışma, kütüphaneyi takip edebilecekleri sosyal mecralar ve eğitim ile gelişimleri adına düzenlenen programlara ilişkin sorular soruldu. Her bir soruya ilişkin bileşenler oluşturuldu. Katılımcıya yöneltilen dört soru doğrultusunda, kör veya az gören çocukların ebeveynlerinin desteklenmesi modülü altında “ebeveynlerin sosyalleşmesi”,

¹⁷⁵ İrem Bekar, “Kütüphane İç Mekânlarının Evrensel Tasarım İlkeleri Bağlamında Değerlendirilmesi: Karadeniz Teknik Üniversitesi Faik Ahmet Barutçu Kütüphanesi”, *Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi* 6, 1 (2021), s. 192-193.

“ebeveynlerin kütüphaneye davet edilmesi”, “ebeveynlerin ulaşabileceği kanallar” ve “ebeveynlerinin gelişiminin desteklemesi” bileşenlerinin yer aldığı tablo ve yanıtların değerlendirilmesi aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4.10. Kör veya az gören çocukların ebeveynlerinin desteklenmesi

Modül	Bileşenler
Kör veya az gören çocukların ebeveynlerinin desteklenmesi	Ebeveynlerin sosyalleşmesi
	Ebeveynlerin kütüphaneye davet edilmesi
	Ebeveynlerin ulaşabileceği kanallar
	Ebeveynlerin gelişiminin desteklemesi

Ebeveynlerin sosyalleşmesi:

Katılımcıya, kütüphanede kör veya az gören çocuklar ve ebeveynlerinin sosyalleşebilecekleri alan konusunda bileşeni “ebeveynlerin sosyalleşmesi” olarak belirlenen soru soruldu. Kütüphanede, kör veya az gören çocuklar ile ebeveynlerinin sosyalleşebileceği alanın mevcut olduğu bilgisi edinilmiştir.

K1: “...Şimdiye kadar paylaştıklarımızın arasında yaptığımız faaliyetlerin hepsi birer sosyal faaliyet oluyor zaten. Aynı zamanda kütüphanemizin alanından bahsedecek olursak bu imkânımız var tabii ki. Kütüphanede bahçemiz var. Çocuklar hem kendileri hem de ebeveynleriyle sosyalleşebilecekleri bir ortamımız var...”

Ebeveynlerin kütüphaneye davet edilmesi:

Katılımcıya, kör veya az gören çocuğu olan ebeveynleri kütüphaneye davet etmek için yapmış olduğunuz bir çalışma veya iş birliği ile ilgili, bileşeni “ebeveynlerin kütüphaneye davet edilmesi” olarak belirlenen soru soruldu. Kütüphane tarafından gerçekleşen, kör veya az gören çocukların ebeveynlerine tanıtım ve duyuru çalışmaları ile ilgili bilgiler edinildi.

K1: “...Proje kapsamında biz İstanbul ve Türkiye’deki birtakım Üniversite ve STK’lar ile ülkemizin birtakım resmî kurumlarıyla iletişime geçip ulaşabileceğimiz arkadaşlarımıza ulaştık. Buradaki tüm faaliyetlerimiz sadece İstanbul değil tüm Türkiye’yi ilgilendiren hizmetler olduğu için bu faaliyetler kapsamında hizmetlerimizden haberdar ettik. Engellilik oranının fazla olduğu 5 şehir var. Bursa, İzmir, İstanbul, Ankara ve Gaziantep. Biz bu şehirlere giderek bire bir faaliyette bulunduk. Bu şehirlerde, STK’lardan muhtarlığa kadar ulaşabildiğimiz görme engelli vatandaşların verilerine hizmetlerimizden yararlandırmak adına ulaşmaya çalıştık. Tabii ki bu kapsamda da üyelerimizi artırmış bulunduk. Davet etmek adına birtakım faaliyetlerimiz oldu olmaveya devam ediyor...”

Ebeveynlerin ulaşabileceği kanallar:

Katılımcıya, kör veya az gören çocukların ebeveynlerinin takip ettiği kütüphaneye ait mobil uygulama, web sitesi veya sosyal medya hesaplarına ilişkin bileşeni “ebeveynlerin ulaşabileceği kanallar” olarak belirlenen soru soruldu. Kütüphaneye ait olan mobil uygulama ve web sitesi olduğu bilgisi alınmıştır.

K1: “...Evet. Hem IOS ve Android uyumlu mobil uygulamamız hem de İBB olarak web sitemiz var. Bu uygulama ve web sitemiz ile kullanıcılar, hizmetlerimizden haberdar olmak aynı zamanda temel olarak da buradaki sesli kitap üretiminden faydalanmak üzere kullanıyor...”

Ebeveynlerin gelişiminin desteklemesi:

Katılımcıya, kütüphane bünyesinde kör veya az gören çocukların ebeveynlerinin eğitim veya gelişimi için düzenlenen programlara ilişkin bileşeni “ebeveynlerin gelişiminin desteklenmesi” olarak belirlenen soru soruldu. Kütüphane misyon ve vizyon

çerçevesinde böyle bir programın yer almadığı ancak ebeveynlerin sosyalleşirken aynı zamanda kendilerini geliştirici fikir alışverişinde bulunduğu bilgisi edinilmiştir.

K1: “...Kütüphanemizin misyonu ve vizyonu kapsamında böyle bir programımız yok ancak çocuklarını kütüphaneye getiren ebeveynlerin burada sosyalleşebilme imkânı bulunmaktadır. Sosyalleşmeyle birlikte çocukların gelişimleri ile ilgili fikir alışverişinde bulunuyorlar...”

Katılımcının yanıtları doğrultusunda; kütüphanede hem çocuklar hem ebeveynlerin sosyalleşebileceği bir alanın bulunduğu, kütüphanenin hizmetlerini duyurma amacıyla çalışmalar gerçekleştirildiği ve kütüphanenin hizmetleri duyurma ile ebeveynleri haberdar etme amacıyla çeşitli sosyal kanallardan yararlanıldığı bilgisi edinilmiştir. Kütüphanede ebeveynlerin gelişimine yönelik bir program düzenlenmediği ancak fikir alışverişinde bulunarak geliştirici ve verimli bir ortamda sosyalleştikleri bilgisi alınmıştır.

Kütüphaneler, çocuklar ve ebeveynlerin bir arada sosyalleşebilecekleri alanlardır. Kütüphaneler, çocuklarla birlikte ebeveynleri için de programlara yer vererek onları geliştirmeye yönelik hizmetler sunmayı hedeflemelidir. Ebeveynlerin gelişimi, onları taklit eden çocukların gelişimi ile doğru orantılıdır.¹⁷⁶ Kör veya az gören çocukların gelişimi ise özellikle erken çocukluk döneminde ebeveynlerin bilinçli olmaları konusu ile ilişkilidir. Bu sebeple ebeveynlerin gelişimini destekleme, çocukların gelişimi ile okuma ve kütüphane alışkanlığı kazanımı konusunda da faydalı olacaktır.¹⁷⁷ Kör veya az gören çocuklar için ebeveynlere ulaşarak hizmetlerin tanıtılması için çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmesi veya sosyal kanallar vasıtasıyla ebeveynlerin kütüphane hizmetleri konusunda haberdar edilerek davet edilmesi faydalı olacaktır.¹⁷⁸

¹⁷⁶IFLA, "Çocuk Kütüphanesi...", s. 549-550.

¹⁷⁷Katrancı ve Yetgin, a.g.e., s. 1831.

¹⁷⁸Imoro and Kwafoa, a.g.e., s. 4.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bireyler, hayatını devam ettirebilmeleri için gerekli becerilerinin çoğunu çocukluk döneminde kazanmaktadır. Çocukluk döneminde becerilerin kazanımı, her bir çocuk için geçerli olan gelişim evreleri çerçevesinde gerçekleşmektedir ancak bu evrelerin gerçekleşme süresi farklılık gösterebilmektedir. Kör veya az gören çocukların gelişim evreleri boyunca beceri kazanımı sırasında erişilebilirlik sağlandığı takdirde söz konusu evrelerin gerçekleşme sürelerindeki farklılığın önüne geçilebilecektir. Bu araştırma kapsamında, kör veya az gören çocukların gelişiminin desteklenmesinde çocuk kütüphanelerinin üzerine düşen sorumluluklar konusunda birtakım varsayımlar ortaya konmuştur.

Bu araştırmanın hipotezlerinden biri olan; kör veya az gören bir çocuğun kütüphane kullanımının eğitimi, gelişimi ve genel tutumu üzerindeki etkisi, araştırmanın bulgular ve değerlendirilmesi bölümünde yer alan bulguların analizi neticesinde, kör veya az gören çocukların kütüphane kullanımının, çocukların gelişimlerini olumlu yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Kütüphanelerde, kör veya az gören çocukların gelişimi konusunda düzenlenen programlar ile sunulan imkanların olumlu etkisi, katılımcının yanıtları ve literatürde yer alan çalışmalar ile kanıtlanmıştır. Kör veya az gören çocukların gelişiminin, çocuk kütüphaneleri ile desteklenmesi sonucunda çocukların becerileri ve davranışlarını olumlu etkilediği görülmektedir.

Araştırmanın diğer hipotezi; çocuk kütüphanelerinde bütünleştirici uygulamalara yer verilmesi ile kör veya az gören çocukların gelişiminin olumlu yönde etkilendiği konusundadır. Araştırmanın dördüncü bölümünde yer alan analiz neticesinde, bütünleştirici uygulamaların kör veya az gören çocukların gelişimine etkisinin olumlu yönde olduğu sonucuna varılmıştır. Kütüphanelerde, kör veya az gören çocukların sosyalleşerek beceri kazanımı adına bütünleştirici uygulamalara yer verilmesinin olumlu etkisi, katılımcının yanıtları ve literatür kapsamında yer alan çalışmalar ile kanıtlanmıştır. Kütüphanelerde bütünleştirici uygulamalara yer verilmesinin, kör veya az gören çocuklar üzerindeki etkisinin olumlu yönde olduğu saptanmıştır.

Araştırmanın bir diğer hipotezi ise Türkiye’de yer alan çocuk kütüphanelerinin, yeterince erişilebilir olmamakla birlikte bütünleştirici uygulamalara pek sık rastlanmadığı konusunu kapsamaktadır. Araştırmanın birinci bölümünde yer alan sınırlılıklar başlığı

altında edinilen veriler neticesinde; Türkiye’deki çocuk kütüphaneleri veya çocuklar için ayrılmış bölümlerin yeterince erişilebilir olmadığı, gerekli materyalleri koleksiyonlarında bulundurmadıkları, hizmet devamlılığının olmadığı ve bütünleştirici uygulamalara yer verilmediği sonucuna varılmıştır. Türkiye’de, çocuk kütüphanelerinin yeterince erişilebilir olmadığı aynı zamanda bütünleştirici uygulamalara yer verilmediği, edinilen veriler ışığında ve literatürde yapılan çalışmalar ile kanıtlanarak ortaya çıkmıştır.

Araştırma bulgularının analizi ve literatürde yer alan çalışmaların incelenmesi neticesinde; kör veya az gören çocukların erişilebilirliği sağlanarak uygun hizmetler sunulması ile gelişimlerini desteklemek mümkündür. Kütüphanelerde, kör veya az gören çocuklar için uygun forma sahip koleksiyonların yer alması ve bütünleştirici uygulamalara yer verilerek erişilebilirliği sağlanması ile çocuklara okuma ve kütüphane alışkanlığının kazandırılması desteklenmektedir. Kör veya az gören çocukların sosyalleşmelerinin desteklenmesi, kütüphane tarafından düzenlenen programlar ile sağlanabilmektedir. Kör veya az gören çocukların ebeveynlerinin gelişimi ise çocukların gelişiminde büyük rol oynamaktadır. Bu sebeple çocuk kütüphaneleri, ebeveynlerin sosyalleşmesi ve gelişimini desteklemelidir.

Bu araştırma; kör veya az gören çocukların, çocuk kütüphanelerinin sunduğu ücretsiz imkanlardan yararlanmasının ve kütüphaneler tarafından çocukların gelişimi konusunda desteklenmesinin önemi üzerine bir çalışmadır. Araştırma konusunun, literatürde mevcut kaynak eksikliğini gidermek amacıyla bir yenilik getireceği ve zihinlerde engelsiz çocuk kütüphaneleri algısını oluşturmayı desteklemektedir.

Çocukların gelişimi, ebeveynlerinin eğitim ve gelişimi ile doğru orantılıdır. Bu sebeple çocuk kütüphanelerinde sadece çocuklara değil ebeveynlere yönelik de eğitim, atölye, seminer gibi programlar düzenlenmelidir. Bir diğer dikkat edilmesi gereken konu ise çocukların ebeveynleri ile sosyalleşmesidir. Çocuk kütüphaneleri, düzenlediği çeşitli programlar ile çocuk ve ebeveynlerinin birlikte sosyalleşmelerine olanak sağlamalıdır.

Türkiye’de mevcut durum göz önünde bulundurulduğunda; çocuk kütüphanelerinde veya kütüphanelerin çocuklar için ayrılmış bölümünde, kör veya az gören çocukların gelişiminin desteklenmesinde olumlu etkisi olacak programlara yer verilmesi faydalı olacaktır. Çocukların yetiştirilmesi ve yönlendirilmesi konusunda, kör veya az gören çocukların ebeveynlerinin gelişimi desteklenmelidir. Bu çerçevede, kör

veya az gören çocuklar ve ebeveynleri için faydalı olacağı düşünülen bir program önerisi geliştirilmiştir. Çocuk kütüphaneleri veya kütüphanelerde yer alan çocuk bölümlerinde, çocuklar için oluşturulan program önerisi aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Programda, kör veya az gören çocuklar ile gören çocukların bir arada sosyalleşip öğrenebilecekleri bir ortama olanak sağlayacak öneriler bulunmaktadır.

Tablo 4.11. Kütüphanede çocuklar için program önerisi

	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma	Cumartesi	Pazar
10:00 - 11:00	Braille okuma-yazma eğitimi	Bilgisayar eğitimi	Braille okuma-yazma eğitimi	Yardımcı teknolojilerin eğitimi	Braille okuma-yazma eğitimi	Çocuk yogası programı	Kodlama atölyesi
11:30 - 12:30	Erişilebilir müzik atölyesi	Duyusal hikâye saati	Takı atölyesi	Baston kullanım eğitimi	Dokunsal harita atölyesi	Çocuklar için meslek atölyeleri (Ebeveyn katılımlı)	Satranç kulübü
13:30 - 15:00	Erişilebilir oyun laboratuvarı	Çocuk-yazar buluşmaları	Erişilebilir sosyalleşme odası	Duyusal hikâye saati	Erişilebilir drama saati	Erişilebilir minyatür sergisi	Duyusal hikâye saati
15:30 - 17:00	Erişilebilir oyun-oyuncak odası	Betimlemeli film saati	Sanat atölyesi	El işi atölyesi	Fidan dikme eğitimi	Mutfak sanatı atölyesi (Ebeveyn katılımlı)	Sanat atölyesi (Ebeveyn katılımlı)

Program önerisinde 10:00-11:00 saat aralıklarına, çocukların algılarının kuvvetli olduğu aralık olması nedeniyle eğitimlere yer verilmiştir. Pazartesi günü öncelikle Braille okuma – yazma eğitimi, ardından erişilebilir müzik atölyesi, erişilebilir oyun laboratuvarı, erişilebilir oyun – oyuncak odası programa eklenmiştir. Braille okuma – yazma eğitimi, kör veya az gören çocukların okuryazarlık becerilerini kazanmalarında önemli bir rol oynamaktadır. Kör veya az gören çocukların akademik, sosyal ve bilişsel gelişimi için Braille okuma – yazma eğitimini erken yaşlarda alması faydalı olacaktır. Çocuk kütüphanelerinde müzik atölyesi için bir alan veya alan oluşturulamıyorsa erişilebilir müzik aletleri bulunmalıdır. Müzik atölyesi, kör veya az gören çocuklar ile gören çocukların bir arada sosyalleşerek psikomotor gelişimine olanak sağlayacaktır. Erişilebilir oyun laboratuvarları ise çocukların bir arada en iyi öğrenme yöntemi olan oyun eşliğinde bilimi öğrenerek aynı zamanda sosyalleşmelerine olanak sağlayacaktır. Erişilebilir oyun laboratuvarında, çeşitli deneyler ile çocukların deneyimler yoluyla öğrenmelerini destekleyecektir. Erişilebilir oyun – oyuncak odası, çeşitli oyunları gören ve görmeyen çocukların bir arada oynayarak sosyalleşebilecekleri aynı zamanda erişilebilir oyun ve oyuncakların kütüphane sistemi içerisinde ödünç verildiği materyalleri barındırması faydalı olacaktır. Söz konusu odada; erişilebilir tabu, satranç, lego gibi zekâ geliştirici oyun ve oyuncaklar yer almalıdır.

Salı günü programına; bilgisayar eğitimi, duysal hikâye saati, çocuk – yazar buluşmaları ve betimlemeli film saati eklenmiştir. İçinde bulunduğumuz dijital çağda bilgisayar okuryazarlığının önemi nedeniyle çocukların gelişimlerini desteklemek adına bilgisayar eğitimine yer verilmiştir. Bilgisayar eğitimi kapsamında; basit düzeyde Word, Excel, Powerpoint eğitimi ve kısayolları, ekran okuyucu programlarının eğitimi, basit düzeyde algoritma eğitimleri yer almalıdır. Duysal hikâye saati, çocukların okuma alışkanlığı kazanımını destekleyecek bir etkinliktir. Bu etkinlikte; resimlerin kabartmalı olarak tasvir edildiği veya nesne ve sesli komutlar ile desteklendiği duysal hikâye kitapları bulunmalıdır. Gören ve görmeyen çocuklara bir arada hitap etmesi için aynı kitabın bir sayfası Latin alfabeli diğer bir sayfası Braille alfabeli olmalıdır veya aynı kitaptan hem gören çocuklar için hem de görmeyen çocuklar için uygun formda bulundurulmalıdır. Çocuk – yazar buluşmaları, çocuklara kitap sevgisini kazandırılmasıyla birlikte onların edebi ve kültürel yönden gelişimlerini destekleyecek

bir etkinliktir. Çocuklara ilham verecek yazarların söyleşileri, çocukların kitap ve okuma kültürünü erken yaşlarda geliştirmesini destekleyecektir. Betimlemeli film saati, gören ve görmeyen çocukların bir arada kültür etkinliğinde bulunabileceği bir programdır. Betimlemeli filmler ile çocukların; bilişsel zekâsı, hayal dünyası ve yaratıcılığının gelişmesi desteklenebilmektedir.

Çarşamba günü programı; Braille okuma – yazma eğitimi, takı atölyesi, erişilebilir sosyalleşme odası ve sanat atölyesidir. Braille okuma – yazma eğitimi, kör veya az gören çocuğun hayatının geri kalanında başarılı olabilmesi için erken yaşlarda öğrenimini desteklemek amacıyla haftalık programda sık yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Takı atölyesi, çocukların motor becerilerini geliştiren bir etkinliktir. Takı atölyesinin kör veya az gören bir çocuğun motor becerilerini geliştirmesiyle birlikte çocukların tek başına bir işi tamamlaması onun özgüvenini artıracaktır. Erişilebilir sosyalleşme odası, evrensel tasarım ilkelerine uygun tasarlanmış, gören ve görmeyen çocukların bir arada vakit geçirebilmesine olanak tanınan bir sosyal alandır. Burada kütüphaneciler ve uzmanların yönlendirmesi üzerine haftalık olarak değişen çeşitli sohbet ve oyunlar yoluyla çocukların sosyalleşmelerini sağlayacak bir ortam sunulmalıdır. Bu oda, en az tehlikeli olabilecek düzeyde tasarlanarak çocukların kendilerini güvende ve rahat hissedebilecekleri bir alan olmalıdır. Sanat atölyesi programı ise belirli bir dönem aralığında değişiklik göstermelidir. Sanat atölyesi kapsamında; ahşap, seramik, makrome atölye çalışmaları yer almalıdır. Ahşap, seramik ve makrome atölyeleri, çocukların sanatsal yönünü destekleyerek motor becerilerinin gelişimine katkı sağlamaktadır.

Perşembe günü; yardımcı teknolojilerin eğitimi, baston kullanım eğitimi, duyuşal hikâye saati ve el işi atölyesi programlarından oluşmaktadır. Yardımcı teknolojilerin eğitimi, içinde bulunduğumuz dijital çağa her birey gibi kör veya az gören çocukların da uyum sağlamasını destekleyen teknolojik cihazların eğitiminin verildiği bir programdır. Teknoloji okuryazarlığı için ekran okuyucu, ekran büyütme ve kontrast düzenleme, uyarlanmış bilgisayar ile donanımları ve sesli okuma sistemleri eğitimlerinin kör veya az gören çocuklara verilmesi gereklidir. Duyuşal hikâye saati ise çocuklara okuma alışkanlığı kazandırmak adına programda sık yer alması gerekmektedir. El işi atölyesi, çocukların küçük motor becerilerini geliştirecek bir etkinliktir. El işi atölyeleri ile kör veya az gören çocuklar için etkinliklerin bir parçası olan makas kullanma, yapıştırma,

iğne tutma veya dikiş dikme gibi faaliyetler ile günlük rutinlerini kolaylaştıracak programlara yer verilmelidir.

Cuma günü programı; Braille okuma-yazma eğitimi, dokunsal harita atölyesi, erişilebilir drama saati ve fidan dikme eğitimidir. Kör veya az gören çocukların yaşam boyu etkisinin süreceği erken yaşta okuma yazma eğitimi olan Braille okuma - yazma eğitimi, düzenli ve sık aralıklarla programda yer almalıdır. Dokunsal harita atölyesi için Türkiye ve dünya haritasının, dokunsal / kabartmalı şekilde erişilebilirliği sağlanarak kör veya az gören çocuklara sunulmalıdır. Dokunsal harita atölyesinin, kör veya az gören çocukların zihinlerinde coğrafya konusunda nesne - kavram ilişkisinin kurulmasına faydalı olacağı düşünülmektedir. Erişilebilir drama saati, çocukların yaratıcılığını artıran ve hayal dünyasını genişleten bir etkinliktir. Bu etkinlik ile gören ve görmeyen çocukların hayata uyum sağlamaları kolaylaşacaktır ve özgüvenleri artarak kendilerini ifade etmeleri gelişecektir. Fidan dikme eğitimi, kör veya az gören çocukların nesne - kavram ilişkisini geliştirmenin yanı sıra onları sakinleştirecek bir etkinliktir. Çocukların doğa ile iç içe etkinliklerde bulunması, stres kaygı seviyesini en aza indirmekle birlikte motor becerilerinin gelişmesini de desteklemektedir. Kütüphanenin şartları doğa etkinliklerine uygun değilse, kapalı veya uygun bir alanda kör veya az gören çocukların toprak, bitki, çiçek gibi doğal kavramları deneyimlemesi adına bu ortam sağlanmalıdır.

Hafta sonu programlarına ebeveyn katılımı eklenmesi, çocuk ile ebeveynin birlikte sosyalleşmesi için gereklidir. Cumartesi günü; çocuk yogası programı, çocuklar için meslek atölyeleri (ebeveyn katılımlı), erişilebilir minyatür sergisi, mutfak sanatı atölyesi (ebeveyn katılımlı) programları yer almaktadır. Çocuk yogası, çocukların öğrenme becerilerini geliştiren ve hayal gücünü artıran bir etkinliktir. Gören ve görmeyen çocukların bir arada motivasyonunu yükseltecek etkinlik olan çocuk yogası ile çocukların enerjileri yükselecek ve onlar için gerekli olan terapi sağlanacaktır. Çocuklar için meslek atölyeleri ise gören ve görmeyen çocukların ve ebeveynlerinin, farklı meslek dallarından bireylerin anlatımları ile meslekler hakkında bilgi edinerek erken yaşta bilinçlenmelerine fayda sağlayacaktır. Erişilebilir minyatür sergisi, görmeyen çocukların kültürel yönden gelişimini destekleyen bir etkinliktir. Kör veya az gören çocukların, söz konusu sergide dokunsal olarak öğrendiği mimari eserin minyatürü ile kültürel bir edinim sağlamanın yanı sıra onların nesne - kavram ilişkisi kurması için faydalı olacaktır. Mutfak sanatı atölyesi, gören ve görmeyen çocuklar ile ebeveynlerinin birlikte sosyalleşebilecekleri bir

etkinliktir. Mutfak sanatı atölyesi ile kör veya az gören çocuklar çatal, bıçak, kaşık kullanmayı ve yemek yapmayı deneyimleyerek günlük faaliyetlerde ihtiyaç duyulan becerileri edinmeleri sağlanacaktır.

Pazar günü; kodlama atölyesi, satranç kulübü, duyuşal hikâye saati ve sanat atölyesi (ebeveyn katılımlı) programları bulunmaktadır. Kodlama, çocukların bilişsel zekasını geliştiren bir etkinliktir. Erişilebilir kodlama atölyeleri ile kör veya az gören çocukların yaratıcılığı gelişerek analitik düşünme becerileri desteklenecektir. Erişilebilir satrançlar, kör veya az görenlerin çok tercih ettiğı zihinsel bir aktivitedir. Erişilebilir satranç oyunları ile gören ve görmeyen çocuklar karşılıklı zihin egzersizi yaparak sosyalleşmelerine destek olunmalıdır. Duyusal hikâye saati, çocukların okuma alışkanlıklarını geliştirici bir etkinlik olarak hafta sonu da programda yer almalıdır. Hafta içi gerçekleşen sanat atölyesi çalışmaları, hafta sonu da ebeveynler ile programa eklenerek çocukların ebeveynleri ile sosyalleşmeleri desteklenmelidir.

Çocuk kütüphaneleri veya kütüphanelerde yer alan çocuk bölümlerinde, ebeveynler için oluşturulan program önerisi aşğıdaki tabloda yer almaktadır. Program önerisinde, kör veya az gören çocuklar ile gören çocukların ebeveynleriyle bir arada sosyalleşmelerinin yanı sıra ebeveynleri geliştirme yönünde seminer ile eğitime yer verilmektedir. Programda, çocukların kütüphaneye giriş ve çıkış yaptığı saatlere program eklenmesine özen gösterilmiştir. Hafta sonu tekrarlanan programlar ise çalışan ebeveynler için faydalı olacağından özellikle önerilmektedir.

Tablo 4.12. Kütüphanede ebeveynler için program önerisi

	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma	Cumartesi	Pazar
10:00 - 11:00	Kör veya az gören çocukların gelişimi hakkında seminer	Farkındalık üzerine seminer	Sosyal yaşam becerilerinde ebeveynin rolü üzerine seminer	Kör veya az gören çocukların gelişimi hakkında seminer	Kör veya az gören çocuklarda sosyalleşmenin önemi üzerine seminer	Braille okuma-yazma eğitimi	Yardımcı teknolojilerin eğitimi
11:30 - 12:30						Çocuklar için meslek atölyeleri (Ebeveyn katılımı)	Kör veya az gören çocukların gelişimi hakkında seminer
13:30 - 15:00						Kör veya az gören çocukların öz bakım becerilerini desteklenmesi eğitimi	Bağımsız hareket becerileri üzerine seminer
15:30 - 17:00	Kör veya az gören çocukların ebeveynl	Kör veya az gören çocuklara dil ve	Ebeveynlikte kriz yönetimi üzerine seminer	Erişilebilirlik üzerine seminer	Kör veya az gören çocukların okuma ve kütüphane	Mutfak sanatı atölyesi (Ebeveyn katılımı)	Sanat atölyesi (Ebeveyn katılımı)

	eri için tutum ve davranış eğitimi	iletişim becerisi kazandı rma üzerine seminer			alışkanlığı kazanımı üzerine seminer		
--	---	--	--	--	---	--	--

Pazartesi günü programında, kör veya az gören çocukların gelişimi hakkında seminer ve kör veya az gören çocukların ebeveynleri için tutum ve davranış eğitimi yer almaktadır. Kör veya az gören çocukların ebeveynlerinin bilinçli ve farkındalık sahibi olmaları ile çocukların gelişim düzeyi doğru orantılıdır. Bu sebeple ebeveynlerin, kör veya az gören çocukların gelişimiyle ilgili bilgi sahibi olmaları desteklenmelidir. Ebeveynlerin tutum ve davranışları, çocukların hayatı boyunca sergileyecekleri tutum ve davranışlar ile benzerlik göstermektedir. Farkındalık sahibi ebeveynlerin kör veya az gören çocukları, büyüdüklerinde bilinçli bir birey olacaktır.

Salı günü yetişkinler için farkındalık üzerine seminer ile kör veya az gören çocuklara dil ve iletişim becerisi kazandırma üzerine seminer programı bulunmaktadır. Kör veya az gören çocukların, gören çocuklar ile paralel zamanda gelişim gösterebilmesi için ebeveynlerinin farkındalık sahibi olması gerekmektedir. Bu sebeple öncelikle ebeveynlerin farkındalık sahibi olması adına kütüphanelerde bu konuda seminer düzenlenerek gelişimleri desteklenmelidir. Dil ve iletişim becerisi kazandırma gören ve görmeyen çocuklarda farklılık göstermektedir. Kör veya az gören çocukların ebeveynlerinin bu konuda geliştirilmesi, çocukların erken yaşlarda bu becerileri kazanmalarına destek olacaktır.

Çarşamba günü, sosyal yaşam becerilerinde ebeveynin rolü üzerine seminer ve ebeveynlikte kriz yönetimi üzerine seminer konulu programlar önerilmektedir. Kör veya az gören çocukların sosyalleşmesi için ebeveynlerin desteğine ihtiyaç duyulmaktadır. Öncelikle ebeveynin, çocuklarda sosyal becerilerin önemini vurgulayarak ardından kendileri üzerine düşen sorumluluğu farkına vardırarak bir seminer programlanmalıdır. Ebeveynlikte kriz yönetimi ise çocukların iletişim ve duygularını yönlendirebilmek adına

öğrenilmesi gereken bir konudur. Kör veya az gören çocuklarda oluşabilecek herhangi bir travmanın önüne kriz yönetimi ile geçilebilmektedir.

Perşembe günü programı, kör veya az gören çocukların gelişimi hakkında seminer ile erişilebilirlik üzerine seminerinden oluşmaktadır. Çocukların gelişimini doğrudan etkileyen ebeveyn gelişimi için kör veya az gören çocukların gelişimi konusunun önemi nedeniyle seminerin tekrar etmesi faydalı olacaktır. Erişilebilirlik kavramı ise ebeveynler tarafından çok iyi bilinmesi gereken bir konudur. Kör veya az gören çocukların hayatının büyük bir bölümünü kapsayan erişilebilirlik, ebeveynler tarafından bilinerek kolaylıkla çocuklara aktarılmalıdır.

Cuma günü, kör veya az gören çocuklarda sosyalleşmenin önemi üzerine seminer ile kör veya az gören çocukların okuma ve kütüphane alışkanlığı kazanımı üzerine semineri programda yer almaktadır. Ebeveynler çocukların sosyalleşmelerine destek olarak onlara ihtiyacı olan ortamı sağlamalıdır. Kör veya az gören çocuklar için uygun sosyalleşme ortamlarını ve biçimlerinin ebeveynlere aktarılması faydalı olacaktır. Kör veya az gören çocukların okuma ve kütüphane alışkanlığı kazanımı üzerine seminer ile ebeveynlere söz konusu alışkanlıkların kendilerinin desteği ile aktarılacağına öneminden bahsedilmelidir.

Hafta sonu ise erken saatlerde, kör veya az gören çocuklara verilen en önemli eğitimler ebeveynlere de verilmesi önerilmektedir. Çünkü bu eğitimler ile çocuklar bir sorusu olduğunda ilk danışacakları kişi ebeveynidir. Bunun yanı sıra kör veya az gören bir çocuğu olan ebeveyn, çocuğunu anlamak ve destek olmak adına Braille alfabeyi ve yardımcı teknolojilerin kullanımını bilmelidir.

Cumartesi günü; Braille okuma-yazma eğitimi, çocuklar için meslek atölyeleri (ebeveyn katılımlı), kör veya az gören çocukların öz bakım becerilerinin desteklenmesi eğitimi, mutfak sanatı atölyesi (ebeveyn katılımlı) programlarından oluşmaktadır. Çocuğunun bildiği dili öğrenmek ve destek olmak adına ebeveynlerin Braille öğrenmesi faydalı olacaktır. Çocuk programında da yer alan meslek atölyeleri, çocuklarını yönlendirecek ebeveynler için yararlı olacaktır. Kör veya az gören çocukların öz bakım becerilerinin desteklenmesi eğitimi, ebeveynlerin katılımlarının kolay olması için hafta sonu programına eklenmiştir. Görmeyen bir çocuğun öz bakım becerisini erken yaşlarda kazanmasını sağlayabilmek için ebeveynlerin bu konuda eğitilmesi gerekmektedir. Doğru

zamanda, doğru tutum ve davranışlar ile kör veya az gören çocuklara öz bakım becerisini erken yaşlarda kazandırmak mümkündür. Mutfak sanatı atölyesi ise yine çocuk programında ebeveyn katılımı bir etkinliktir. Söz konusu etkinlik, çocuk ve ebeveynin bir arada sosyalleşerek çocukların günlük faaliyetleri öğrenmesine fayda sağlamaktadır.

Pazar günü; yardımcı teknolojilerin eğitimi, kör veya az gören çocukların gelişimi hakkında seminer, bağımsız hareket becerileri üzerine seminer ve sanat atölyesi (ebeveyn katılımı) programları bulunmaktadır. Kör veya az gören çocukların kullanacağı yardımcı teknolojilerin kullanımını ebeveynler de bilmelidir. Ebeveynleri bu konuda geliştirmek ve cihazların kullanımını öğretmek adına yardımcı teknolojilerin eğitimi verilmelidir. Kör veya az gören çocukların gelişiminin ebeveynlere uzman tarafından aktarılmasının önemi dolayısıyla program hafta sonuna da eklenmiştir. Bağımsız hareket becerileri ise öncelikle ebeveynlere aktarılması gereken bir konudur. Kör veya az gören çocukların ebeveynleri, onları sakınmak yerine bağımsız hareket becerilerini geliştirmelidir. Çocukların hareketten engellenmesi yerine, etrafta bulunan tehlikeleri en aza indirmek onlar için daha faydalı olacaktır. Kör veya az gören çocukların bağımsız hareket becerilerinin gelişerek kendilerine güvenlerinin artmasını sağlamak adına ebeveynlere bu konuda eğitim verilmelidir. Çocukların program önerisinde bulunan sanat atölyesi kapsamında, ebeveyn ve çocukların bir arada sosyalleşerek öğrenmesi açısından belirli periyotlar ile çeşitli atölyeler düzenlenmelidir.

Kütüphaneler, bilgi ve deneyimleri sadece kitaplar yoluyla kullanıcılarına ulaştırmamalıdır. Özellikle bir çocuk kütüphanesi, kültür merkezi niteliğinde olmalıdır. Çocuk kütüphaneleri veya kütüphanelerde çocuk bölümüne yer verilen alanlarda, ebeveynlerin de gelişimini desteklediği programlara yer verilmesi, çocukların gelişimi konusunda faydalı olacaktır. Çocuklar ve ebeveynler için verilen program önerisi, kör veya az gören çocukların bütünleştirici uygulamalar yoluyla programlara dahil olmasını sağlayacak nitelikte oluşturulmuştur.

Çocuk kütüphanelerinin bütünleştirici uygulamalar ile desteklenmesi, gören ve görmeyen çocukların bir arada okuma ve kütüphane alışkanlığı kazandırılması niteliğine en uygun mekân olmasını sağlamaktadır.

Ülkemizde, çocukların gelişimi üzerine sunulan hizmetlerin ücretleri göz önünde bulundurulduğunda, çocuk kütüphaneleri bünyesindeki hizmetlerin ücretsiz olması bu

alanda büyük bir fırsattır. Çocuk kütüphanelerinde sunulan hizmetler, evrensel tasarım ilkeleri çerçevesinde kör veya az gören çocuklar için erişilebilirliği sağlandığı takdirde fırsat eşitsizliği ortadan kalkacaktır.

Çocuk kütüphaneleri bünyesinde, kör veya az gören çocukların öğrenim sürecinde ihtiyaç duyduğu; psikomotor gelişim, sosyal duygusal gelişim, dil gelişim ve bilişsel gelişim alanlarının desteklenmesi, çocukların gelişim evrelerini olması gereken vakitte tamamlamalarını sağlamaktadır. Kör veya az gören çocukların, gelişim evrelerinin vaktinde tamamlaması ile okuryazarlık becerisi gelişecek ve çocuklar erken yaşta okuma becerisini edinecektir. Kör veya az gören çocukların okuma becerisinin erken yaşta edinilmesi, çocukların okuma alışkanlığına fayda sağlamaktadır. Bu doğrultuda; çocuk kütüphaneleri her çocuk için erişilebilir ve engelsiz bir misyon edinerek hizmetlerini bu yönde geliştirmeyi aynı zamanda çocukların okuma ve kütüphane alışkanlığı kazandırılarak bir kültür edinmelerini hedeflemeleri çocukların gelişimini olumlu yönde etkileyecektir.

Kör veya az gören çocukların gelişiminde, kütüphanelerin desteklemesi gereken konular kapsamında gelecekte yapılacak faaliyet ve araştırmalar için öneriler aşağıda sıralanmaktadır:

- Çocuk kütüphaneleri ve kütüphanelerde yer alan çocuk bölümlerinde, çocuklar ve ebeveynler için tasarlanan program önerisi dikkate alınarak programlar düzenlenmesi,
- Çocuk kütüphanelerinde kör veya az gören çocuklara okuma ve kütüphane alışkanlığı kazandırmak adına projeler, etkinlikler, çalışmalar yapılması ve bu durumun devamlılığının sağlanması,
- Kütüphaneler, kör veya az gören çocuklar için dermesini geliştirerek onları kütüphaneye davet edecek yollara başvurması,
- Kütüphaneler, gören ve görmeyen çocukların bir arada bulunarak sosyalleşebilecekleri bütünleştirici uygulamalara yer vermesi,
- Kütüphaneler tasarlanırken bir uzmana danışılarak kör veya az gören çocuklar için evrensel tasarım ilkelerine uygun olarak dizayn edilmesi,
- Çocuk kütüphanelerinde, lekotek oyuncak kütüphaneleri örnek alınarak kütüphane alışkanlığı kazandırmak adına oyuncak ödünç hizmetinin faaliyetlere

eklenmesi ve en iyi öğrenme yöntemi olan oyun ile beceri kazanımları da desteklenmesi,

- Kör veya az gören çocuklar için kütüphanelerin ve sosyal kanallarının erişilebilirliği sağlanması,
- Kör veya az gören çocukların gelişim evrelerinin sürelerinde gecikme olmaması adına erken yaşlarda okuma becerisini kazanmak için Braille okuryazarlığı kütüphaneler tarafından desteklenmesi,
- Çocukların gelişiminde önemli bir rol oynayan ebeveynlerin gelişimlerinin de kütüphaneler tarafından desteklenmesi,
- Türkiye’de İBB Sesli Kütüphane gibi kör veya az gören çocuklara hizmet veren bilgi merkezlerinin yaygınlaştırılması,
- Bu araştırmanın sınırlılıklarında İstanbul ve Türkiye genelinde bilgileri verilen kütüphanelerin, kör veya az gören çocuklar için hizmetlerini geliştirmesi ve hizmetin devamlılığı olmayan kütüphanelerin ise hizmetlerine devam etmesi,
- Araştırma konusu kapsamında, literatürde yer alan “engelli” kavramı yerine “erişilebilirlik” kavramının yaygınlaştırılması ve erişilebilirlik üzerine çalışmalar yapılmasıdır.

KAYNAKÇA

Akhter, Razina. “Message to Children in Documents and Literature on Children’s Libraries and Librarians”. *Читалиште* 36, 37 (2020), s. 52-59.

Aksaçoğlu, Ayşe Gül ve Bülent Yılmaz. “Öğrencilerin Televizyon İzlemeleri ve Bilgisayar Kullanmalarının Okuma Alışkanlıkları Üzerine Etkisi”. *Türk Kütüphaneciliği* 21, 1 (2007), s. 3-28.

Akto, Akif ve Semra Akto. “Erken Çocukluk ve Değerler Eğitimi”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 13,74 (2020), s. 326-339.

Babaroğlu, Ayhan. “Eğitim Ortamları Açısından Okul Öncesi Eğitim Kurumları”. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 18, 3 (2018), s. 1313-1330.

Bakırcı, Ramazan. “İngiltere’deki Kraliyet Ulusal Körler Enstitüsü’nün (RNIB) Çalışmaları ve Ülkemiz İçin Öneriler”. *Bilgi Dünyası* 10, 2 (2009), s. 309-315.

Balcı, Aslı, Kerim Gündoğdu ve Nihal Çelik. “Okul Öncesi Eğitim Programına İlişkin Bir İhtiyaç Analizi Çalışması”. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 3, 1 (2012), s. 10-24.

Baltacı, Cemal ve Meryem Tuna Uysal. “Türkiye’de Bir Siyasal Sosyalleşme Aracı Olarak Ders Materyali: İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Üzerine Bir İnceleme”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 17, 3 (2012), s. 177-194.

Bekar, İrem. “Kütüphane İç Mekânlarının Evrensel Tasarım İlkeleri Bağlamında Değerlendirilmesi: Karadeniz Teknik Üniversitesi Faik Ahmet Barutçu Kütüphanesi”. *Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi* 6, 1 (2021), s. 178-194.

Bhowmick, Alexy and Shyamanta M. Hazarika. “An Insight into Assistive Technology for the Visually Impaired and Blind People: State-of-the-Art and Future Trends”. *Journal on Multimodal User Interfaces* 11, 2 (2017), s. 149-172.

Brostolin, Marta Regina and Tania Maria Filiu de Souza. "A Docência Na Educação Infantil: Pontos E Contrapontos De Uma Educação Inclusiva". *Cad. Cedes, Campinas*, 43, 119 (2023), s.52-62.

Buyurgan, Serap ve Halil Demirdelen. "Total Kör Bir Öğrencinin Öğrenmesinde Dokunma, İşitsel Bilgilendirme, Hissetme ve Müze". *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 7, 3 (2009), s. 563-580.

Castellano, Carol. "Is Your Child Holding the Keys to Success?". *Future Reflections* 12, 2 (1993).

Cevher, Nilay. *Ankara'daki Halk Kütüphanesi Çocuk Bölümlerinin Çocukların Okuma Alışkanlığındaki Rolü*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2015.

Chamberlain, Merry-Noel. "The Preschool Blind Child Can Be a Cane User: an Article Review". *Future Reflections* 38, 3 (2019).

Cheadle, Barbara. "What Can You Do? Some Reflections on Library Services For Blind Children". *Future Reflections* 8, 2 (1989).

Cooper, Holly L. and Sharon K. Nichols. "Technology and Early Braille Literacy: Using the Mountbatten Pro Braille in Primary-grade Classrooms". *JVIB*, 101, 1 (2007), s.1-17.

Delice Güller, Ebru ve Pervin Bilbay. "Kütüphane Yapılarında Okul Öncesi Çocuklara Yönelik İnteraktif Mekanların İrdelenmesi". *Türk Kütüphaneciliği* 30, 3 (2016), s. 398-414.

Elfimova, G.S. "Outreach and Promotion of Braille Reading and Writing in Russia and Abroad". *Bibliotekovedenie [Russian Journal of Library Science]* 13 (2012), s. 87-92.

Ergin, Hatice. "Okul Öncesi Dönemde Bloom'un Bilişsel Alan Sınıflandırmasını Kullanarak Çocukların Düşünme Becerilerinin Geliştirilmesi". *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi* 1 (2005), s. 93-105.

Ergüden, Nilay, Aysun Doğan ve Zeynep Şen Hastaoğlu. "Aile Katılımının Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Benlik Saygısı ve Sosyal Duygusal Uyumu Üzerindeki Etkileri". *Nesne Psikoloji Dergisi* 8, 17, s. 297-309.

Елфимова, Г.С. Распространение и популяризация системы чтения и письма по Брайлю в России и за рубежом. *Библиотекосведение* 3 (2012), s. 87-92.

Gerstenberger, Duane. "Library Services for the Blind a Brief Review and Overview". *Future Reflections* 4, 2 (1985).

Gönen, Mübeccel, Nihal Temiz ve Sevgi Can Akbaş. "Erken Çocukluk Döneminde Çocuk Kütüphanelerinin Rolü ve Önemi: Bir Kütüphane Programı Örneği". *Milli Eğitim* 208 (2015), s. 76-89.

Güneş, Hatice, İrem Aktaş, Özgür Konuk ve Tuna Şahsuvaroğlu. "Eğitim" *Engelsiz Türkiye İçin: Yolun Neresindeyiz? Mevcut Durum ve Öneriler* içinde, 173-227. Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2013.

Güneş, Sinan. *Çocuk Kütüphanelerinde Okul Öncesi Dönem için Hizmet Modeli*. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2021.

IFLA. "Çocuk Kütüphanesi Hizmetleri İçin İlkeler" çev. Selda Ekici ve Bülent Yılmaz. *Türk Kütüphaneciliği* 25, 4 (2011), s. 545-552.

IFLA. "Engelliler için kütüphanelere erişim - Kontrol Listesi" çev. Bülent Yılmaz ve Selda Ekici. *Türk Kütüphaneciliği* 36, 3 (2022), s. 378-387.

Imoro, Osman and Paulina Nana Yaa Kwafoa. "Library Services for the Visually Impaired: Case Study of Academic Libraries in Ghana". *Library Philosophy and Practice* (2020), s. 1-18.

İnce Samur, Özgül. "Türkiye'deki ve Dünya'daki Çalışmaların Tanıklığında "Okuma Kültürü". *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi* 11, 22 (2014-2), s. 157-188.

Kakırman Yıldız, Asiye. "Etkin ve Verimli Bir Kütüphane Yönetiminde Kütüphanecilerin Sahip Olması Gereken Temel Yetkinlikler" *Kitaplara Vakfedilen Bir*

Ömre Tuhfe İsmail E. Eriüsal'a Armağan içinde, 1155-1169. Ülke Kitapları, İstanbul 2014.

Kakırman Yıldız, Asiye. “Takdim” Çocuk Kütüphaneleri Çalıştayı (16-18 Kasım 2017) içinde, 8-9. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2018.

Kakırman Yıldız, Asiye. “Türkiye’de Okuma Alışkanlığı Kültürü için Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Anaokulu Kütüphanelerinin Gerekliliği”. *Milli Eğitim* 208 (2015), s. 90-105.

Kalaç, M. Özhan ve Ahmet Altay. *Erişilebilir Kütüphaneler: Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Rektörlük Basımevi, Manisa 2022.

Kandemir, Emine, Emine Gürbüz, İrem Tuğhan Yiğitoğlu, Mevlüde Taşkınoğlu ve Sevda Gevşek. *Okul öncesi Uyarlanmış Etkinlikler Seti : Sosyal-Duygusal Gelişim Alanı*. Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2021.

Karataş Ateş, Esmeray. *Çocukların Bilgi Arama Davranışlarının Analizi ve Çocuklara Yönelik Elektronik Bilgi Kaynakları İçeren Bir Veritabanı Tasarımı*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2013.

Kardeş, Servet. “Erken Çocukluk Döneminde Dijital Okuryazarlık”. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 21, 2 (2020), s. 827-839.

Katrancı, Mehmet ve Aykut Yetgin. “Ebeveynlerin, Çocukların Okuma ve Kütüphane Kullanma Alışkanlıkları ile Çocuk Kütüphanesine Yönelik Görüşleri”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 8, 3 (2019), s. 1817-1839.

Kırman, Aslı ve Zeynep Çetin. “Dünyada ve Türkiye’de Erken Çocukluk Dönemine Yönelik Oyuncak Kütüphaneleri Çalışmaları”. *International Journal of Contemporary Educational Studies (IntJCES)* 2, 2 (2016), s. 249-260.

Kori, Dayanandappa and K. R. Mulla. “The Provision of Library Services and Facilities for Visually Impaired Students in Visually Impaired Schools in Karnataka: A Study”. *Library Progress (International)* 41, 2 (2021), s. 234-240.

Kulikauskienė, Kristina and Laima Liukinevičienė. “The Theoretical Model of an Inclusive Library for People with Disabilities and its Practical Implementation”, *Challenges of the Future*, 5, 2 (2020), s. 79-101.

Kuznetsova, A.A., E.M. Generalova and N.D. Potienko. “Functional Design of Lekotek Centers” *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science* 988, 5 (2022), s. 1-6.

Lapeniene, Asta. “Dynamics of Development of Body Cognition Through Artistical Expression of Blind and Low Vision Children”. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference* 3 (2021), s. 129-139.

Machado, Luciana de Velasco and Ualison Rebula de Oliveira. “Analysis of failures in the accessibility of university buildings”. *Journal of Building Engineering* 33, (2021), s. 1-10.

Moirangthem, Esther and Bobby Phuritsabam. “Inclusion in the Library: a case study of accessibility in the Central Institutes in the North Eastern Region of India”. *Library Philosophy and Practice* (2022).

Özkalp, Enver, Hüsnü Arıcı, Rüveyde Bayraktar, Orhan Aydın, Buket Erkal ve Ali Uzunöz. *Davranış Bilimlerine Giriş*. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2002.

Pawluk, Dianne T.V., Richard J. Adams and Ryo Kitada. “Designing Haptic Assistive Technology for Individuals Who Are Blind or Visually Impaired”. *IEEE Transactions on Haptics* 8, 3 (2015), s. 258-278.

Rayini, Junaid. “Library and Information Services to the Visually Impaired Persons”. *Library Philosophy and Practice* (2017)

Sağlam Etilan, Gizem ve Feran Aşur. “Evrensel Tasarım İlkeleri Doğrultusunda Çocuk Oyun Alanlarının Engelli Çocuklar Tarafından Kullanılabilirliğinin İncelenmesi: Van İli Örneği”. *ISPEC Tarım Bilimleri Dergisi* 5, 2 (2021), s. 333-343.

Saydam, Varol ve Özhan Sağlık. “İstanbul’daki Kültür ve Turizm Bakanlığı’na Bağlı Halk ve Çocuk Kütüphanelerinin İç ve dış Mekân Açısından İncelenmesi”. *Milli Eğitim* 208 (2015) s. 61-75.

Šupe, Tanja. “Knjižnice Za Slijepe I Slabovidne S Posebnim Osvrtom Na Prvu Dječju Knjižnicu Za Djecu S Oštećenjem Vida”. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 56, 4 (2013), s. 169-178.

Şahin, Ruveyda ve Selda Özdemir. “Okul Öncesi Dönem Görme Engelli Çocukların Oyun Çeşitlilik ve Karmaşıklık Düzeyini Artırmada Genişletme Tekniğinin Etkililiği”. *Özel Eğitim Dergisi* 2, 16 (2015), s. 101-120.

Tanju, Ebru Hasibe. “Çocuklarda Kitap Okuma Alışkanlığına Genel Bir Bakış.”. *Aile ve Toplum* 6, 22 (2010), s. 30-39.

Tuğtağ, Melih, Mevlâna İdris Zengin ve Tülin Kozikoğlu. “Çocuk Kütüphanelerinde Nitelikli Koleksiyon Oluşturma” *Çocuk Kütüphaneleri Çalıştayı (16-18 Kasım 2017)* içinde, 46-61. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2018.

Türkben, Tuncay. “Çocuk Kütüphanelerinin Okuma Alışkanlığı Üzerindeki Etkilerinin Öğretmen Adaylarının Görüşleri Doğrultusunda İncelenmesi”. *Ekev Akademi Dergisi* 23, 77 (2019), s. 363-388.

Ünsal, Fatma Özge ve Büşra Şahan. “Okul Öncesi Dönem Çocuklarının “Engelli” Kavramına İlişkin Görüşleri”. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal* 1, Ek 2 (2015), s. 409-416.

Willoughby, Doris. “How Does a Blind Child Learn”. *Future Reflections* 4, 2 (1985).

Wolffe Karen E. “Skills for Success: Preparing Blind and Low Vision Children and Youth for Life Beyond School”. *International Congress Series* 1282 (2005), s. 964-968.

Yılmaz, Arif. “Okul öncesi Çocuklara Yönelik Kütüphane Hizmetlerinin Önemi ve Başarılı Bir Kütüphane Örneği”. *Türk Kütüphaneciliği* 22, 2 (2008), s. 169-186.

Yılmaz, Bülent. *Çocuk Kütüphanesi Hizmetleri Kılavuzu*. Hiperlink, İstanbul 2019.

Yılmaz, Bülent, Şenol Karadeniz, Selda Ekici ve Osman Kutlu. *Türkiye’de Belediye Kütüphaneleri ve Kent Arşivleri için Yönetmelik Taslakları ve Stratejik İlkeler Önerisi*. Hacettepe Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Ankara 2018.

Yılmaz, Bülent ve Emine Cengiz. “Okuma Kulüplerinin İşlevleri ve Okuma Kültürüne ve Alışkanlığına Etkileri”. *Yaşadıkça Eğitim* 36, 2 (2022), s. 264-290.

Zeyrek Çepehan, İrem ve Ebru Güller. “Evrensel Tasarım Kapsamında Herkes için Erişilebilir Tasarım”. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* 2, Özel Sayı (2020), s. 383-410.

Elektronik Kaynaklar

ASCLA. “Blindness and Low Vision: What You Need to Know Library Accessibility Tip Sheet 14”.
<https://www.ala.org/asgcla/sites/ala.org/asgcla/files/content/asclaprotools/accessibilitytipsheets/tipsheets/14-Vision.pdf> [Erişim tarihi: 08.04.2023].

Boston Public Library. “Resources and Services for Users with Disabilities”.
<https://www.bpl.org/users-with-disabilities/> [Erişim tarihi: 16.04.2023].

ClearVision Books. “Our Books”. <http://www.clearvisionproject.org/Books/index.html>
[Erişim tarihi: 21.04.2023].

Cleveland Public Library. “Ohio Library for the Blind & Print Disabled”.
<https://cpl.org/aboutthelibrary/ohio-library-for-the-blind-print-disabled/> [Erişim tarihi: 17.04.2023].

Cooper, Holly. “Tactile Books for Very Young Children”. Paths to Literacy.
<https://www.pathstoliteracy.org/tactile-books-very-young-children/> [Erişim tarihi: 11.04.2023].

CT State Library. “Connecticut Library for Accessible Books”.
<https://ctstatelibrary.org/ctlab/> [Erişim tarihi: 21.04.2023].

Çalışkan, Gamze. “Erişilebilirlik ve Web Erişilebilirliği Nedir?”. <https://124.im/DrwAT> [Erişim tarihi: 04.02.2023].

Dirección General De Educación Inicial Y Primaria. “Secciones de la Biblioteca Pedagógica”. <https://www.dgeip.edu.uy/biblioteca-secciones/> [Erişim tarihi: 21.04.2023].

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Kütüphaneleri ve Müzeleri. “Gaziantep Çocuk Kütüphanesi”. <https://kutuphaneler.gaziantep.bel.tr/Kutuphane/gaziantep-cocuk-kutuphanesi-1> [Erişim tarihi: 04.02.2023].

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Kütüphaneleri ve Müzeleri. “Güvenevler Çocuk Kütüphanesi”. <https://kutuphaneler.gaziantep.bel.tr/Kutuphane/guvenevler-cocuk-kutuphanesi-3> [Erişim tarihi: 04.02.2023].

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Kütüphaneleri ve Müzeleri. “Hasan Celal Güzel Çocuk Kütüphanesi”. <https://kutuphaneler.gaziantep.bel.tr/Kutuphane/hasan-celal-guzel-cocuk-kutuphanesi-2> [Erişim tarihi: 04.02.2023].

Georgia Library Service. “About GLS”. <https://gls.georgialibraries.org/about-gls/> [Erişim tarihi: 21.04.2023].

İBB Atatürk Kitaplığı. “Kütüphanelerimiz”. <https://aturkkitapligi.ibb.gov.tr/tr/Kitaplik/Kutuphanelerimiz>. [Erişim tarihi: 18.06.2023].

Körleri Eğitim ve Kalkındırma Derneği. “Görme Yetersizliğinin Tanımı ve Görme Yetersizliğinin Gelişim Üzerinde Etkisi”. <https://korleriegitimvekalkindirma.org/gorme-yetersizliginin-tanimi-ve-gorme-yetersizliginin-gelisim-uzerinde-etkisi/> [Erişim tarihi: 08.01.2023].

National Federation of the Blind. “Jacobus tenBroek Library”. <https://nfb.org/resources/jacobus-tenbroek-library> [Erişim tarihi: 16.04.2023].

National Federation of the Blind: National Organization of the Parents of Blind Children. “Who We Are”. <https://nopbc.org/who-we-are> [Erişim tarihi: 20.05.2023].

Ro, Christine. “10 Tidbits About Libraries for Visually Impaired and Print Disabled People”. Book Riot. <https://bookriot.com/libraries-for-visually-impaired/> [Erişim tarihi: 11.04.2023].

Sabancı Vakfı. “Türkiye’de Kaynaştırma/Bütünleştirme Yoluyla Eğitim: Politika ve Uygulama Önerileri”.

https://www.sabancivakfi.org/i/content/4861_2_Turkiyede_Kaynastirma_Butunlestirme_Yoluyla_Egitimin_Durumu.pdf, [Erişim tarihi: 16.02.2023].

Selçuklu Değerler Eğitimi Projesi. “Çocuk Kütüphanesi”.

<https://selcukludegerleregitiimi.com/cocuk-kutuphanesi/> [Erişim tarihi: 04.02.2023].

Sosyal Güvenlik Kurumu. “Optik”. <https://www.sgk.gov.tr/Content/Post/29aa9928-48df-47af-9fc6-03c74da9cc0a/Optik-2022-05-14-10-33-09>. [Erişim tarihi: 18.06.2023].

State Library of Louisiana. “Talking Books and Braille Library”.

<http://www.state.lib.la.us/special-services/tbbl> [Erişim tarihi: 21.04.2023].

State Library Victoria. <https://www.slv.vic.gov.au/> [Erişim tarihi: 16.04.2023].

Stockholms Stadsbibliotek. “Läsa på olika sätt – talböcker, lättläst och annat”.

<https://biblioteket.stockholm.se/artikel/1%C3%A4sa-p%C3%A5-olika-s%C3%A4tt-%E2%80%93-talbocker-1%C3%A4ttl%C3%A4st-och-annat> [Erişim tarihi: 21.04.2023].

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Isparta İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. “Halil Hamit Paşa İl Halk Kütüphanesi”. <https://isparta.ktb.gov.tr/TR-133376/halil-hamit-pasa-il-halk-kutuphanesi.html> [Erişim tarihi: 04.02.2023].

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.

“Kütüphane Listesi”. <http://earsiv.gov.tr/Kutuphane-Listesi.aspx>, [Erişim tarihi: 18.06.2023].

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı. “Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği”. <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-264032/halk-kutuphaneleri-yonetmeliği.html>

[Erişim tarihi: 12.11.2022].

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı. “Halk ve Çocuk Kütüphaneleri Yönetmeliği”. <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-264443/halk-ve-cocuk-kutuphanleri-yonetmeliği.html> [Erişim tarihi: 12.11.2022].

Texas State Library and Archives Commision. “Talking Book Program”. <https://www.tsl.texas.gov/tbp/index.html> [Erişim tarihi: 16.04.2023].

Türkiye Görme Özürlüler Kitaplığı. “Biz Kimiz”. <https://www.turgok.org/biz-kimiz> [Erişim tarihi: 04.02.2023].

Washington Talking Book & Braille Library A program of the Washington State Library. “Get to know the Washington Talking Book & Braille Library”. <https://www.wtbbl.org/> [Erişim tarihi: 16.04.2023].

Wikipedi. “Bilişsel Alan”. https://tr.wikipedia.org/wiki/Bili%C5%9Fsel_alan [Erişim tarihi: 28.12.2022].

Wikipedi. “Bütünleştirme (eğitim)”. [https://tr.wikipedia.org/wiki/B%C3%BCt%C3%BCnle%C5%9Firme_\(e%C4%9Fitim\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/B%C3%BCt%C3%BCnle%C5%9Firme_(e%C4%9Fitim)), [Erişim tarihi: 16.02.2023].

Wikipedi. “Dil Gelişimi”. <https://124.im/Lp1BU> [Erişim tarihi: 28.12.2022].

Wikipedi. “Lekotek”. <https://en.wikipedia.org/wiki/Lekotek> [Erişim tarihi: 14.02.2023].

Wikipedi. “Psikomotor Gelişme”. https://tr.wikipedia.org/wiki/Psikomotor_geli%C5%9Fme#cite_note:-0-1 [Erişim tarihi: 26.12.2022].

Wikipedi. “Sosyal Duygusal Gelişim”. https://tr.wikipedia.org/wiki/Sosyal_duygusal_geli%C5%9Fim [Erişim tarihi: 27.12.2022].

Центральна спеціалізована бібліотека для сліпих ім. М. Островського. “Історія бібліотеки”. <https://csbs.org.ua/> [Erişim tarihi: 18.02.2023].

Российская государственная детская библиотека. “Доступная среда”. <https://rgdb.ru/projects/dostupnaya-sreda> [Erişim tarihi: 18.02.2023].

EKLER

EK 1: Etik Kurul İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 03.07.2023-570460

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : E-52393486-302.14.04-570460
Konu : Tuğba Güleryüz'ün Etik Kurul Onayı

03.07.2023

Sayın Tuğba Güleryüz

"Kör veya Az Gören Çocukların Desteklenmesinde Çocuk Kütüphanelerinin Rolü" başlıklı araştırmanız, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Etik Kurulu'nun 09.06.2023 tarihli toplantısında görüşülmüş olup değerlendirme sonucunda söz konusu çalışmanızın etik ilkelere **uygun olduğuna** karar verilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Okan YEŞİLOT
Enstitü Müdürü

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu :BSP6C7NLTLL Pin Kodu :16192

Belge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=5709&eD=BSP6C7NLTLL&eS=570460>

Adres Marmara Üniversitesi Göztepe Yerleşkesi Türkiyat Araştırmaları Enst.

Enstitüler Binası 34722 Kadıköy / İSTANBUL

Telefon:0216 777 1880 Faks:0216 777 1881

e-Posta:tae@marmara.edu.tr Elektronik Ağ:<http://turkiyat.marmara.edu.tr>

Keş Adresi:marmarauniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için: DEMET DEMİRTAŞ

Unvanı: Enstitü Sekreteri

EK 2: Görüşme Soruları

GÖRÜŞME SORULARI

Tez Başlığı: Kör veya Az Gören Çocukların Desteklenmesinde Çocuk Kütüphanelerinin Rolü

Araştırmacı: Tuğba GÜLERYÜZ

Danışman: Prof. Dr. Asiye KAKIRMAN YILDIZ

1. Mezun olduğunuz alan nedir?
2. Kör veya az gören çocuklarla atölye yapabilmek ya da çalışabilmek için herhangi bir eğitim aldınız mı?
3. Kütüphanenizde kör veya az gören çocuklara yönelik olarak hangi hizmetler sunulmaktadır? (Bilgi okuryazarlığı, teknoloji okuryazarlığı, ders ve sınav kaynakları erişimi, edebi ve kültürel kaynakların sunumu, teknik destek, atölyeler gibi)
4. Bu hizmetlerin verilmesinde kaç kişilik bir ekip ile çalışıyorsunuz? Ekip içinde nasıl bir iş bölümü var?
5. Kör veya az gören çocuklar için yurt dışında düzenlenen program ya da eğitimleri takip ediyor musunuz? (yaz kampı programları, okuma kulüpleri gibi)
6. Kör veya az gören çocuklara hizmet eden ulusal ve uluslararası kuruluşları takip ediyor musunuz? (NLS, NFB, UTOS, RNIB gibi)
7. Kör veya az gören çocuklar için programlar sunarken diğer kurumlar ile iş birliği yapıyor musunuz?
8. Kütüphane dermenizde sesli kitap, dijital kitap ya da Braille kitap mevcut mudur?
9. Kütüphanenizde, kör veya az gören çocukların talebi doğrultusunda sesli, dijital ya da Braille kitap üretiliyor mu?
10. Kör ya da az gören çocuklara yönelik kütüphane dermesinin ve yardımcı teknolojilerin yeterliliği hakkında ne düşünüyorsunuz?
11. Kütüphanede bulunan yardımcı teknolojilerin kullanımı konusunda kör veya az gören çocuklara bir eğitim veriliyor mu?
12. Kütüphane içerisinde kör veya az gören çocukların, hiç kimseye ihtiyaç duymadan istediği gibi hareket edebilmesini sağlayan gerekli yönlendirmeler var mı? (kiosk, duysal pano, elma rafı veya duysal duvar gibi)
13. Kütüphanede okuma materyali dışında; dokunsal oyuncaklar, erişilebilir müzik materyalleri ile erişilebilir laboratuvar bulunuyor mu?

14. Kütüphanede kör veya az gören çocuklar için yaz programları düzenleniyor mu? (doğa ile iç içe, sosyal aktiviteler)
15. Kör veya az gören çocuklara Braille okuryazarlık becerisi kazandırmak adına ne gibi programlar düzenleniyor? (Braille okuma ve yazma eğitimi gibi)
16. Kütüphanede düzenlenen program ve etkinlikler kapsamında, kör veya az gören çocukların okuma ve kütüphane alışkanlığı kazanımını desteklemesi için neler yapılmaktadır? (mektup arkadaşlığı, duyuşsal okuma saatleri, okuma kulüpleri)
17. Kütüphanede etkinlik, atölye vb. planlanırken gören ve görmeyen çocukların bir arada bulunduğu bütünlüştürücü uygulamalara yer veriliyor mu?
18. Çocukların bir arada programlarda bulunmasını sağlayan bütünlüştürücü uygulamalar, kör veya az gören çocukların sosyal ya da akademik becerilerini nasıl etkiler?
19. Kütüphane hizmetleri ve teknolojik alt yapısı, gören çocukların kullanımı gibi kör veya az gören çocuklar için de yeterince erişilebilir mi?
20. Kör veya az gören çocuklara yönelik hizmetlerin sunumunda kütüphanelerin karşılaştığı zorluklar nelerdir?
21. Kör veya az gören çocuklar ve ailelerinin sosyalleşebilecekleri bir alanınız var mı?
22. Kör veya az gören çocuğu olan aileleri kütüphaneye davet etmek için yapmış olduğunuz bir çalışma ya da iş birliğiniz var mı? (muhtarlıkla görüşme, Nüfus Müdürlüğünden bilgi alma, ailelere ulaşip davet etme gibi)
23. Kör veya az gören çocukların ailelerinin takip ettiği mobil uygulamanız, web siteniz ya da sosyal medyalarınız var mı?
24. Kör veya az gören çocukların ailelerinin eğitim ya da gelişimi için düzenlediğiniz bir program var mı?